

‘held, dader of slachtoffer?’

De veteraan in de media

(Roemers, 2004: Frankrijk, Normandië)

Master Thesis Media & Journalistiek
Faculteit der Historische- en Kunstwetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam
Juli 2007

Door: Eva van Beveren
Studentnummer: 183037
E-mail: evavanbeveren@planet.nl
Begeleider: Dr. B.C.M. Kester
Tweede lezer: Prof. Dr. H.J.G. Beunders

Voorwoord

Toen ik in 2001 aan mijn studie Algemene Cultuurwetenschappen begon, had ik nooit kunnen denken, dat ik mijn scriptie zou gaan schrijven over veteranen. Toeval is het misschien toch niet. Mijn broertje heeft altijd een grote fascinatie gehad voor militaria. Van de loopgraven in Verdun, is de interesse nu al geruime tijd verplaatst naar bunkers. Onbewust kreeg ik veel van zijn 'uit de hand gelopen hobby' mee. Tijdens het schrijven van mijn thesis, heb ik hem zo nu en dan opgebeld om zijn mening te horen.

De beeldvorming over Nederlandse veteranen werd me vanaf het begin al duidelijk. Het begon bij mezelf. In de eerste instantie dacht ik bij een veteraan aan het clichébeeld: de oud-strijder uit de Tweede Wereldoorlog. Ook in mijn omgeving werd dit beeld gedeeld. Na een lesje 'veteranenzaken' van mijn kant, attendeerden vrienden me op stukken in de krant of reportages op televisie van veteranen. Mijn interesse werd toen steeds groter. Dit resulteerde tijdens een kort verblijf in Londen, in een bezoek aan het Imperial War Museum. Vijf uur later kwam ik pas weer naar buiten. Heel indrukwekkend maar vooral ook heel herkenbaar. Hier is pas sprake van een veteranencultuur.

Later verbaasde ik me erover dat het Ministerie van Defensie in haar reclamespotjes voor de Veteranendag koos voor een slachtofferrol van de veteraan. Het thema van de Veteranendag 2007 was immers 'praat eens met een veteraan'. De stereotype van een slachtoffer wordt bevestigd. Het Ministerie van Defensie houdt hiermee zelf het beeld in stand dat veteranen psychische wrakken zijn en nodig met anderen moeten praten. Volgend jaar wellicht een ander reclamebureau.

Uiteraard ben ik mijn scriptiebegeleider Bernadette Kester veel dank verschuldigd. Door de prettige en duidelijke manier van samenwerken, is mijn scriptie nu een feit. Ik wil Martin Elands van het Veteraneninstituut bedanken voor zijn kritische blik op mijn scriptie en voor de vele artikelen (van zijn hand) die ik heb kunnen gebruiken. Ook gaat mijn dank uit naar mijn tweede lezer Henri Beunders.

Hiernaast wil ik mijn moeder bedanken voor haar onvoorwaardelijke steun, kritische blik en het doorlezen van mijn scriptie. Mijn broertje wil ik bedanken voor zijn 'militaire' hulp. Ten slotte wil ik mijn vriend Jan bedanken, voor alles.

INLEIDING	5
DEEL 1 ACHTERGROND EN THEORIE	7
H1 VETERANEN	8
1.1 DE MISSIES	8
1.2 DE NEDERLANDSE VETERANENPOPULATIE	9
1.3 HET VETERANENBELEID	10
1.4 HET VETERANENINSTITUUT	12
1.5 DE GEVOLGEN VAN UITZENDING	14
1.6 DE NEDERLANDSE VETERANENCULTUUR	15
H2 BEELDVORMING	17
2.1 STEREOTYPERING	17
2.2 SOORTEN BEELDVORMING	18
2.3 COMMUNICATIE EN CULTUUR	21
H3 BEELDVORMING OVER VETERANEN	24
3.1 ONDERZOEK NAAR ‘OUD’ EN ‘JONG’	24
3.2 MEDISCH ONDERZOEK	26
3.3 OPINIEONDERZOEK	28
3.4 DE MEDIA	29
3.5 HET MINISTERIE VAN DEFENSIE	32
CONCLUSIE DEEL 1	34
PROBLEEMSTELLING EN DEELVRAGEN	36
DEEL 2 ONDERZOEK EN RESULTATEN	38
H4 ONDERZOEKSOPZET	39
4.1 VERANTWOORDING GEKOZEN ONDERZOEKSMETHODE	39
4.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPZET EN WERKWIJZE	40
4.2.1 VARIABELEN EN OPERATIONALISERING	42
H5 ANALYSE	53
5.1 STEREOTYPEN	54
5.1.1 HELD	56
5.1.2 DADER	60
5.1.3 SCHULDIGE	62
5.1.4 GEZONDHEIDSSLACHTOFFER	64
5.1.5 SLACHTOFFER VAN MISKENNING	67
5.1.6 NEUTRAAL	70
5.1.7 CONCLUSIE STEREOTYPEN	73

5.2 BERICHTGEVING DOOR DE JAREN HEEN	74
5.3 TOONZETTING VERSUS STEREOTYPERING	78
<u>H6 CONCLUSIE</u>	<u>84</u>
<u>LIJST VAN AFKORTINGEN</u>	<u>88</u>
<u>BRONNEN</u>	<u>89</u>
<u>LITERATUUR</u>	<u>92</u>
BIJLAGE 1: OPMERKINGEN BIJ INHOUDSANALYSE VAN BERICHTEN OVER NEDERLANDSE VETERANEN UIT DE NEDERLANDSE DAGBLADPERS TUSSEN 2000 EN 2002.	96
BIJLAGE 2: KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE VAN TOONZETTING VAN HET GEHELE BERICHT EN VAN DE KOP VAN HET BERICHT.	100
BIJLAGE 3: CODEERSHEMA VAN DE VARIABELEN	127
BIJLAGE 4: TABELLEN EN GRAFIEKEN	131
<i>TABELLEN</i>	131
<i>GRAFIEKEN</i>	138

Inleiding

Medewerkers van het Veteraneninstituut (Vi) spreken veel veteranen. Tijdens dergelijke gesprekken merken ze dat veel veteranen van mening zijn dat de media zelden positief over veteranen en hun militaire inzet berichten. Uit een eerste oriënterend mediaonderzoek van het Vi lijkt echter het tegenovergestelde het geval. Dit roept de vraag op of veteranen een scheef beeld hebben van de berichtgeving ter zake of dat vrijwel uitsluitend de meer kritische berichtgeving bij hen blijft hangen. De geconstateerde ruimte tussen beleving en onderzoek was in ieder geval reden voor het uitvoeren van dit aanvullende afstudeeronderzoek. De centrale onderzoeksvraag hiervan luidt:

Hoe is de beeldvorming over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers in de periode 2000 tot 2002?

Deze thesis is opgedeeld in twee delen. Deel 1 gaat over de achtergrond en theorie en is verdeeld in drie hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk staat de veteraan centraal. Hierin zullen de diverse soorten missies, de Nederlandse veteranenpopulatie, het veteranenbeleid en het Vi aan bod komen. Ook zal aandacht worden besteed aan de gevolgen van een uitzending en aan de Nederlandse veteranencultuur. In het tweede hoofdstuk staat de theorie over beeldvorming centraal. Er zal worden stilgestaan bij stereotypering, soorten beeldvorming en communicatie en cultuur. Het laatste hoofdstuk van deel 1 gaat over beeldvorming over veteranen. Diverse onderzoeken naar 'oude' en 'jonge' veteranen, naar medische zaken en de opinie van de Nederlandse bevolking, zullen in dit hoofdstuk worden behandeld. De drie hoofdstukken worden afgesloten met een conclusie, waarin een samenvatting wordt gegeven van het voorgaande. Tevens worden de deelvragen gepresenteerd die noodzakelijk zijn voor het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag.

Het tweede deel van deze thesis staat in het teken van het eigenlijke afstudeeronderzoek. Allereerst wordt begonnen met het behandelen van de onderzoeksopzet. Nadat de gekozen onderzoeksmethoden zijn verantwoord, worden de onderzoeksopzet en de werkwijze van onderzoek beschreven. Ook worden in dit hoofdstuk de onderzoeksvariabelen genoemd. Hoofdstuk vijf behandelt het daadwerkelijke onderzoek en de resultaten ervan. Allereerst zullen de vijf stereotypen, die in dit onderzoek worden gebruikt, afzonderlijk fungeren als uitgangspunt voor de analyse. Hierna wordt gekeken naar de resultaten van een aantal variabelen,

gemeten door de (onderzochte) jaren heen. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt gewijd aan de toonzetting van een bericht, of van de kop van een bericht, in vergelijking met de stereotypen die in het bericht naar voren komen. In dit hoofdstuk wordt veel gebruik gemaakt van grafieken en tabellen, die deels te vinden zijn in de tekst en deels in de bijlagen. Ten slotte wordt in hoofdstuk zes de algemene conclusie gegeven. In dit hoofdstuk is tevens een aantal ideeën voor vervolgonderzoek te vinden.

Deel 1 Achtergrond en Theorie

In het eerste deel van deze thesis staan de achtergrond en de theorie over beeldvorming over veteranen centraal. Eerst zullen de twee centrale begrippen in deze thesis, veteranen en beeldvorming, apart worden behandeld. Het onderdeel over veteranen zal in het kort de geschiedenis van deze groep weergeven. Naast gegevens als aantallen veteranen en soorten missies zal ook aandacht worden besteed aan de manier waarop deze veteranen hun 'gewone' leven binnen de samenleving weer oopkaken. Soms hebben ze tijdens hun dienst in extreme situaties verkeerd en schokkende gebeurtenissen meegemaakt, waardoor terugkomst in de samenleving niet altijd even eenvoudig is. Ook het verschil tussen 'oude' en 'jonge' veteranen komt aan de orde, evenals het veteranenbeleid en het Vi.

In het onderdeel over beeldvorming zullen verschillende theoretische perspectieven en het begrip 'stereotypering' worden besproken. Ook zal het begrip beeldvorming van een nadere toelichting worden voorzien. Vervolgens wordt vanuit verschillende perspectieven gekeken naar de beeldvorming over veteranen. Hoe worden 'oude' en 'jonge' veteranen gezien door zichzelf en door anderen? En welk aandeel hebben het Ministerie van Defensie, de media en de medische wereld in de beeldvorming over Nederlandse veteranen?

H1 Veteranen

Wie zijn nu precies veteranen? Veteranen zijn 'voormalige militairen (of gemilitariseerde burgers) met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend onder oorlogsomstandigheden of daarmee vergelijkbare omstandigheden, zoals tijdens vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties. Hiertoe behoren ook voormalige militairen van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), vaerplichtig koopvaardijpersoneel uit de Tweede Wereldoorlog en personeel van de gouvernementsmarine'. (www.veteraneninstituut.nl) Dit is de definitie voor veteranen zoals beschreven in de eerste Veteranennota uit 1990. (Elands, 2005c) Militairen die aan de in de definitie vermelde missies hebben deelgenomen krijgen pas de status van veteraan, wanneer ze de militaire dienst hebben verlaten.

Binnen de veteranenpopulatie wordt gemakshalve onderscheid gemaakt tussen 'jonge' en 'oude' veteranen. 'Oude' veteranen hebben gediend tijdens de missies van 1940 tot 1962, dus de Tweede Wereldoorlog (1940-1945), de dekolonisatiestrijd in het toenmalige Nederlands-Indië (1945-1949), de Korea-oorlog (1950-1953) of het conflict in Nieuw-Guinea (1950-1962). (Elands, 2005b:6) 'Jonge' veteranen hebben als militair vanaf 1979 deelgenomen aan internationale vredesoperaties.

1.1 De missies

Vanaf 1945 heeft Nederland een bijdrage geleverd aan ruim vijftig vredesmissies. (Klep & van Gils, 2000:18) Deze vredesmissies, waaraan ruim 90.000 Nederlandse militairen hebben deelgenomen, kunnen grofweg worden opgedeeld in drie soorten. (Elands, 2005c) Allereerst zijn er de vredesafdwingende operaties die vaak een gewelddadiger karakter hebben. Het gaat hier bijvoorbeeld om de Korea-oorlog (1950-1953), en conflicten in voormalig Joegoslavië (vanaf 1995) en Kosovo (vanaf 1999). Tijdens deze *peace-enforcement* operaties kan zowel geweld *tussen* staten als *binnen* staten (burgeroorlogen) worden bedwongen. (Klep & van Gils, 2000:21)

De tweede soort operaties zijn de klassieke vredeshandhavende operaties waarbij de Nederlandse militairen als *peacekeeper* moeten optreden. (Elands, 2005c) Deze gelden volgens militair historicus Christ Klep (2000:21) 'als de grootste verworvenheid van de VN op het gebied van vrede en veiligheid'. De drie belangrijkste kenmerken van deze vredeshandhaving zijn neutraliteit, terughoudendheid in het toepassen van

geweld en goedkeuring van de missie door de partijen die bij het conflict zijn betrokken. (Klep & van Gils, 2000:22) Er mag alleen geweld worden gebruikt wanneer sprake is van zelfverdediging of wanneer de uitvoering van de opdracht in gevaar komt.

De derde soort vredesmissie is de waarnemingsmissie waarbij het vooral gaat om de controle op naleving van vredesakkoorden in een bepaald gebied. (Elands, 2005c) Bij deze laatste missie is er doorgaans geen sprake van de inzet van militaire eenheden maar van kleine, internationaal samengestelde teams die meestal ongewapend zijn.

Niet alle missies verlopen volgens de opgestelde regels. Vaak overlappen de missies elkaar. In sommige situaties is er geen sprake van vrede en kan deze daarom ook niet worden gehandhaafd. (Klep & van Gils, 2000:24) Verder kan eigenlijk ook een vierde soort missie worden genoemd, namelijk die van humanitaire hulpverlening. Deze hulpverlening vormt al vaak een onderdeel van de eerder genoemde missies.

1.2 De Nederlandse veteranenpopulatie

De cijfers van het Vi geven aan dat Nederland in 2005 bijna 150.000 veteranen telde. (Vi, 2005: *factsheet* 5) Deze veteranen staan niet allemaal ingeschreven bij het Vi in Doorn. Van de in totaal 15.000 tot 20.000 nog in leven zijnde Nederlandse veteranen, die tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben gestreden, staan er bijvoorbeeld ruim 8500 ingeschreven. Bij de vredesmissies hadden tot 2005 50.000 ingezette militairen de dienst verlaten van wie er 17.000 bij het Vi staan ingeschreven. In september 2005 stonden al met al 80.000 van de in totaal 146.500 veteranen ingeschreven bij het Vi. Naar verwachting zal de veteranenpopulatie de komende jaren slinken tot ongeveer 100.000. (Vi, 2005: *factsheet* 2) Hoewel het aantal 'jonge' veteranen gestaag toeneemt, voltrekt het wegvallen van de 'oude' veteranen door sterfte zich in een sneller tempo. Binnen de groep vredesmissieveteranen nemen de veteranen van de Korea-oorlog (1950-1953) een bijzondere positie in. (Vi, 2005: *factsheet* 5) Op grond van hun leeftijd en inzetperiode behoren zij immers ook tot de 'oude' veteranen. Vredesmissies behoren doorgaans toe aan de 'jonge' veteranen zoals eerder is gesteld. De Indiëveteranen zijn van alle Nederlandse veteranen die in leven zijn de grootste groep in 2005 en hebben zich het best georganiseerd. Van deze veteranen zijn er nog 60.000 in leven, van wie 43.000 zich hebben laten registreren bij het Vi. De gegevens over de Nederlandse veteranenpopulatie zijn in tabel 1.1 weergegeven.

Nederlandse veteranen	Ingeschreven bij het Vi (2005)	Totaal (2005)	Ingezette Nederlandse militairen
WOII	8.500	15.000-20.000	365.000
Ned.-Indië	43.000	60.000	170.000
Nw.-Guinea	12.000	20.000	30.000
Vredesmissies	17.000	50.000	90.000
Totaal	80.500	147.500	655.000

Tabel 1.1: Nederlandse veteranenpopulatie 2005 en het totaal aan ingezette militairen tijdens de missies.

1.3 Het veteranenbeleid

Onder druk van de groep veteranen die tussen 1945 en 1949 in Nederlands-Indië zijn ingezet, en met behulp van de media, kwam er zo'n twintig jaar geleden meer erkenning voor de veteraan in de vorm van monumenten, jaarlijkse herdenkingen, financiële compensatie en veteranenzorg. (Elands, 2005a:17) De Indiëveteranen kwamen in actie, omdat zij bij terugkomst nauwelijks waardering hadden gekregen voor hun inzet in het voormalige Nederlands-Indië. De oorlog was verloren en Nederland bezat na 400 jaar geen kolonie meer. Dertig jaar later, rond 1969, werd de Indiëveteraan in de media en het publieke debat zelfs afgeschilderd als een dader. Verschillende discussies in de politiek en in de media zorgden in de decennia daarna voor nog meer negativisme rondom deze veteranen. Maar dit beeld veranderde omdat diezelfde media in die jaren zich in het oorlogsverleden in Indonesië gingen verdiepen. De dekolonisatiestrijd was aanvankelijk als een vrij onschuldige strijd betiteld, omdat er sprake was geweest van politionele acties. De toenemende belangstelling voor het karakter van de strijd, teweeggebracht door de discussie over geweldsexcessen, zorgde voor het inzicht dat de strijd een wrede guerrillaoorlog was geweest die voor de betrokken militairen soms zeer ingrijpend was.

Langzaam kwam er in de jaren tachtig zodoende ook een nieuw beeld naar voren, van de Indiëveteraan als een slachtoffer van mislukt beleid die nog kampte met de negatieve (gezondheids)gevolgen van zijn inzet. De staat werd door deze veteranen beschuldigd van nalatigheid wat uiteindelijk, in maart 1990, resulteerde in een veteranenbeleid met de beleidsnota 'Zorg voor veteranen in samenhang'. (Elands, 2005b:7)

Tot 1990 was de veteranenzorg in Nederland zeer beperkt. (Vi, 2005b:10) Na de Tweede Wereldoorlog waren er voor de militaire oorlogsslachtoffers en hun nabestaanden pensioenen te verkrijgen. Ook was er op het gebied van wonen en werken voor de veteranen een minimaal aantal voorzieningen en diensten voorhanden. Zorg voor de veteranen werd vooral verleend vanuit particulier initiatief van veteranen en door de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en dienstslachtoffers, de BNMO. Deze particuliere vereniging werd opgericht in 1940 om gewonde Nederlandse militairen en achtergebleven weduwen te ondersteunen.

(Veteraneninstituut, 2005b:19) Tegenwoordig biedt de BNMO, onder de recente nieuwe naam 'De Basis', professionele dienstverlening aan veteranen en directe verwanten. (www.bnmo.nl)

Het totstandkomen van een veteranenbeleid was niet in de laatste plaats een verdienste geweest van de veteranen zelf. Diverse veteranenverenigingen organiseerden zich in 1989 in een grote koepelorganisatie, de Stichting Veteranen Platform (VP). (Algra, Elands, Schoeman, 2003:3) Deze belangenbehartiger van de Nederlandse veteranen hield en houdt zich bezig met het bevorderen van de herkenning, erkenning en waardering voor de Nederlandse veteranen in alle mogelijke vormen. (www.veteranen-platform.nl) Zij overlegt met de overheid over het in stand houden en verder ontwikkelen van het veteranenbeleid. Tegenwoordig zijn er veertig organisaties aangesloten bij het VP waardoor zij uit naam van tienduizenden veteranen spreekt. (Algra et al., 2003:3) Duidelijk is wel dat de organisaties voor 'oude' veteranen binnen het VP ruim in de meerderheid zijn. (www.veteranen-platform.nl) De organisatie van veteranen in groepsverband bestaat uit vele lagen en vertakkingen, ook binnen een veteranenorganisatie zelf, met elk een eigen invulling. Dus van vriendenclub tot spreekbuis naar het Ministerie van Defensie. Het Ministerie van Defensie houdt zich (van bovenaf) bezig met veteranen door middel van het formuleren en uitvoeren van het veteranenbeleid. De doelstellingen die in het veteranenbeleid vermeld staan zijn het 'bevorderen en betonen van respect en het beperken en zo dragelijk mogelijk maken van de immateriële gevolgen van dienstvervulling onder oorlogsomstandigheden.' (Elands, 2005b:7) De aandacht wordt dus gevestigd op erkenning en (na)zorg voor veteranen. Het veteranenbeleid wordt deels gefinancierd door de defensiebegroting, onder de noemer 'intensivering veteranenbeleid', en deels uit subsidies voor het Vi en het VP. (Veer, 2004:12) In 2004 bedroegen de subsidies 4,5 miljoen euro en werd er 1,4 miljoen euro besteed aan de intensivering van het veteranenbeleid.

Één van de eerste maatregelen binnen het veteranenbeleid was de oprichting, in 1991, van de Stichting Dienstverlening Veteranen (SDV). (Vi,

2005b:11) De SDV moest zich gaan bezighouden met de uitvoering van het nieuwe vastgestelde veteranenbeleid. Dit hield in dat zij een centraal aanspreekpunt werd voor veteranen en moest voorzien in voorlichting, materiële dienstverlening, samenwerking met andere hulpverlenende instanties en kortdurende psychosociale hulpverlening. (Elands, 2005b:7) Ook gaven zij de veteranenpas (1993) uit en het veteranentijdschrift 'de Opmaat'. Andere beleidsmaatregelen die volgden waren onder andere het aanstellen van een Inspecteur der Veteranen als aanspreekpunt voor de veteranen, het uitbreiden van reüniefaciliteiten, het ruimer toekennen van onderscheidingen en het toekennen van de Commissie Maatschappelijke Erkenning Veteranen.

Zoals eerder is aangegeven is met de nota "Zorg voor veteranen in samenhang, hoofdlijnen van het veteranenbeleid" het Nederlandse veteranenbeleid in 1990 een feit geworden en zijn veteranen officieel erkend. (Veer, 2004:2-3) In deze nota staan maatschappelijke erkenning, en materiële en immateriële zorg centraal die vooral gericht zijn op de 'oude' veteraan. Vanaf de verschijning van deze nota is er veel gebeurd op veteranengebied en is duidelijk geworden dat de aandacht voor 'jonge' veteranen niet moet worden vergeten of moet worden ondergesneeuwd door de vaak bekendere 'oude' veteranen. Volgens het 'advies veteranenzorg', wat door luitenant-generaal b.d. (buiten dienst) van de Koninklijke Luchtmacht C.P.M. de Veer is geschreven, is de maatschappelijke erkenning in de afgelopen jaren toegenomen en is een verbetering te zien in de materiële en immateriële zorg. Vooral extra aandacht voor preventie en (na)zorg is nodig gebleken, aangezien gezondheidsklachten van militairen/veteranen na hun dienst niet altijd even gemakkelijk te verhelpen zijn. Toch blijkt echter uit het advies, dat niet alles even goed verloopt op het gebied van veteranenzorg. Lang niet alle veteranen met (psychische) problemen bijvoorbeeld, vinden of zoeken de weg naar de hulpverlening.

1.4 Het Veteraneninstituut

De 'oude' veteranen werden met het nieuwe veteranenbeleid bereikt, maar voor de 'jonge' veteranen waren nog veel zaken onbekend. Er was op het gebied van nazorg voor de 'jonge' veteraan nog te veel onduidelijkheid. Veel traumatische ervaringen werden weggestopt door deze veteranen. (Klep & van Gils, 2000:142) Hiernaast meldden zich maar weinig (nog geen 20%) van de 'jonge' veteranen aan om in het bezit te komen van een veteranenpas. (Elands, 2005b:7) Er was behoefte aan duidelijkheid en herkenbaarheid voor alle veteranen, jong en oud. Daarom

werd op 10 mei 2000 op initiatief van het Ministerie van Defensie het Veteraneninstituut in Doorn geopend door voormalig minister president Wim Kok en de in 2004 overleden Prins Bernhard. (Vastenhouw, 2005a:12)

Het Vi was in de eerste jaren een samenwerkingverband tussen verschillende instanties namelijk de SDV, de BNMO, het BNMO-centrum, het VP en het Ministerie van Defensie, waarbij het CAP, het centrale aanmeldingspunt, centraal stond. In 2003 veranderde het Vi in een stichting waarbij de SDV, het Kennis- en Onderzoekscentrum (KOC) en het in Doorn gestationeerde defensiepersoneel werden samengevoegd en opgenomen in één organisatie.

Het bepalen en de uitvoering van het veteranenbeleid wordt sinds die tijd door drie partijen gedaan. (Vi, 2005: *factsheet 2*) Het Ministerie van Defensie stelt het beleid vast en zorgt voor de financiële steun, het VP behartigt de belangen van de veteranen, en het Vi voert het beleid in samenwerking met diverse zorginstellingen uit. (Vi, 2005: *factsheet 1*) De doelstellingen van het Vi zijn het bevorderen van kennis en onderzoek, van erkenning, en van (na)zorg. De peiler erkenning komt allereerst naar voren door de uitgave van de veteranenpas. Deze pas voorziet in gratis vervoersbewijzen naar reünies, een gratis abonnement op het veteranenmaandblad 'Checkpoint', het ontvangen van het Handboek Veteraan en (sinds 2003) het Draaginsigne Veteraan. (Vastenhouw, 2005a:14) Verder wordt er vanuit het instituut hulp geboden bij de organisatie van reünies, herdenkingen, veteranendagen en het toekennen van onderscheidingen. Het Vi speelt ook een belangrijke rol bij de uitvoering van de Nederlandse Veteranendag die sinds 2005 jaarlijks op 29 juni plaats heeft met als doel de maatschappelijke bekendheid en waardering voor veteranen te vergroten. Ook wordt er elk jaar een opinieonderzoek gedaan onder een deel van de Nederlandse bevolking naar de waardering voor Nederlandse veteranen. Er is overigens een verschil tussen 'jonge' en 'oude' veteranen als het gaat om erkenning. (Schoeman, 2005:24) De 'oude' veteranen zien de erkenning van hun daden vooral in materiële vormen van waardering zoals defilés, monumenten en medailles. 'Jonge' veteranen hebben liever immateriële vormen van waardering zoals aandacht van Defensie achteraf. De tweede doelstelling van het Vi draait om het stimuleren van kennis en onderzoek over veteranenthema's. (Vastenhouw, 2005a:14) Dit wordt gedaan in het Kennis- en Onderzoekscentrum van het Vi, het KOC. De derde doelstelling, het bevorderen en verlenen van nazorg, wordt geleverd op elke mogelijke manier en voor elke veteraan door deskundige medewerkers (maatschappelijk werkers en een geestelijk verzorger) die zijn verbonden aan het Vi en door diverse zorgprogramma's.

(Vastenhouw, 2005a:13) Indien specialistische hulp nodig blijkt, begeleidt het Vi de veteraan naar zorginstellingen binnen en buiten Defensie. Deze (na)zorg is essentieel volgens het Ministerie van Defensie. Daartoe kondigde de staatssecretaris onlangs (9 februari 2007) aan alle 'jonge' veteranen, dus uitgezonden sinds 1979, een brief te sturen met het verzoek zich te melden bij het Vi wanneer zij behoefte hebben aan (extra) zorg. (ANP, 8 februari 2007)

1.5 De gevolgen van uitzending

De verwerking van uitzendervaringen verloopt bij iedereen anders, omdat de ervaringen, de individuele voorgeschiedenis, het karakter, en de steun van naasten per persoon verschillen. (Vi, 2005: *factsheet 3*) De deelname aan een vredesmissie of oorlog is vaak een ingrijpende belevenis die bij terugkomst niet snel vergeten zal zijn. De meeste veteranen kijken echter positief terug op hun diensttijd. Een deel van de veteranen heeft de ervaringen tijdens een missie zelf of met behulp van naasten verwerkt, dus zonder professionele hulp. (Vastenhouw, 2005a:13) Ongeveer twintig procent van de veteranen heeft wel professionele hulp nodig aangezien ze de aangrijpende gebeurtenissen die tijdens hun missies hebben plaatsgevonden zelf moeilijk kunnen verwerken. Psychische en lichamelijke klachten kunnen ook pas vele jaren na diensttijd optreden. Specialistische hulp (psycholoog, psychiater, e.d.) is noodzakelijk voor vijf procent van de veteranen.

Één van klachten die veel voorkomt is de posttraumatische stressstoornis (PTSS). (Vi, 2005: *factsheet 3*) PTSS wordt vaak in verband gebracht met oorlogservaringen aangezien de 'ontdekking' van PTSS nauw verband hield met het onderzoek naar de gevolgen van de Vietnamoorlog voor Amerikaanse veteranen. (www.trimbos.nl) PTSS kan echter ook het gevolg zijn van andere trauma's, zoals berovingen met geweld, natuurrampen, vliegtuigongelukken, of verkrachting. Relevante kenmerken van deze trauma's zijn een groot verlies aan controle, waardoor er een machteloos gevoel ontstaat en het leven in zekere mate ontwricht raakt. Er heerst vaak grote onzekerheid in het leven en angst blijft continu bestaan. PTSS zorgt voor herbelevingen, verhoogde prikkelbaarheid en vermijding. (Vi, 2005: *factsheet 3*) Per missie verschilt het aantal veteranen met PTSS, maar zeker 2 tot 8 procent van hen krijgt er in bepaalde mate mee te maken.

Een ander syndroom wat voorkomt bij veteranen, en vooral bij diegenen die terug zijn gekomen van vredesmissies, is het zogenoemde Post-Deployment Syndroom (PDS) of de onverklaarde lichamelijke klachten

(OLK) zoals het ook wel wordt genoemd. De klachten die hierbij voorkomen zijn onder meer vermoeidheid en concentratie- en geheugenproblemen. Deze eerder genoemde syndromen kunnen van grote invloed zijn op het alledaagse leven van veteranen, zowel in combinatie met het gezin/naasten als in contacten met de rest van de samenleving. (Vi, 2005: *factsheet* 7) Aanpassen aan de samenleving gaat dan vaak zeer moeizaam en kan in het ergste geval leiden tot ontsporing in de vorm van zelfdoding, crimineel of asociaal gedrag. Bij terugkomst van de missie moet iedereen, veteraan/militair en naasten, zich aanpassen aan de nieuwe situatie. De veteraan heeft ervaringen opgedaan die moeilijk kunnen worden gedeeld met en niet te begrijpen zijn voor het thuisfront. De kennis over PTSS en andere ziektes bij veteranen is niet optimaal. Dit blijkt onder andere uit onderzoek en enquêtes onder Nederlandse veteranen. (Veer, 2004:8) Onder huisartsen en maatschappelijk werkers, die de veteranen in de eerste instantie 'opvangen', bestaat weinig kennis over en aandacht voor gezondheidsproblemen van veteranen. Toch is er wel een eenduidig aanspreekpunt met de oprichting van het Vi in 2000.

1.6 De Nederlandse veteranencultuur

Nederland kent geen echte veteranencultuur, zoals deze wel zichtbaar is in de Verenigde Staten, Frankrijk en Groot-Brittannië. (Schoeman, 2005:22) Nederland is veel meer ingetogen als het gaat om het uitdragen van waardering voor veteranen.

Het aanzien van militairen en veteranen is in Nederland eeuwenlang vrij laag geweest. (Algra et al., 2003:4) Dit komt onder andere doordat Nederland zich voor een lange periode (1830-1940) neutraal heeft opgesteld tijdens oorlogen en zich niet bemoeide met internationale conflicten. Ook de geringe omvang van Nederland en haar minimale machtsmiddelen brachten geen grootschalig militair optreden en bijbehorende veteranencultuur. Verder heeft de teleurstellende afloop van het optreden van de Nederlandse krijgsmacht bij een aantal conflicten (meidagen 1940, Nederlands-Indië) een rol gespeeld bij het ontbreken van zichtbare waardering voor de Nederlandse veteraan.

Zoals eerder werd vermeld is onder druk van voornamelijk Indiëveteranen in 1990 een veteranenbeleid tot stand gekomen. Maar dit veteranenbeleid is algemeen van aard. Uit het voorafgaande blijkt dat er geen sprake is van 'dé Nederlandse veteraan'. Elke veteraan, van elke missie, zal op een andere manier moeten worden behandeld en benaderd. Er is al een tweedeling gemaakt tussen 'oude' en 'jonge' veteranen. Maar binnen deze

twee groepen zijn er ook verschillen op te merken. Immers, elke missie brengt andere gevolgen met zich mee voor de militair/veteraan, die zowel negatief als positief kunnen zijn.

H2 Beeldvorming

2.1 Stereotypering

De media zorgen voor een stereotiep beeld van Nederlandse veteranen. Door de vele aandacht voor bepaalde individuen, het herhaald voorkomen en het weglaten van informatie over individuen, worden door de media stereotypen gecreëerd die deel gaan uitmaken van ons lange termijn geheugen. (Lester, 1997) Er ontstaat een bepaald beeld over, in dit geval, veteranen. Stereotypering wordt daarom ook (vaak) in één adem genoemd met beeldvorming. Het is dan ook een vorm van beeldvorming.

De journalist, schrijver, en politiek commentator Walter Lippmann (1889-1974) schreef als een van de eersten over stereotypering. Hierdoor kreeg het concept stereotypering vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw een dominante positie binnen de psychologie. (Banaji, 2001) Lippmann geeft in zijn boek 'Public Opinion' aan dat de mens vooroordelen heeft over zaken, dingen, personen, en situaties. (Lippmann, 1945:90) Dit komt omdat ons over de wereld wordt verteld voordat we deze werkelijk ervaren. Deze vooroordelen benadrukken een verschil in de betekenis van objecten. Het ene object is bekend, het andere wordt als vreemd gezien en is onbekend. Het gebruik van stereotypering kan dus in de eerste plaats worden gezien als een (gemakkelijke) manier om alles te categoriseren of generaliseren, in plaats van alles tot in detail te benoemen. Volgens Lippmann (1945:88) is dit laatste nogal vermoeiend en eigenlijk niet eens te bewerkstelligen. Stereotypering kan ook worden gebruikt voor de herkenbaarheid. (Lippmann, 1945:95) Iets of iemand is door stereotypering bekend en wordt daarom als normaal en vertrouwd gezien. Een patroon van stereotypering is volgens Lippmann (1945:124-125) ook te vinden in al onze morele codes op het gebied van sociologie, geschiedenis en psychologie. Deze stereotypering in morele codes bepaalt ook grotendeels welke feiten iemand zal opmerken. Lippmann geeft hier als voorbeeld het verschil in waarneming van feiten door een kapitalist en een socialist. Dit verschil in waarnemen wordt bepaald door de verschillende stereotypen die de kapitalist en socialist hanteren. Wat wel moet worden opgemerkt is dat iedereen onder verschillende stereotypen kan vallen doordat iemand verschillende maatschappelijke rollen vervult. Iemand kan bijvoorbeeld een liefdevolle vader voor zijn kinderen zijn, maar daarnaast ook een fanatieke aanhanger van een politieke partij en een strenge en harde baas voor zijn medewerkers. Zijn

familielevens, zijn politieke voorkeur en zijn werk berusten op verschillende versies van wat anderen zijn en van hoe hij zou moeten handelen. McGarthy, Yzerbyt en Spears (2002:1) beschrijven stereotypen als waarnemingen van groepen binnen een samenleving. Deze groepen bestaan uit individuen die dezelfde waarden en/of karaktereigenschappen, en/of hetzelfde geloof delen en/of in dezelfde omstandigheden verkeren. Zonder deze individuen zou er geen samenleving kunnen bestaan, maar zonder groepen van individuen zou er geen structuur en orde zijn binnen een samenleving. Het waarnemen van deze groepen is dus van groot belang om de wereld om ons heen te begrijpen, en daardoor zijn stereotypen belangrijk. Net als Lippmann kunnen volgens McGarthy et al. (2002:2) stereotypen worden gebruikt voor een drietal redenen, namelijk als hulpmiddel om dingen te verklaren, als energiebesparende 'apparaten', en als een gedeeld geloof van een groep. Stereotypering ontstaat door generalisaties en draait volgens Lippmann (1945) om *the pictures in our head*, die in een bepaalde vaste vorm zijn gegoten. (Smelik, Buikema, Meijer, 1999:24-25) Het gaat, zoals eerder werd gesteld, bij stereotypering niet om een individu, maar om een groep waaraan bepaalde eigenschappen worden toegekend. (Smelik et al., 1999:27) Een tekst of een beeld bestaat uit tekens die in combinatie met elkaar betekenis hebben of genereren. (Smelik et al., 1999: 26-27) Die betekenis wordt bepaald door codes en conventies die bij iedereen bekend zijn. Elk nieuw beeld van iets in een gedeelde culturele context geeft weer een nieuwe betekenis. Een stereotype is een speciaal teken omdat het een vaste betekenis heeft. Hierdoor wordt ook wel gesproken van versterde beeldvorming. De betekenis die wordt gegeven aan een bepaald beeld hoeft echter niet voor iedereen dezelfde te zijn. (Smelik et al., 1999:38-39) De betekenisgeving hangt af van de culturele context en de tijdsperiode. Betekenissen kunnen naast bedoeld ook onbewust worden gecreëerd. Beeldvorming is dan ook niet altijd een voorbedacht proces.

2.2 Soorten Beeldvorming

Het omvangrijke aantal berichten over beeldvorming (503 tussen 27 februari 2006 en 27 februari 2007) dat in de landelijke dagbladen van het afgelopen jaar te vinden is laat zien dat beeldvorming overal voorkomt. (LexisNexis) In veel berichten komt beeldvorming voor als een negatief verschijnsel. Wanneer een willekeurige periode wordt gekozen (13 januari tot 23 januari 2007) binnen 'LexisNexis' worden woorden als 'eendimensionaal', 'stereotype', ' clichématig', 'slecht' en 'verkeerd'

gekoppeld aan beeldvorming. Er bestaat als het ware een beeldvorming over beeldvorming en die is meestal negatief.

Maar wat is nu precies beeldvorming? Naast de woordenboekdefinitie: *beeldvorming (de ~ (v.)) 1 het laten ontstaan van een idee, een indruk*, is er ook een sociologische betekenis waarbij interpretatie centraal staat. (www.vandale.nl) Bij deze sociologische definitie gaat het om objecten en/of zaken die binnen een bepaalde context of ruimte een betekenis krijgen. (Kester, februari 2007) Ook worden deze zaken, naast de publieke opinie, bekeken vanuit een eigen ervaring. Vanuit een bepaald(e) frame/invalshoek wordt dus een betekenis gegeven aan iets of iemand. Er zijn verschillende soorten beeldvorming. Stereotiepe beeldvorming is één van de bekendste vormen waarbij, volgens Richard Dyer (1993:11), mensen worden gevormd door een aantal vooral negatieve karaktereigenschappen en hierdoor een bepaalde stempel opgedrukt krijgen. Een voorbeeld hiervan is de manier waarop vrouwelijke politici worden gezien. Zij staan meestal bekend als 'hard', omdat de macht die zij hebben wordt geassocieerd met mannen. (Smelik et al., 1999:10-11) Hierdoor zouden zij dus geen echte vrouwen meer zijn.

Het gaat bij stereotiepe beeldvorming altijd om in- en uitsluiting binnen of van een criterium. Dit criterium kan worden gezien als een vanzelfsprekendheid, het 'normale', of zoals Aafke Komter het noemde, 'de macht van de vanzelfsprekendheid'. (Komter in Smelik et al., 1999:44) Dit houdt in dat stereotypen *onbewust* worden gevormd op basis van gewoonte, traditie, en geschiedenis die in een samenleving aanwezig zijn. Veteranen staan over het algemeen bekend als oude mannen die tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben gediend. (Schoeman, 2003:18) Wanneer in *Google* voor de optie afbeeldingen wordt gekozen en vervolgens de zoekterm 'veteranen' wordt ingevoerd, wordt dit eerder genoemde clichébeeld van een veteraan, de stereotype, bevestigd. Naast de talloze afbeeldingen van leden van diverse sportverenigingen, de veteranenteams, zijn de 'oude' oorlogsveteranen duidelijk in de meerderheid. Deze beeldvorming is dus niet verwonderlijk. Er is hier sprake van een stereotiepe beeldvorming van veteranen. Het gaat hier echter niet om negatieve beeldvorming, maar om uitsluiting van een groot deel van de samenleving, namelijk iedereen die geen veteraan is en iedereen die behoort tot de groep 'jonge' veteranen. Deze 'jonge' veteranen passen niet in het stereotiepe plaatje en vallen hierdoor in de beleving buiten de boot. Hier zal later in deze thesis op worden teruggekomen.

Tegenovergesteld aan de eerder genoemde stereotiepe beeldvorming bestaat er ook effectieve beeldvorming, waarbij het draait om variatie en diversiteit. (Smelik et al., 1999:10) Deze pluriforme beeldvorming staat dus

haaks op de stereotiepe beeldvorming, waarbij de in- en uitsluiting een centrale rol speelt. Het gaat hierbij juist om het doorbreken van vooroordelen en kan worden gezien als een bewuste (actieve) vorm van beeldvorming. Deze effectieve beeldvorming wordt daarom als positief gezien. Toch is er tegenwoordig nog steeds sprake van veel stereotiepe beeldvorming, waardoor bepaalde mensen bewust of onbewust worden uitgesloten. (Smelik et al., 1999: woord vooraf)

Uit een onderzoek van het Bureau Beeldvorming van de NOS naar beeldvorming op de Nederlandse televisie is gebleken dat beeldvorming in de media veel meer stereotype is dan in de sociale werkelijkheid. (Smelik et al., 1999:23-24) Dit geldt zowel op kwantitatief als op kwalitatief gebied. Kwantitatief is er een enorm verschil te zien in het aantal mannen en vrouwen dat voorkomt op de televisie. Er zijn op televisie twee keer zoveel mannen als vrouwen te zien en bij de radio zelfs drie maal zoveel mannen te horen. Ook op kwalitatief niveau blijkt de stereotypering overduidelijk. Er wordt een duidelijk verschil gemaakt in werkzaamheden van mannen en vrouwen, waar vrouwen vaak als slachtoffer worden afgebeeld en mannen als deskundigen. De waardering voor mannen en vrouwen blijft dus verschillen.

Ons beeld van de werkelijkheid wordt grotendeels door de media gevormd. (Kester, februari 2007) Er wordt een beeld gevormd over zaken en/of personen door toedoen van de media. Beeldvorming ontstaat immers voor een groot deel in teksten en beelden. (Smelik et al., 1999:3) Doordat beeldvorming vorm geeft aan de werkelijkheid, en deze niet reflecteert, creëert het zelf een werkelijkheid. (Smelik et al., 1999:25) Het geeft een bepaalde interpretatie van de werkelijkheid. (Smelik et al., 1999:38) Beeldvorming vindt verder vaak onbewust plaats. En dat wordt nu juist vaak als probleem gezien, niet zozeer de beeldvorming zelf, maar het feit dat deze onbewust plaatsvindt. (Smelik et al., 1999:11)

Betekeningen van belastende zaken worden op deze manier onbewust meegegeven. (Smelik et al., 1999:39) Dit houdt in dat er altijd verschillen zijn tussen mensen, omdat een bepaalde groep altijd wordt binnen- of buitengesloten. Door die verschillen (betekenissen) altijd aan te geven in teksten en beelden ontstaat een bepaalde beeldvorming. Naast betekenissen die beeldvorming veroorzaken ontstaat in de hoofden van mensen een bepaald beeld, namelijk een cognitieve indruk. Er is nu sprake van een wisselwerking tussen ideeën in iemands hoofd en ideeën die ontstaan door teksten en beelden. Op deze manier kan nieuwe beeldvorming ontstaan, maar ook de heersende beeldvorming over iets of

iemand versterken. In het hoofd vindt immers een bevestiging of verandering plaats van het gegeven beeld.¹

Beeldvorming speelt zich verder op meerdere niveaus af en is daarom een complex proces. De verschillende niveaus van de maker, het product, en de ontvanger hebben allemaal te maken met de totstandkoming van een bepaald beeld. Zij hebben allemaal een bepaald soort beelden voor ogen of opgelegd gekregen.

2.3 Communicatie en Cultuur

James Carey en Johan Tennekes hebben beiden geschreven over communicatie en cultuur in relatie tot beeldvorming. Carey (1989:25) omschrijft de werkelijkheid als een gedeelde werkelijkheid. Er bestaat naast een gemeenschappelijke werkelijkheid ook nog een eigen, individuele werkelijkheid. De gemeenschappelijke werkelijkheid wordt gevormd en in stand gehouden door communicatie die bestaat uit symbolische vormen. Symbolische vormen geven betekenis aan objecten en daarmee krijgen zij betekenis en worden communiceerbaar. Dit kunnen overigens symbolische vormen *van* de werkelijkheid en *voor* de werkelijkheid zijn. (Carey, 1989:29) Een voorbeeld hiervan is een plattegrond van een stad waarop de werkelijkheid in de (symbolische) vorm van een tekening wordt weergegeven. Dus als een representatie van en voor de werkelijkheid. Ruimte kan op deze manier (door de plattegrond) worden begrepen. (Carey, 1989:27) Voorbeelden van symbolische vormen zijn dus beelden en taal. Beelden en taal kunnen worden gezien als een teken. (Zoonen, 1994:74-75)

Communicatie is volgens Carey een symbolisch proces, een symbolische productie van werkelijkheid. (Carey, 1989:24) Deze visie op communicatie wordt door Carey *ritual view* genoemd, waarbij de nadruk ligt op het bestaan en gebruik van symbolische vormen waarmee een gemeenschap gecreëerd en in stand gehouden wordt. (Carey, 1989:20-21) De symbolen worden in de *ritual view* steeds herhaald, waardoor de gedeelde werkelijkheid telkens wordt bevestigd. Stereotype beeldvorming maakt deel uit van dit communicatieproces. (Smelik et al, 1999:11) Door herhaling van algemeen gedeelde beelden en ideeën ontstaat een clichébeeld van iets of iemand wat moeilijk te veranderen is en dus een 'werkelijkheid' representeert. Een voorbeeld dat Carey (1989:15) geeft gaat over kranten. Kranten leveren iedere dag nieuws aan waarmee een

---

¹ Meer informatie over cognitieve beeldvorming is te vinden in: Vonk, R. 2001. *Cognitieve sociale psychologie: psychologie van het dagelijks denken en doen*. Utrecht: LEMMA.

gedeelde werkelijkheid in stand wordt gehouden door herhaling van een wereldbeeld. Het nieuws brengt niet alleen informatie, maar bevestigt dus ook wereldbeelden.

Een vergelijkbare visie op beeldvorming heeft de cultureel antropoloog Johan Tennekes. (www.onderzoekinformatie.nl) Tennekes (1990:19) ziet beeldvorming als een sociale constructie van de werkelijkheid (cultuur), waarbij drie fasen aan de orde komen en elkaar beïnvloeden. Ten eerste is cultuur een menselijk product waarbij feiten geproduceerd worden. Menselijke creativiteit speelt een centrale rol bij deze productie. Er zijn bijvoorbeeld tal van veteranenclubs en websites die door veteranen zijn opgezet, omdat er onder hen behoefte was aan en gemis van herkenning, erkenning, contact met oude vrienden en waardering. Hier zijn dus volgens Tennekes feiten gecreëerd door individuen, in dit geval Nederlandse veteranen die zich zijn gaan organiseren binnen clubs en via websites. Een groot deel van deze veteranenclubs is later, zoals eerder is aangegeven, ondergebracht in de overkoepelende veteranenorganisatie VP. Dit nu heeft volgens Tennekes de tweede fase tot gevolg, namelijk het ontstaan van een geobjectiveerde of geïnstitutionaliseerde werkelijkheid. De feiten (veteranenclubs en websites) die gecreëerd zijn door individuen (veteranen) zijn nu geïnstitutionaliseerd. Instituties zijn onderdeel geworden van de cultuur. (Tennekes, 1990:22) Voorbeelden hiervan zijn het VP maar vooral het veteranenbeleid dat door het Ministerie van Defensie is opgesteld en grotendeels wordt uitgevoerd door het Vi. Instituties beïnvloeden mensen en hun ideeën over de werkelijkheid. Deze worden als het ware geïnternaliseerd. Dit noemt Tennekes de derde fase. In deze derde fase spreekt Tennekes over cultuur als een subjectieve werkelijkheid in onszelf. De mens kan alleen functioneren in de cultuur waarin hij of zij geboren is mits deze cultuur eigen gemaakt wordt. Cultuur bepaalt de visie van de mens op de werkelijkheid buiten hem en in hem. De eerste en derde visie lijken elkaar tegen te spreken, maar deze visies inclusief de tweede beïnvloeden elkaar juist. Tennekes (1990:28) noemt dit een dialectisch proces. In de eerste fase van dit proces produceert de veteraan feiten, zoals veteranenclubs en websites. Dit wordt externalisatie genoemd. Deze feiten gaan vervolgens deel uitmaken van een maatschappelijke trend waarop individuen weinig invloed meer hebben. Er vindt dus een verschuiving plaats van een individueel naar een maatschappelijk niveau. Wanneer iets maatschappelijke relevantie heeft gekregen, wordt dit een onderdeel van de cultuur omdat dit een vanzelfsprekendheid is geworden. De eerdergenoemde veteranenorganisaties zijn hiervan een voorbeeld. Deze fase wordt objectivering genoemd. Het wordt gezien als iets vanzelfsprekends, een algemeen bekend begrip. Iedereen weet (ongeveer) wat een

veteranenclub inhoudt, waar deze voor bedoeld is en dat ze bestaan. De fase die hierop aansluit is internalisatie. (Tennekes, 1990:24) Mensen maken zich hun cultuur eigen en accepteren hoe zaken (veteranenclubs/-organisaties) in die cultuur in elkaar steken.

Een goed voorbeeld hiervan zijn de jonge veteranen die zichzelf geen veteraan voelen aangezien er het stereotiepe beeld heerst van de oude man uit de Tweede Wereldoorlog. Een citaat van de 'jonge' veteraan Chantal Huijser geeft dit weer: 'Bij veteranen denk je aan oude grijze mannen met stramme benen, die je op reünies waar ik regelmatig geholpen heb, ook aantreft. Dan lieten ze hun littekens zien. Dat zijn voor mij veteranen.' (Huijser in Vi, 2005c:30) Verder bleek dat een ex-collega van Huijser haar moest wijzen op het feit dat zij ook een veteraan was. (Vi, 2005c:30) Ook in een onderzoek naar de wensen en behoeften van 'jonge' veteranen, dat in mei en juni 2001 door het Vi werd gehouden, komt naar voren dat deze 'jonge' veteranen zichzelf niet altijd aangesproken voelen door de term 'veteraan'. (Mouthaan, 2002:10) Zij denken ook eerder aan iemand die heeft gediend tijdens de Tweede Wereldoorlog, in het KNIL, Nieuw-Guinea, of Korea.² Tijdens een opinieonderzoek van het Vi dat elk jaar wordt uitgevoerd, werden antwoorden als 'oud, veel blik op de borst, zeer militaristisch, weinig buigzaam en geen tegenspraak dulgend' en 'ouwe lullen die ooit hebben geschoten' gegeven. (Schoeman, 2006:8) 'Jonge' veteranen proberen momenteel een nieuw beeld te creëren van de veteraan. De veteranen missen erkenning en waardering op een andere manier dan 'oude' veteranen. Hierbij hoort ook het (deels) ontbreken van nazorg. Deze veteranen produceren dus weer nieuwe feiten, waardoor de eerste fase van Tennekes bereikt wordt en een nieuw proces wordt gestart. De cirkel is rond.

Het bovenstaande dialectische proces kan samengevat als volgt worden gezien. Beeldvorming komt tot stand door een samenhang tussen mentale beelden (in het hoofd van iemand) en materiële beelden die om ons heen te vinden zijn. (Smelik et al., 1999:5) Oude beelden krijgen een andere invulling wanneer nieuwe beelden worden gevormd. Er ontstaat een nieuwe visie op een bepaald beeld waardoor iemand de werkelijkheid ook anders gaat bekijken. Een nieuw beeld leidt tot nieuwe beeldvorming. Beeldvorming is eigenlijk het mentale beeld dat we vormen van de wereld. En door dit mentale beeld wordt het materiële beeld vervolgens vormgegeven.

---

² Dit zijn onderzoeksresultaten van de groepsgesprekken. Uit de vragenlijsten kwam naar voren dat iets meer dan de helft (56%) van de 'jonge' veteranen die deelnamen aan deze vragenlijst zich wel veteraan voelde. Dit betekent dan ook, dat nog steeds 44% zich geen veteraan voelde of hier geen mening over had.

H3 Beeldvorming over veteranen

‘Oude’ en ‘jonge’ veteranen hebben verschillende opvattingen over het veteraan zijn of het zich veteraan voelen. ‘Dé Nederlandse veteraan’ bestaat dan ook niet. Zoals in het vorige hoofdstuk werd beschreven, voelen ‘jonge’ veteranen zich niet altijd veteraan. Dit wordt veroorzaakt door het stereotiepe beeld dat er bestaat van veteranen als oude mannen die in een echte oorlog hebben gediend. In de volgende paragrafen zal vanuit verschillende uitgangspunten worden beschreven, hoe er over Nederlandse veteranen wordt gedacht en welk beeld hierdoor wordt gecreëerd.

3.1 Onderzoek naar ‘oud’ en ‘jong’

Zoals uit het vorige hoofdstuk is gebleken, heeft elke veteraan een bepaald beeld van zichzelf en van andere veteranen. De missie is in veel gevallen bepalend voor het beeld dat men heeft van deze veteranen. Een veteraan uit de Tweede Wereldoorlog geeft immers een ander beeld dan een veteraan die heeft deelgenomen aan een vredesmissie in Cambodja. Niet voor niets staan in dit onderzoek verschillende stereotypen centraal. Hiermee wordt aangegeven dat dé Nederlandse veteraan niet bestaat, de veteraan kan immers (in dit onderzoek) op zes verschillende manieren in een krantenbericht worden getypeerd.

Ook kan er een verschil bestaan tussen het beeld van de veteranen dat wordt gecreëerd door de media en het mediabeeld dat voortkomt uit wetenschappelijk onderzoek. Dit zal in dit onderzoek wellicht naar voren komen. Eerder onderzoek naar beeldvorming over veteranen heeft namelijk uitgewezen dat Nederlandse veteranen en militairen vaak zelf een bepaalde miskenning en geen waardering voelen. (Algra, Elands, Schoeman, 2007) In de berichtgeving rond veteranen staat vaker de rol van de Nederlandse overheid centraal, dan dat zij zelf, als individu voorkomen. Veteranen staan zoals eerder is aangegeven negatief tegenover de media vanwege, in hun ogen, negatieve berichtgeving over veteranen. Maar met deze negatieve berichtgeving valt het wel mee volgens de auteurs Algra, Elands en Schoeman (2007:2), allen werkzaam bij het Vi. In hun onderzoek naar de berichtgeving over veteranen in de landelijke dagbladen hebben zij de berichten verdeeld in drie categorieën. (Algra et al., 2007:5) Allereerst berichten waarin de nadruk ligt op veteranen. Ten tweede berichten waarin de nadruk op de tweede plaats ligt bij de veteranen, dus waarbij de veteraan geen hoofdonderwerp van het bericht is. De laatste categorie betreft berichten waarin het thema

veteranen zijdelings wordt behandeld of genoemd. Ook is er gekeken naar de teneur van de gevonden berichten. Dit werd onderverdeeld in positief, negatief of neutraal.

Het onderzoek heeft zich verder gericht op het beeld dat de berichten over veteranen bij de lezers zouden oproepen. Hier werd een verdeling gemaakt in de stereotypen held, dader, en slachtoffer.

Er is sprake van een held als er in het bericht positief geoordeeld wordt over een veteraan of wanneer er lovend wordt gesproken over de inzet tijdens een missie.

Er wordt van een dader gesproken wanneer de veteraan niet goed heeft gepresteerd in een missie door achteloosheid of door het plegen van oorlogsmisdaden.

Een veteraan wordt als slachtoffer afgebeeld wanneer het in het bericht gaat over gezondheidsklachten, over oorlogsslachtoffers op wat voor manier dan ook, of wanneer er sprake is van maatschappelijke miskening, en verwaarlozing door de overheid.

De veteraan kan ook worden geplaatst onder de kop 'neutraal', wanneer de drie eerdergenoemde categorieën niet van toepassing zijn.

Uit de resultaten van dit oriënterend onderzoek komt naar voren dat de meeste berichten positief van aard zijn.

Eerder werd al gesproken over de stereotiepe beeldvorming die geldt voor Nederlandse veteranen. Deze worden namelijk geassocieerd met oude mannen die tijdens de Tweede Wereldoorlog en in Nederlands-Indië hebben gevochten. Deze stereotiepe beeldvorming is niet negatief. Na terugkomst van de Indiëgangsters was de beeldvorming eerst negatief door het verlies van een oorlog en van een grote Nederlandse kolonie. Later werden deze veteranen, zoals eerder aan bod is gekomen, afgeschilderd als dader en weer later gezien als slachtoffers, omdat de regering nalatig was geweest door geen nazorg te bieden en geen aandacht te schenken aan deze veteranen.

Beeldvorming over 'jonge' en 'oude' veteranen verschilt waarschijnlijk vanwege deze stereotype beeldvorming. Erkenning en waardering voor 'oude' veteranen is wellicht meer aanwezig dan voor 'jonge' veteranen, ook omdat er aan 'oude' veteranen meer aandacht wordt geschonken (geschiedenislessen) en er daardoor meer bekend over is onder de bevolking. (Schoeman, 2005:24-25)

Verder is bekend dat 'jonge' veteranen na hun vertrek uit het leger eerst hun aandacht vestigen op carrière en gezin. (VP, 2001:7) Wanneer het leven van een 'jonge' veteraan hierdoor weer 'normaal' is geworden, is er plek en tijd om na te denken over het veteraanschap. Deze interesse in de status van veteraan ontstaat dus doorgaans pas ongeveer tien tot vijftien jaar nadat de veteraan de dienst heeft verlaten. Veel van deze 'jonge'

veteranen zijn daarom nog geen lid van een veteranenvereniging. Deze verenigingen bestaan dan ook vooral uit groepen 'oude' veteranen. Door de stereotiepe beeldvorming vindt er, zoals eerder gezegd, uitsluiting van bepaalde groepen plaats. Deze groepen hebben ofwel niets met veteranen te maken of, en daar ligt nu het probleem, wel iets te maken met veteranen, aangezien zij het zelf zijn. Juist door het eerdergenoemde clichébeeld van veteranen vallen deze, vooral 'jonge' veteranen (vredesmissies) niet onder het kopje veteranen.

Dit geeft ook de 31-jarige veteraan Frank Bloem aan: 'Zelf voel ik me geen veteraan, dat is iemand die in de Tweede Wereldoorlog of Indië heeft gevochten'. (Bloem in Stam, 2006:29) Dit komt voort uit het stereotiepe beeld dat de media schetsen van veteranen.

Zoals eerder al aan de orde kwam bij het dialectisch proces van Johan Tennekes, zijn de 'jonge' veteranen nu bezig een nieuwe betekenis te creëren voor Nederlandse (jonge) veteranen. Deze groep gaat een steeds grotere rol innemen binnen de veteranenpopulatie. Immers, de 'oude' veteranen zijn op een respectabele leeftijd gekomen waardoor deze groep snel slinkt. Vooral de aandacht voor de nazorg van 'jonge' veteranen is groot, omdat deze nazorg, volgens deze groep veteranen, niet optimaal blijkt te zijn. Hier kan worden teruggekomen op de tweede fase van Tennekes, waarin de geproduceerde feiten, in dit geval de gezondheidsklachten bij 'jonge' veteranen, zijn geïstitutionaliseerd.

3.2 Medisch onderzoek

De wetenschap is zich de afgelopen decennia in toenemende mate gaan interesseren voor de Nederlandse veteranen. (Veer, 2004:11)

Voornamelijk op het gebied van gezondheid valt een sterke groei in onderzoek waar te nemen. Er is een groeiende belangstelling voor psychische aandoeningen bij militairen en veteranen. Het beeld dat de wetenschap creëert, is daarom vaak eenzijdig en het beeldt veteranen af als personen met geestelijke en/of lichamelijke gezondheidsklachten. Dit wordt weer opgepikt door de media die zorgen voor een bepaalde beeldvorming, door een dominant zorgperspectief te presenteren. Het slachtofferbeeld overheerst hierdoor. (Schoeman, 2005:25)

Verschillende instanties houden zich bezig met de gezondheid van militairen en veteranen. (Veer, 2004:11) De geproduceerde feiten door de 'jonge' veteranen zijn dus geïstitutionaliseerd en onderdeel geworden van de samenleving. Voorbeelden hiervan zijn de krijgsmacht, het KOC van het Vi, en verschillende universiteiten. Door het vele onderzoek naar veteranenzorg, is er geen eenduidige onderzoeksvisie. Dit heeft onder

andere te maken met de grote verschillen tussen het diverse onderzoek en de grote hoeveelheid onderzoek. Er is vooral veel onderzoek gedaan naar veteranen en militairen met PTSS. In de Koninklijke Bibliotheek (KB) zijn bijvoorbeeld vijftien studies te vinden naar de gezondheid van de Nederlandse veteraan. Dit is een vijfde van alle literatuur die in de KB te vinden is over veteranen.³ Een voorbeeld van onderzoek naar veteranenzorg is dat van de Afdeling Militaire Psychiatrie van het Centraal Militair Hospitaal en het Universitair Medisch Centrum Utrecht. Deze twee instellingen werken sinds 1 juli 2001 samen in een onderzoek dat gedaan wordt naar psychiatrische en biologische kenmerken bij veteranen en militairen met PTSS. Er wordt ook onderzoek uitgevoerd naar de resultaten van de behandeling van uitgezonden militairen en veteranen die met onduidelijke lichamelijke klachten zijn teruggekomen van hun missie. Zoals eerder al werd aangegeven, wordt PTSS vaak gekoppeld aan de Vietnamveteraan bij wie deze psychische aandoening als eerste (onder veteranen) werd aangetroffen en als PTSS werd bestempeld. De wetenschap ziet Nederlandse veteranen vaak als personen met psychische problemen, als hulpbehoevenden. De wetenschap is geïnteresseerd in de impact die de oorlog heeft gehad op militairen en veteranen, op geestelijk en lichamenlijk gebied. Ook bij het Vi wordt veel aandacht besteed aan de (psychische) gezondheid van veteranen. Dit komt veel in hun diverse (lopende) onderzoeken naar voren, zoals onderzoek naar stress, nazorg, OLK, en PTSS bij Nederlandse veteranen. (onderzoekswijzer Vi) Één van deze studies richt zich op de gezondheid van deelnemers aan UNIFIL. (Vastenhouw, 2005b:4-5) Met de titel 'Libanon laat ons nooit helemaal los' draagt dit onderzoek volgens onderzoekster Joanne Mouthaan bij aan erkenning en herkenning. Het onderzoek werd gehouden onder 1834 (ex-)UNIFIL'ers die door middel van een uitgebreide vragenlijst antwoorden moesten geven over hun gezondheid, de kwaliteit van hun leven en over eventueel gebruik van professionele hulpverlening.⁴ 1626 van de ondervraagden waren overigens veteranen (in het bezit van een veteranenpas). Qua lichamenlijke gezondheid voelen de UNIFIL'ers zich net zo gezond als de gemiddelde Nederlandse man, maar op geestelijk niveau is hun gezondheid minder goed. Zij hebben vaker last van slapeloosheid, symptomen van PTSS, meer mentale problemen en voelen meer emoties van boosheid. (Vastenhouw, 2005b:8) Wanneer het gaat om de kwaliteit van leven zijn UNIFIL'ers hierover

---

³ Er is hier uitgegaan van de zoekterm 'veteranen'. Hier zijn 73 treffers gevonden in de catalogus van de KB

⁴ De vragenlijst werd verstuurd naar 3249 (ex)UNIFIL'ers, waarvan 1834 werden teruggestuurd (56%)

minder tevreden dan de doorsnee Nederlandse man. (Vastenhouw, 2005b:11-12) Verder heeft één op de vijf UNIFIL'ers professionele hulp gezocht bij een huisarts, psycholoog of psychiater. Ook hier staat dus de invloed van de missie centraal.

Een ander onderzoek naar veteranen gaat over schuldbeleving bij 'jonge' veteranen. (Rietveld, 2004:4-5) Dit onderzoek wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband tussen de Wetenschapswinkel van de Universiteit van Tilburg, het KOC van het Vi, en de ACOM (militaire vakbond).

Deze aandacht voor en al dit onderzoek naar de gezondheid van veteranen door verschillende instanties veroorzaken of bevestigen, volgens het dialectisch proces van Tennekes, een stereotiepe beeld van een 'jonge' veteraan waardoor zij zich zelf als (gezondheids)slachtoffer (kunnen) gaan zien. Immers, het beeld van veteranen als (gezondheids)slachtoffers is deel uit gaan maken van hun cultuur. Het wordt als een vanzelfsprekendheid gezien. Maar ruim 80% van de Nederlandse veteranen heeft een positief gevoel en geen behoefte aan zorg. (Schoeman, 2005:24)

3.3 Opinieonderzoek

Het beeld dat de meeste Nederlanders van veteranen hebben, is over het algemeen positief. (Blauw Research, 2006:5-7) Dit blijkt uit een opinieonderzoek uit 2006, dat in opdracht van het Vi is gehouden. Slechts een klein percentage typeert veteranen in eerste instantie als daders (5%) of gezondheidsslachtoffers (11%).

80% van de ondervraagden, vooral de oudere Nederlanders, is bekend met de Nederlandse Veteranendag. Hiervan heeft een aanzienlijk deel laten blijken, dat de veteranendag hun idee over veteranen positief beïnvloed heeft. Deze dag is dus een succes in het vergroten van het aanzien van Nederlandse veteranen onder de bevolking. Bijna de helft van de ondervraagden vindt de berichtgeving over veteranen in de media positief en meer dan de helft vindt dat een groot deel van de Nederlandse soldaten psychisch is aangetast.

Het over het algemeen positieve beeld van Nederlandse veteranen en het aantal respondenten dat aan dit onderzoek heeft deelgenomen, laten zien dat onderwerpen over veteranen bekend zijn onder de Nederlandse bevolking.

Uit andere opinieonderzoeken blijkt ook dat veel missies bekend zijn onder de bevolking en dat er maatschappelijke waardering bestaat voor militairen en veteranen. (Schoeman, 2005:23) De veteranen en militairen voelen vaak zelf echter geen waardering, wanneer wordt uitgegaan van de

berichtgeving over hen in de media. Het verschil hierin zit in de focus van een bericht. In de meeste berichtgeving over veteranen is volgens Schoeman (2005: 25) de aandacht gericht op de Nederlandse overheid in plaats van de individuele militair/veteraan. Wanneer de focus is gericht op macroniveau, is de waardering beduidend minder groot, dan wanneer de individuele militair/veteraan centraal staat (microniveau). Wanneer wordt gevraagd naar de waardering voor de rol van Nederland in (bijvoorbeeld) Nederlands-Indië, dan is deze veel minder (42%) dan de waardering voor de rol van de individuele militair (63%). (Schoeman, 2006:8)

De inzet van Nederlandse militairen ('oude' veteranen) tijdens de Tweede Wereldoorlog is het meest bekend onder de Nederlandse bevolking, namelijk bij 94%. (Schoeman, 2005:24-25) De dekolonisatiestrijd in Nederlands-Indië komt op een tweede plaats, met 90% bekendheid. Op nummer drie staat de missie in Srebrenica waar 85% van de Nederlandse bevolking op de hoogte was van een Nederlandse inzet. Wanneer de ondervraagden wordt gevraagd of de inzet tijdens deze oorlogen/missies terecht is scoort ook hier de Tweede Wereldoorlog het hoogst met 91%. De inzet bij andere oorlogen/missies wordt als minder terecht gezien (Indië: 47%, Srebrenica: 51% waarbij ongeveer een kwart geen mening heeft).

3.4 De media

Verschillende (wetenschappelijke) instellingen tonen aandacht voor gezondheidsklachten bij 'jonge' veteranen. Ook de media zijn hierin zeer geïnteresseerd. De media zorgen hierdoor voor een dominant medisch perspectief.

Het aandeel dat de media hebben in het construeren van een bepaald beeld van de veteranen is groot. Christ Klep (2004) geeft in een lezing over 'Beeldvorming en vredesoperaties' aan dat veteranen vooral in de media komen wanneer er sprake is van een negatieve gebeurtenis. Dit negativisme is te vinden in mogelijke aanpassingsproblemen van de veteraan na terugkomst in de samenleving. Deze aanpassingsproblemen worden veroorzaakt door psychische of lichamelijke gezondheidsklachten of door een andere negatieve beïnvloeding door deelname aan een missie. De media houden van deze, vooral negatieve verhalen, omdat de nieuwswaarde van deze gebeurtenissen hoog is. Daarom is de media-aandacht vooral gericht op de grote operaties (bekend), en dan vooral wanneer het misgaat. Kleine missies en zeker goedlopende missies krijgen geen aandacht en zijn daardoor onbekend bij het Nederlandse publiek. (Schoeman, 2005:23)

Goed nieuws is geen nieuws. Dit geldt in ieder geval als één van de nieuwsselectiecriteria die de Noorse onderzoekers Galtung en Ruge in 1965 hebben opgesteld. (Campbell, 2004:118) Door het tonen van (enkel) slecht nieuws, wordt een negatief beeld geschapen. Hoe meer selectiecriteria van Galtung en Ruge van toepassing zijn op een gebeurtenis, hoe groter de kans dat deze gebeurtenis zal worden geselecteerd. (Servaes in Spijk, 2005:11) Hierdoor zal de nieuws waarde van de gebeurtenis ook worden vergroot.

Zoals eerder aan de orde kwam, is de berichtgeving in de media over veteranen voornamelijk gericht op de gezondheid van de veteraan. Nieuws over wetenschappelijke en vooral medische problemen en doorbraken hebben een grotere kans om in de krant of het journaal terecht te komen. (Kanters in Nelissen, 2003:3) Deze gebeurtenissen zijn vaak zeldzaam of worden niet goed begrepen en door de media begrijpelijk gemaakt. Dit blijkt uit een onderzoek onder journalisten. Deze berichtgeving kan overigens ook positief zijn en toch nieuws worden. Wanneer naar de andere selectiecriteria van Galtung en Ruge wordt gekeken, kunnen weinig van deze criteria worden gekoppeld aan de berichtgeving over veteranen. Criteria als frequentie (incident), ondubbelzinnigheid (simpel en duidelijk), betekenisvol (herkenbaarheid of bekendheid), overeenstemming (met wensen en verwachtingen van het publiek), en onverwacht (zeldzaam) zijn bijna nooit van toepassing. (Spijk, 2005:10-11) Hiernaast is er grote concurrentie van veel andere gebeurtenissen en thema's.

De selectiecriteria zoals compositie, continuïteit, en in mindere mate elitepersonen kunnen wel gelden als toepasbare selectiecriteria voor veteranenberichtgeving.

De media tonen het nieuws in een bepaalde opbouw, dus zware en lichte onderwerpen wisselen elkaar af. Wanneer deze verhouding scheef dreigt te raken door een tekort aan een bepaald soort nieuws, kunnen andere onderwerpen worden geselecteerd, om zo het evenwicht weer terug te brengen in de nieuwsberichtgeving. Dit verschilt per medium en binnen de Nederlandse dagbladers per krant. Bij elitepersonen rond de berichtgeving van veteranen kan gedacht worden aan de in 2004 overleden Prins Bernhard, de minister-president of de minister van Defensie en in mindere mate zijn staatssecretaris.

Het selectie criterium continuïteit is van toepassing wanneer gebeurtenissen die in het nieuws zijn gekomen een tijd in het nieuws blijven. Een voorbeeld hiervan is de aandacht die is geschonken aan de falende nazorg aan veteranen. In de actualiteitenrubriek 'Netwerk' werd tot twee maal toe een reportage uitgezonden over de problemen met de nazorg die Defensie haar veteranen biedt. (Netwerk, 11 december 2006)

Deze reportages werden gemaakt naar aanleiding van een intern rapport van de Inspectie voor de Militaire Gezondheidszorg (IMG) waarin harde woorden werden gesproken over de instellingen die verantwoordelijk zijn voor de nazorg van veteranen.

Een klacht van een veteraan met PTSS werd onderzocht omdat hij volgens eigen zeggen al jaren tevergeefs bij Defensie om hulp had gevraagd. De Inspecteur kwam mede hierdoor tot het negatief oordeel over onderdelen van de nazorg voor veteranen. Defensie zelf, die eindverantwoordelijk is, spreekt van enkele incidenten en ziet geen reden tot het nemen van maatregelen. De nationale ombudsman, Alex Brenninkmeijer, heeft een onderzoek ingesteld naar de nazorg.

Begin februari 2007 staat in verschillende dagbladen (*de Volkskrant*, *Trouw*, *NRC Handelsblad*) te lezen dat de staatssecretaris van Defensie, Cees van der Knaap, een plan van aanpak heeft ontwikkeld om de nazorg voor veteranen in betere banen te leiden. (Volkskrant, 7 februari 2007) De nazorg voor veteranen zal verder worden geïntensiveerd.

De media zien veteranen, wanneer wordt afgegaan op de genoemde berichtgeving, als slachtoffers van een falend defensiebeleid. De media laten met deze reportages en krantenberichten zien de veteranen te willen bijstaan in een verbetering van de nazorg voor veteranen. Zij zijn immers zeer kritisch tegenover de verantwoordelijke van de veteranenzorg, het Ministerie van Defensie.

De media hebben wel eens een ander beeld van veteranen getoond. Zoals eerder is besproken zijn dit de Indiëveteranen die als dader werden afgeschilderd. (Elands, 2005a:17)

Om terug te komen op de eerder genoemde selectiecriteria, kan bij de landelijke en regionale dagbladen, die in deze thesis centraal staan, ook de beperkte ruimte in het blad worden gezien als een onderdeel van het selectieproces van nieuws. (Campbell, 2004:113) Een krant heeft immers een beperkt aantal pagina's en een bepaalde lay-out die ervoor zorgen dat berichten een bepaalde lengte moeten hebben, eventueel moeten worden voorzien van een foto, of helemaal niet moeten worden geplaatst. Dit is ook van invloed op de berichtgeving over veteranen, zeker wanneer de selectiecriteria van Galtung en Ruge in mindere mate toepasbaar zijn op de berichtgeving over Nederlandse veteranen.

3.5 Het Ministerie van Defensie

Met de komst van het veteranenbeleid, in 1990, is er vanuit het Ministerie van Defensie meer aandacht ontstaan voor Nederlandse veteranen. Defensie is regelmatig in gesprek met het VP om te zorgen voor ontwikkeling en behoud van het Nederlandse veteranenbeleid. (VP, 2001:3) Zo heeft Defensie onder andere de aandacht gericht op 'oude' en 'jonge' veteranen als twee op zichzelf staande groepen. (VP, 2001:2-3) Er wordt vanaf 2001 dan ook vaker onderscheid gemaakt tussen oorlogsveteranen en vredesmissieveteranen.

Op papier is Defensie verantwoordelijk voor het veteranenbeleid, maar het VP houdt zich het meest bezig met het verkrijgen van maatschappelijke erkenning voor veteranen. Dit is dan ook hun doelstelling. Deze maatschappelijke erkenning wordt overigens verdeeld in een algemene erkenning voor alle Nederlandse veteranen en een bijzondere erkenning voor een bepaald soort veteranen, zoals veteranen van een bepaalde missie of met een bepaalde behoefte aan zorg.

Het VP heeft, in samenwerking met Defensie en andere organisaties, de afgelopen jaren diverse wensen in het kader van het veteranenbeleid verwezenlijkt zien worden. (VP, 2001:13) Voorbeelden hiervan zijn volwaardige erkenning van veteranen en diens problemen door de politiek, geregeld overleg met Defensie over het veteranenbeleid, het instellen van de veteranenpas, het instellen van de SDV en de oprichting van het Vi om het veteranenbeleid uit te voeren, beschikbaarheid van diverse defensie-instellingen voor bijeenkomsten van veteranen, financiële compensaties, tegemoetkomingen en uitkeringen, en de officiële deelname aan de herdenkingen op 4 en 5 mei.

Wanneer veteranen of hun familie problemen hebben die te maken hebben met Defensie en een oplossing blijft uit, dan kan de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK) uitkomst bieden (deze inspecteur is overigens ook voor het dienende personeel van de krijgsmacht bedoeld). (www.mindef.nl) Deze onafhankelijke ombudsman bemiddelt in zaken als pensioen, zorg, samenwerking, carrièreaangelegenheden, financiën en rechtspositie. De IGK heeft verder als taak de minister van Defensie gevraagd en ongevraagd advies te geven over zaken die te maken hebben met de krijgsmacht.

Prins Bernhard werd na de Tweede Wereldoorlog aangesteld als Inspecteur-Generaal (IG) van de landmacht. (www.mindef.nl) Later zouden de andere krijgsmachtonderdelen ook onder zijn gezag als IG vallen, waardoor in 1970 de benaming werd veranderd in Inspecteur-

Generaal der Krijgsmacht (IGK). In 1976 trad hij echter af als IGK als gevolg van de Lockheed-affaire.

Vanaf 1991, na de invoering van het veteranenbeleid, werd de IGK ook benoemd tot Inspecteur der Veteranen. Doordat er onder veteranen behoefte was (en nog steeds is) aan belangstelling van hooggeplaatste autoriteiten uit de samenleving en krijgsmacht, zoals de minister van Defensie, was en is de IGK als afgevaardigde van het ministerie aanwezig tijdens herdenkingen en veteranenbijeenkomsten. Hierdoor krijgt de IGK een goed beeld van zaken die spelen binnen de veteranengemeenschap, aldus het Ministerie van Defensie.

Defensie ziet de veteranen dus als een groep, waarbij duidelijk onderscheid moet worden gemaakt tussen oorlogs- en vredesmissieveteranen, die beide een andersoortige aandacht en zorg nodig hebben.

Toch is de nazorg die Defensie veteranen en militairen biedt niet afdoende volgens diverse vakbonden en politici. (Lardenoye, 2006:18) In veel landen om ons heen is een veteranenwet van kracht waardoor veteranen zorg desnoods kunnen afdwingen. (Wecke, 2006:37) In Nederland bestaat deze veteranenwet niet. Verschillende veteraneninstanties en vakbonden geven aan dat deze wet er snel moet komen om voldoende en goede nazorg voor veteranen te kunnen garanderen. (Lardenoye, 2006:19) De officiële erkenning van veteranen door het Ministerie van Defensie geldt dus nog niet volledig. Volgens Leon Wecke, docent aan de Radboud Universiteit Nijmegen en oud-directeur van het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, zal er uiteindelijk wel een veteranenwet worden aangenomen. (Wecke, 2006:37)

Conclusie deel 1

Nederland telde in 2005 bijna 150.000 veteranen. Ongeveer 80.000 daarvan hebben zich geregistreerd bij het Vi. Dit zijn 63.500 'oude' veteranen (gediend tot 1962) en 17.000 'jonge' veteranen (gediend vanaf 1979).

Oorlogen en vredesmissies hebben verschillende gevolgen gehad voor de Nederlandse veteranen op het gebied van erkenning en gezondheid. Jarenlang hebben Indiëveteranen zich hier hard voor gemaakt. Met behulp van de media hebben zij uiteindelijk die erkenning gekregen in de vorm van monumenten, financiële compensatie, herdenkingen en veteranenzorg. De regering was wakker geschud en in maart 1990 werd het veteranenbeleid een feit met de beleidsnota 'Zorg voor veteranen in samenhang'. Erkenning en (na)zorg voor de Nederlandse veteranen stonden hierin centraal.

Om duidelijkheid en herkenbaarheid voor alle Nederlandse veteranen te verschaffen, is op initiatief van Defensie in 2000 het Vi opgericht. Dit samenwerkingsverband tussen verschillende veteranenorganisaties heeft als doelstellingen het bevorderen van kennis en onderzoek, erkenning en (na)zorg.

Nederland kent geen veteranencultuur zoals in de VS of Groot-Brittannië. Enkele oorzaken hiervan zijn, naast het ingetogen karakter van Nederlanders, de geringe omvang van Nederland met haar minimale machtsmiddelen, de langdurige neutraliteit tijdens oorlogen en andere conflicten en een aantal teleurstellende militaire gebeurtenissen.

In deze thesis staan Nederlandse veteranen centraal die door stereotypering, volgens de veteranen zelf, negatief in beeld worden gebracht. Stereotypering wordt vaak als synoniem gebruikt voor beeldvorming. Echter, stereotypering is een vorm van beeldvorming. Stereotypen worden gebruikt om over groepen in de samenleving te generaliseren, en hen te herkennen. Stereotypen zijn altijd gebaseerd op groepen, omdat dit zorgt voor structuur en orde in een samenleving. Er is bij stereotype beeldvorming altijd sprake van in- en uitsluiting van een groep binnen een bepaald criterium. Stereotypering vindt onbewust plaats doordat oordelen worden geveld op basis van traditie, gewoonte en geschiedenis binnen een samenleving.

Ook wordt stereotypering vaak gezien als iets negatiefs. Dit is vooral te wijten aan de media. Media vormen grotendeels de werkelijkheid. Beeldvorming geeft betekenis aan de werkelijkheid.

Volgens het Vi is er juist géén sprake van negatieve berichtgeving in de Nederlandse media. Integendeel, vanaf de komst van het Vi in 2000 zou er juist een stijging zijn in het aantal (positieve) berichten over Nederlandse veteranen. (Algra, Elands en Schoeman, 2007)

Werkelijkheid staat ook bij Carey en Tennekes centraal. Volgens Carey is er sprake van een gedeelde werkelijkheid die wordt verdeeld in een individuele en een gemeenschappelijke werkelijkheid. Een zelfde soort werkelijkheidsidee heeft Tennekes voor ogen, alleen is hij geïnteresseerd in de werking van cultuur in en rondom mensen. Hij ziet dit als een dialectisch proces waarbij de drie cultuurniveaus elkaar beïnvloeden.

(1) Individuen creëren feiten (2) die deel gaan uitmaken van een maatschappelijke trend (3) waardoor deze feiten maatschappelijke relevantie krijgen en als vanzelfsprekend worden gezien binnen een cultuur. Hierdoor is verandering binnen een cultuur mogelijk.

Dé Nederlandse veteraan bestaat niet. Naast een tweedeling tussen 'oud' en 'jong', speelt ook de soort oorlog of missie mee in de beeldvorming over veteranen. Hiernaast is er een verschil tussen het oordeel van veteranen over hun beeldvorming en het wetenschappelijke oordeel daarover. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat de berichtgeving over veteranen vooral positief gericht is. Dit resultaat staat tegenover de idee van de Nederlandse veteranen die vinden dat de media hen juist in een negatief daglicht plaatsen.

De media hebben een grote invloed op de beeldvorming over veteranen. Nieuws is vooral negatief, omdat dit veel meer nieuwswaarde heeft dan positieve verhalen. Wanneer wordt gekeken naar de selectiecriteria van Galtung en Ruge, zijn deze in mindere mate toepasbaar voor de berichtgeving over Nederlandse veteranen. Door de groeiende belangstelling voor psychische aandoeningen (vooral PTSS) bij veteranen, wordt hier in de academische en medische wereld veel onderzoek naar gedaan. Deze resultaten nemen de media mee in hun berichtgeving, waardoor een slachtofferbeeld overheerst van de 'jonge' veteranen. Grote aandacht voor dit onderwerp veroorzaakt en bevestigt immers het stereotiepe beeld, waardoor 'jonge' veteranen zichzelf ook zo gaan zien. Uit opinieonderzoek blijkt echter dat veteranen toch nog altijd het meest worden getypeerd als helden. Er is overigens een groot verschil in waardering voor macro- en microniveau. De rol van Nederland in een bepaalde missie wordt vrijwel altijd minder gewaardeerd dan de rol van de individuele veteraan.

Er is met de komst van het veteranenbeleid van het Ministerie van Defensie, meer aandacht gekomen voor veteranen. Zij zien de veteranen als twee groepen, oorlogsveteranen (oud) en vredesmissieveteranen (jong). Deze twee groepen hebben beide andere zorg en aandacht nodig.

In overleg met het VP wordt het beleid vormgegeven en toegepast. In vergelijking met andere landen kent Nederland geen veteranenwet. Dit is wellicht de volgende stap die zal volgen in het bevorderen van waardering, erkenning en nazorg voor Nederlandse veteranen.

Probleemstelling en deelvragen

In het onderzoek dat in het tweede deel van deze thesis aan bod komt, zal blijken of er sprake is van het eerdergenoemde dominante zorgperspectief wanneer er wordt bericht over vooral jonge Nederlandse veteranen. Wellicht is er sprake van andere perspectieven. Over 'oude' veteranen zal waarschijnlijk positiever worden bericht, omdat zij in dienst waren tijdens 'echte' oorlogen waarin moest worden gevochten. De 'jonge' veteranen zijn veelal uitgezonden om ergens ter wereld de vrede, voor zover die aanwezig was, te bewaren. Dit zijn op het eerste gezicht minder heldhaftige bezigheden dan wat de oude garde voor zijn kiezen kreeg. Ook moet blijken of de berichtgeving over Nederlandse veteranen vooral negatief is, zoals de veteranen zelf beweren, of dat juist positieve berichten de boventoon voeren. Dit is in ieder geval de conclusie uit een oriënterend onderzoek dat is verricht door Algra, Elands en Schoeman. (2007) Hier sluit mijn onderzoek dan ook op aan. Verder zal worden gekeken of de toon in een bericht, kan verschillen van het stereotiepe beeld van een veteraan, dat in het bericht wordt afgegeven. Daarom luidt de probleemstelling van deze thesis:

Hoe is de beeldvorming over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers in de periode 2000 tot 2002?

Om deze probleemstelling te beantwoorden is een aantal deelvragen opgesteld. Omdat de hoeveelheid variabelen in dit onderzoek groot is (50), zal een stereotypevariabele als uitgangspunt worden genomen. Op deze wijze zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- Welke missies worden verbonden aan stereotype X?
- Welke thema's komen voor bij stereotype X?
- Welke bronnen komen voor bij stereotype X?
- Wat is de meeste voorkomende lengte van de berichten bij stereotype X?
- Welk stereotype wordt gebruikt bij 'jonge' en 'oude' veteranen?
- In welk genre komt stereotype X het meest voor?
- Welke kranten en welk type krant maken in hun berichtgeving gebruik van stereotype X ?

Hiernaast wordt een aantal deelvragen vanuit een andere invalshoek worden gesteld:

Welke stereotypen komen het meest voor in de berichtgeving over Nederlandse veteranen en is er van 2000 tot 2002 een verandering te zien in de stereotypen?

Welke thema's komen het meest voor in de berichtgeving over Nederlandse veteranen en is er van 2000 tot 2002 een verandering te zien in de thema's?

Welke missies komen het meest voor in de berichtgeving?

In hoeverre verschilt de toonzetting van het bericht van de kop van het bericht?

In hoeverre verschilt de toonzetting van het bericht van de bijbehorende stereotypering?

Welke verslaggevers schrijven positief of negatief over Nederlandse veteranen?

Deel 2 Onderzoek en Resultaten

In deel één van deze thesis zijn het theoretisch kader over beeldvorming (over veteranen) en de historische achtergrond van veteranen aan de orde gekomen. Nederlandse veteranen zouden volgens het Vi vaak geen hoge pet op hebben van de media. Zij zouden door de media negatief in beeld worden gebracht.

In het tweede deel van deze thesis zal aan de hand van krantenberichten uit regionale en landelijke Nederlandse dagbladen worden gekeken op welke manier veteranen nu werkelijk worden afgebeeld. Is dit wel zo negatief als zij zelf denken? In dit deel staan daarom het onderzoek en de daarbij behorende resultaten centraal. De onderzoeksmethode, de werkwijze van onderzoek, de variabelen en de uiteindelijke resultaten zullen hier worden behandeld en gepresenteerd. Dit wordt uiteraard afgesloten met een conclusie, die antwoord zal geven op de centrale probleemstelling. Dit antwoord zal worden teruggekoppeld naar de theorie zoals besproken in deel één. Ook zullen in de conclusie enkele suggesties voor verder onderzoek worden gedaan.

H4 Onderzoeksofzet

Volgens de Nederlandse veteranen geven de media een negatief beeld van hen. Volgens het Vi echter, is er juist géén sprake van negatieve berichtgeving over Nederlandse veteranen in de Nederlandse media. Integendeel, vanaf 2000 zou er juist een stijging zijn in het aantal (positieve) berichten over Nederlandse veteranen. Het belang van mijn onderzoek kan dan ook als een aanvulling op het onderzoek van Algra, Elands en Schoeman (2007) worden beschouwd.

In dit hoofdstuk staat het onderzoek centraal. Allereerst zullen de gebruikte onderzoeksmethoden worden toegelicht, de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. In de tweede paragraaf zullen de onderzoeksofzet en de werkwijze worden behandeld. In de daarbij behorende sub-paragraaf zullen alle variabelen worden genoemd en beschreven.

4.1 Verantwoording gekozen onderzoeksmethode

De onderzoeksmethoden die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zijn de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. Het doel van het onderzoek is na te gaan hoe de beeldvorming over Nederlandse veteranen is in de Nederlandse dagbladders tussen 2000 en 2002. Het gaat dus allereerst om een kwalitatief onderzoek, namelijk hoe in de media over veteranen wordt bericht? (www.vub.ac.be) De probleemstelling en de deelvragen hebben ook te maken met de mate waarin een verschijnsel voorkomt. Daarom is tevens gekozen voor een kwantitatief onderzoek. Bij de kwantitatieve inhoudsanalyse staan dus duidelijk aantoonbare en rekenkundige gegevens centraal. (Rosengren in Lannoy, 2000) Het combineren van een kwantitatief en kwalitatief onderzoek komt vaak voor omdat het kwalitatieve gedeelte het kwantitatieve aanvult en een meer genuanceerd beeld geeft. Een nadeel van kwalitatief onderzoek echter is de subjectiviteit ervan. Ook zijn er geen vaste richtlijnen en procedures voor een kwalitatieve inhoudsanalyse. (Pleijter, 2006:29-30) Daarom moet de onderzoeker een duidelijk stappenplan hanteren en dit ook schriftelijk bijhouden zodat anderen precies weten hoe de resultaten tot stand zijn gekomen (zie bijlage 2). Deze resultaten, die zo objectief mogelijk behoren te zijn, moeten uiteraard betrouwbaar zijn om de uitspraken die later worden gedaan te kunnen onderbouwen. Door het onderzoek te herhalen kan de juistheid van de resultaten worden aangegeven. Omdat er niemand was die tijd had om mijn onderzoek nogmaals uit te voeren, heb

ik zelf de proef op de som genomen en willekeurig (ongeveer) de helft van de berichten opnieuw geanalyseerd. Hier kwam ik tot dezelfde conclusie als tijdens de eerste analyse. Uiteraard zou mijn objectiviteit bij de tweede analyse in twijfel kunnen worden getrokken omdat ik geen buitenstaander ben in dit onderzoek. Echter, de tweede analyse van een aantal berichten heb ik pas een maand na de eerste analyse uitgevoerd, zodat er wat tijd overheen is gegaan en ik zelf ook verder in andere delen van de thesis was geraakt. Naast de eerdergenoemde betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten is voor een wetenschappelijke objectiviteit ook de validiteit van het onderzoek van belang. (Pleijter, 2006:31,32) De onderzoeker moet er hierbij voor zorgen dat er geen vertekend beeld ontstaat. Er moet overeenstemming bestaan tussen datgene wat het onderzoeksmateriaal omvat en datgene wat de onderzoeker als resultaat noteert. Volgens Krippendorff (in Pleijter, 2006:35) moet een onderzoeker altijd aangeven of en hoe de resultaten kunnen worden gecontroleerd op geldigheid. Dit is vaak niet mogelijk en wordt daarom vaak niet genoteerd. Een duidelijk methodologisch raamwerk is van belang om de kwalitatieve inhoudsanalyse uit te voeren. Het gaat hierbij om wat de onderzoeker te weten wil komen en de wijze waarop hij of zij dit te weten wil komen. (Marchall en Rossman in Pleijter, 2006:33)

4.2 Beschrijving onderzoekopzet en werkwijze

Het onderzoeksmateriaal, de berichtgeving over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers tussen 2000 en 2002, was door het Vi al verzameld en gearchiveerd. Een totaal van 585 krantenberichten van 2000 tot 2002 zou kwantitatief en kwalitatief worden geanalyseerd. Uiteindelijk zijn 511 berichten in dit onderzoek opgenomen. Tot dit aantal van 511 is gekomen, doordat tijdens de analyse meerdere berichten zijn afgevallen. Dit kwam onder andere omdat de berichten niet over Nederlandse veteranen gingen of niet afkomstig waren uit Nederlandse dagbladen.⁵ Ook is een aantal berichten toegevoegd, omdat deze in de telling van het Vi niet waren opgenomen, maar wel van waarde waren voor het onderzoek. Verder kwam er in de telling van het Vi een aantal dubbeltellingen voor.

De onderzochte berichten zijn kopieën uit kranten/knipselkranten. Hierdoor was soms niet duidelijk om welke krant het ging en waren enkele foto's moeilijk zichtbaar. Ook was het niet duidelijk op welke pagina in een krant

---

⁵ In bijlage 1 staan alle opmerkingen betreffende de analyse van de berichten en de berichten die zijn afgevallen.

de berichten te vinden waren en welk soort bericht (genre) het betrof. Dit laatste was vooral van toepassing bij het herkennen van een column. Wanneer duidelijk sprake was van een column werd dit uiteraard genoteerd.⁶ Elk ander opiniebericht werd als opiniestuk geregistreerd, of als ingezonden brief. Deze onduidelijkheden zijn echter geen belemmering geweest tijdens het onderzoek. Alle berichten afkomstig uit *het Algemeen Dagblad*, *het Financieele Dagblad*, *NRC Handelsblad*, *het Parool*, *Trouw*, of *de Volkskrant*, zijn naast de kopieën via LexisNexis bekeken. Via deze site werd gezocht naar het aantal woorden van een bericht, en, wanneer dat nodig bleek, de ontbrekende tekst, de ontbrekende auteur, en/of de ontbrekende datum. Zoals eerder al werd vermeld zijn berichten uit weekbladen en buitenlandse kranten buiten beschouwing gelaten, evenals berichten waarin Nederlandse veteranen niet voorkwamen.

Tijdens de analyse zijn de gevonden gegevens rechtstreeks ingevoerd in een SPSS-bestand. Dit bestand is door mij en de twee andere studenten die hun scriptie over beeldvorming over veteranen schrijven opgesteld, zodat dezelfde variabelen (met keuzemogelijkheden) zouden worden gebruikt tijdens het analyseren. Wanneer berichten tijdens de analyse niet werden opgenomen in het bestand, is hier een aantekening van gemaakt met de bijbehorende reden (zie bijlage 1). Ook andere opmerkingen bij de berichten zijn in deze bijlage opgenomen. Na alle berichten te hebben geanalyseerd en te hebben ingevoerd in het SPSS-bestand, ben ik nog eens alle berichten nagelopen op zaken als 'totaal aantal woorden', 'aantal bronnen' en andere kleine fouten. Ook is de lijst met opmerkingen nogmaals doorgenomen om eventuele gegevens aan te passen.

Door het grote aantal berichten (over Nederlandse veteranen) in de periode 2000 tot 2005, is deze onderzoeksperiode opgesplitst in 2000 tot 2002 en 2003 tot 2005. Het onderzoek zou anders niet haalbaar zijn in de tijd die voor deze thesis staat. Zelf heb ik de eerst genoemde periode, 2000 tot 2002, voor mijn rekening genomen. 2003 tot 2005 is door een andere student geanalyseerd.

Met behulp van het computerprogramma SPSS kan op een snelle en overzichtelijke manier de beeldvorming over veteranen in de Nederlandse dagbladpers tussen 2000 en 2002 worden berekend. De gegevens van beide analyses zijn dan ook via het computerprogramma SPSS verwerkt. Bij het kwantitatieve gedeelte is dit gemakkelijker dan bij het kwalitatieve gedeelte (zie paragraaf 4.1). Om het kwalitatieve gedeelte te kwantificeren zijn de betreffende variabelen duidelijk ingekaderd. Bij elk thema en elk

---

⁶ Het woord 'column' werd dan genoemd of in het bericht werd aangegeven dat deze persoon vaker schreef voor de desbetreffende krant. Een bericht was soms een reactie op een eerder geschreven column. Zodoende kon een bericht achteraf benoemd worden.

stereotype behoort een omschrijving die de variabele inkadert. Wanneer een bepaald thema of stereotypering voorkwam in het bericht, werd dit genoteerd met een '1'. Wanneer het thema of de stereotype niet voorkwam in het bericht dan werd dit met een '0' aangegeven. Bij het bepalen van de toonzetting van zowel het gehele bericht als van de kop van bericht, is een aantal vragen opgesteld om zo achter deze toonzetting te komen. Omdat dit erg arbeidsintensief is, met een totaal van 511 krantenberichten, is gekozen om 10% van deze berichten aan de 'toonzettinganalyse' te onderwerpen (zie bijlage 2). Deze 10% zijn gekozen door het SPSS-bestand als uitgangspunt te nemen en te beginnen bij het eerste geanalyseerde bericht. Hier werden dan telkens tien berichten bij opgeteld. Dit betreft dus de volgorde zoals deze is gemaakt in het SPSS-bestand en niet volgens de nummering van het Vi.

4.2.1 Variabelen en operationalisering

Enkele variabelen zijn al eerder in dit hoofdstuk genoemd maar het onderzoek telt in totaal vijftig variabelen. Hierbij zijn de variabelen over de toonzetting van het gehele bericht en van de kop van het bericht ook meegerekend. Zoals eerder is aangegeven, hebben deze variabelen maar betrekking op 10% van de onderzochte berichten. Een schematische weergave met alle antwoordmogelijkheden per variabele is in bijlage 4 te vinden.

De eerste variabele die in het SPSS-bestand is genoteerd in het **nummer**. Elk bericht is door het Vi al voorzien van een nummer. Deze nummers zijn in dit onderzoek ook aangehouden, omdat het terugvinden van de berichten dan makkelijker is. Wanneer een nummer tweemaal voorkwam, werd bij het tweede bericht een '1' voor het nummer geplaatst (nummer 200044 en 1200044).

Wanneer een bericht niet in de nummering van het Vi was opgenomen maar wel bij de analyse werd betrokken, werd het nummer '2' voor het nummer van het voorafgaande bericht geplaatst (nummer 200058 en 2200058).

De variabelen **dag**, **maand** en **jaar** zijn als aparte variabelen benoemd omdat er dan specifieker kan worden gekeken naar veranderingen en het voorkomen in tijd, zowel maandelijks als jaarlijks, van bijvoorbeeld bepaalde thema's en stereotypen. Voor de variabele 'dag' zijn uiteraard de cijfers 1 tot 31 van toepassing geweest. De 'maand' betrof de desbetreffende maand waarin het bericht verscheen en voor het 'jaar' waren enkel de mogelijkheden 2000, 2001 en 2002.

De vijfde variabele is de **krant** waarin het bericht te vinden was. Ook magazines die als bijlage bij de krant zitten zijn meegenomen in dit

onderzoek. Opiniebladen zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Dit zijn immers weekbladen. Elke krant die voorkomt in dit onderzoek is gekoppeld aan een nummer zodat invoeren in SPSS efficiënter zou verlopen. Deze nummering van antwoordmogelijkheden is ook bij andere variabelen gehanteerd.⁷ In totaal waren de onderzochte berichten afkomstig uit negentien verschillende kranten, waarvan acht landelijk en elf regionaal. Ook het **type krant** is als variabele opgenomen in dit onderzoek. Hierbij gaat het om landelijke of regionale bereik van de krant. De **verslaggever** komt als zevende variabele voor in dit onderzoek. De naam van de verslaggever en/of het persbureau zal worden genoteerd. Wanneer beide niet worden genoemd, is voor 'redactie' gekozen. Dit geldt ook wanneer er 'door een van onze verslaggevers', 'door onze verslaggever', of 'door onze correspondent' staat vermeld. Wanneer het om een foto gaat, is de naam van de maker vermeld. Voor deze naam is de letter 'F' geplaatst, zodat in de resultaten te zien is dat het een fotograaf betreft.

Ook het **aantal woorden** van het bericht is meegenomen in dit onderzoek. De telling van de woorden is voor een aantal berichten via LexisNexis gevonden. De andere berichten zijn via een grove telling ingedeeld in de daarvoor gemaakte rubrieken. Elke rubriek omvat 250 woorden meer dan de voorgaande rubriek, met een maximum van 1250 woorden of meer. De negende variabele is het **genre** van een bericht. Gaat het om een nieuwsbericht, dus om een objectieve mededeling over iets nieuws, of betreft het een reportage/achtergrondstuk zonder, of juist met interview? Er kan ook sprake zijn van een ingezonden brief waarin de mening van een burger/buitenstaander kort en bondig wordt gepresenteerd. Het kan ook gaan om een opiniestuk waarin de mening van een deskundige/expert naar voren komt. Het gaat dan ook vaak om een wat langer stuk. Hiernaast kunnen de berichten ook een column, een foto, een recensie of een toespraak betreffen.

Variabele nummer tien betreft de **missie**. Het gaat hier om welke missie aan bod komt in het bericht. Dit kunnen uiteraard ook meerdere missies zijn, een onbekende missie of helemaal geen missie. Hiernaast komt ook het **soort veteraan** aan de orde. Wordt in het bericht aandacht besteed aan een oude of jonge veteraan of komen beiden aan bod? Een 'oude' veteraan heeft gediend tijdens de missies van 1940 tot 1962, dus de Tweede Wereldoorlog, de dekolonisatiestrijd in het toenmalige Nederlands-Indië, de Korea-oorlog en het conflict in Nieuw-Guinea. Een

---

⁷ Een schematische weergave van deze nummering van antwoordmogelijkheden van variabelen is terug te vinden in bijlage 3.

'jonge' veteraan heeft gediend tijdens de missies van 1979 tot heden. Dit zijn de vredesmissies.

De twaalfde variabele in dit onderzoek geeft het **aantal bronnen** in een bericht aan. De elf volgende variabelen geven het soort bron aan. Een bepaalde soort kan uiteraard meerdere keren voorkomen in een bericht wat is terug te vinden in het totale aantal bronnen. Er hebben bijvoorbeeld meerdere veteranen als bron gefungeerd en het kwam ook vaak voor dat meerdere deskundigen aan het woord zijn gekomen. Het belangrijkste is hier welke bronnen voorkomen in de berichtgeving over Nederlandse veteranen, niet de hoeveelheid per soort bron.

De eerste **bron** betreft de **veteraan**. Hierbij komen de veteraan zelf en/of veteranen aan het woord. Onder de tweede **bron** vallen de **woordvoerders** van **veteraan gerelateerde instellingen**. Dit zijn personen die namens veteraan gerelateerde instellingen aan het woord komen zoals veteranenclubs, veteranenplatformen, organisaties van veteranendagen/reünies, enzovoort. De **bron deskundigen** betreft deskundigen/experts die aan het woord komen. Te denken valt aan een hoogleraar, onderzoeker, advocaat, arts, personen van bijvoorbeeld het NIOD of een vertegenwoordiger van het Vi. Wanneer de 'gewone' burger aan het woord komt in een bericht, valt deze onder de **bron burgers**. De vijfde **bron** is het **Ministerie van Defensie**. Woordvoerders van dit Ministerie komen aan het woord in de onderzochte berichten. Hieronder vallen onder andere (pers)voorlichters, en bewindslieden zoals de staatssecretaris en minister. Ook woordvoerders en personeel bij de krijgsmacht (landmacht, luchtmacht, marine en marechaussee) behoren tot deze bron. Naast deze bron is er ook de **bron overige Ministeries en overheidsinstellingen**. De woordvoerders van overheidsinstellingen en overige Ministeries komen in het bericht aan het woord, waaronder ook de premier. Hieronder vallen alle instellingen die onder de overheid vallen zoals ministers, met uitzondering van het Ministerie van Defensie. Ook lokale overheden vallen hieronder. Verder komen Eerste en Tweede Kamerleden, de volksvertegenwoordiging, als bron voor in de berichten. Daarom is er ook een variabele **bron kamerleden**. Ministers horen hier niet bij en vallen onder overige Ministeries en overheidsinstellingen of onder het Ministerie van Defensie.

Oud-politici zoals oud-ministers en oud-Tweede Kamerleden vallen onder de **bron oud-politici** en (woordvoerders van) vakbonden vallen onder **bron vakbonden**. Wanneer familie of bekenden van veteranen aan het woord komen, kan de **bron familie/bekenden veteraan** worden gebruikt. De laatste variabele wat betreft de aanwezige bronnen is **bron overig**. Deze restrubriek ondervangt alle bronnen die niet voorkomen in de variabelen dertien tot tweeëntwintig. Dit zijn buitenlandse

politici/overheden, de NAVO en citaten uit films, boeken, rapporten en andere media. Ook leden van het Koninklijk Huis vallen hieronder evenals de commissaris van de koningin en de RVD. In dit onderzoek zijn deze laatstgenoemde bronnen slechts enkele keren voorgekomen. Daarom is er niet gekozen voor een aparte variabele voor bijvoorbeeld het koningshuis. De negen hier bovengenoemde bronnen zijn aparte variabelen en niet ondergebracht onder één variabele 'bronnen', omdat er in een bericht verschillende bronnen kunnen voorkomen. Met de '0' (niet aanwezig) en de '1' (aanwezig) is in SPSS aangegeven welke bronnen in welk bericht te vinden zijn.

Elk bericht dat in dit onderzoek is opgenomen gaat over Nederlandse veteranen. Soms komen ook buitenlandse veteranen aan bod. Wanneer er alleen wordt gesproken over buitenlandse veteranen is het bericht niet meegenomen in het onderzoek. Een combinatie van buitenlandse en Nederlandse veteranen is wel mogelijk. Een enkele keer zijn ook Surinaamse veteranen aan bod gekomen. Deze veteranen hebben voor Nederland gediend voordat Suriname in 1975 onafhankelijk werd. Daarom worden deze berichten bij dit onderzoek betrokken. Dit alles valt onder de 24ste variabele **nationaliteit**.

Voor de aanwezige foto's is ook een variabele aangemaakt. Het aantal foto's kon worden ingevuld onder de variabele **foto**. Ook de **grootte** van de **foto** is meegenomen in dit onderzoek. Net als bij het aantal woorden, is de grootte van de foto('s) verdeeld in een aantal rubrieken. Verder is het beeld van de foto's meegenomen als een aantal variabelen in dit onderzoek. Allereerst is er de variabele **foto portret** waarbij het gaat om de afbeelding van de foto waarbij één persoon duidelijk (close) op staat. Het gaat hierbij niet om een toevallige voorbijganger die op een foto te zien is. In de meeste gevallen draait het bericht ook om deze persoon. De variabele **foto duo** gaat om de afbeelding van de foto waarbij twee personen duidelijk op de foto te zien zijn en een verband hebben met het bericht. Bij de variabele **foto groep** draait het om de afbeelding van de foto waarbij meer dan twee personen te zien zijn. Naast personen zijn ook de plaatsen/situaties die op de foto te zien als variabelen opgenomen. Wanneer op de foto een monument of een andersoortige herdenkingsplek te zien is, valt deze onder de variabele **foto monument**. Hieronder vallen ook plekken waar medailles worden uitgereikt. Wanneer de foto is gemaakt in een oorlogs-/conflictgebied (meestal genomen tijdens een missie) dan wordt gesproken van een **foto oorlogs-/conflictgebied**. De variabele **foto huis** betreft een foto die is gemaakt in een huiselijke omgeving, dus meestal bij de persoon thuis, maar ook in de werkkamer van iemand. De laatste kwantitatieve variabele is de **foto rest**. Hier vallen

alle foto's onder die niet onder de eerdergenoemde fotosituaties te plaatsen zijn. Dit zijn ook afbeeldingen als tabellen, plaatjes, cartoons, etc.

Alle voorgaande variabelen behoren tot het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek. De gezochte gegevens zijn telbaar of meteen herkenbaar. Voor het kwalitatieve gedeelte zijn zeventien variabelen opgenomen. Omdat dit gedeelte van de inhoudsanalyse een meer interpretatief karakter heeft, is geprobeerd dit zoveel mogelijk in te kaderen. Er wordt immers een waardeoordeel gegeven. Voor de variabelen die te maken hebben met de thema's die voorkomen in de berichten, de focus van het bericht of de stereotypering van veteranen, zijn de variabelen op een zodanige manier ingekaderd, dat met één vraag over de inhoud van het bericht volstaat. Namelijk in het geval van de thema's: komt thema X voor in het bericht? Van elk thema is een definitie gegeven zodat duidelijk is wat onder het thema wordt verstaan en wat er onder valt. Hieronder volgt een opsomming van de themavariabelen:

1. **thema gezondheid:** het bericht heeft te maken met de psychische en/of lichamelijke gezondheid van de veteraan als gevolg van een missie. Berichtgeving over ouderdomsgebreken vallen hier dus niet onder.
2. **thema herdenking:** het bericht heeft te maken met het herdenken van een oorlog of (vredes)missie waarbij Nederlandse veteranen betrokken waren. De onthulling van een nieuw monument, een reünie, een veteranendag en een kranslegging zijn hier voorbeelden van. Ook de recensie/bespreking van een boek, film, documentaire, en tentoonstelling vallen onder dit thema aangezien het verleden in een bepaalde vorm wordt herdacht. Een medaille-uitreiking valt hier niet onder maar onder het thema 'erkenning'.
3. **thema misdrijf:** alles wat te maken heeft met strafrechtelijke zaken waarbij de veteraan de fout in is gegaan, valt onder dit thema. De veteraan heeft de wet overtreden op welke manier dan ook, ten tijde van zijn veteraanschap of tijdens de missie zelf. Verder heeft dit thema ook te maken met een bericht waarin een veteraan verdacht wordt van een misdrijf, maar nog niet schuldig is bevonden. De veteraan kan dus uiteindelijk onschuldig worden bevonden.
4. **thema verwijten:** het bericht heeft te maken met daden die de veteraan tijdens zijn missie(s) heeft begaan, waarvan de veteraan *later* wordt verweten dat het heeft plaatsgevonden. Ten tijde van de handeling is er geen sprake van een misdrijf. Er wordt een beeld van een schuldige neergezet, maar er is geen sprake van strafbare

handelingen (zoals bij misdrijf). Ten tijde van deze daden was de veteraan nog een militair.

Dit thema is speciaal in de analyse opgenomen vanwege de vele berichten over Srebrenica, waarin de Nederlandse veteraan (toen militair/Dutchbatter) ten tijde van de missie handelde zoals het hem werd opgedragen en hij op het eerste gezicht geen strafbare handelingen verrichtte. Men was enkel bezig met de bescherming van de moslimenclave. Achteraf bleken de uitkomsten anders te liggen en werd Nederland nalatigheid verweten in de bescherming van de moslims. De (ex-)Dutchbatters werden ook in deze beschuldiging meegetrokken, maar in mindere mate dan de legertop en de Nederlandse overheid.

5. **thema miskennis:** het bericht heeft te maken met het niet erkennen of niet waarderen van veteranen op welke manier of welk gebied dan ook. Voorbeelden hiervan zijn wanneer een veteraan niet gehoord wordt of wordt tegengewerkt door de autoriteiten of maatschappij en hierdoor geen erkenning of waardering krijgt/voelt.
6. **thema erkenning/waardering:** het bericht heeft te maken met het erkennen en/of waarderen van veteranen op welke manier of welk gebied dan ook. De veteraan wordt geprezen voor zijn inzet tijdens de missie. Hieronder valt ook een uitreikingsplechtigheid van medailles.
7. **thema veteranenbeleid:** het bericht heeft te maken met beleid in verschillende vormen dat te maken heeft met veteranen op allerlei mogelijke manieren.
8. **thema reconstructie:** het bericht heeft te maken met een algemene beschrijving, een algemeen nieuwsbericht wanneer iemand is overleden bijvoorbeeld. Een ander voorbeeld is wanneer in een bericht wordt verwezen naar een vakantie van een groep veteranen die niet doorging. Ook kan een (deel van een) bepaalde missie worden beschreven. Ook passages uit boeken, films en documentaires vallen onder dit thema.

De hier bovengenoemde thema's zijn aparte variabelen en niet ondergebracht onder één variabele 'thema' omdat er in een bericht verschillende thema's kunnen voorkomen. Met de '0' (niet aanwezig) en de '1' (aanwezig) is in SPSS aangegeven welke thema's in welk bericht te vinden zijn.

Bij de variabele **focus** draait het om het niveau waarop over veteranen wordt bericht. Dit kan macro-, meso- of microniveau betreffen, oftewel politiek en beleid, een groep veteranen of een individuele veteraan. Wanneer de focus niet is gericht op één van de eerder genoemde niveaus, dan wordt dat ook aangegeven. De vraag die bij deze variabele dan ook is

gesteld is: waar gaat het bericht om? Gaat het om politiek en beleid, gaat het om een groep veteranen, gaat het om een individuele veteraan of om geen van alle?

Waar het in dit onderzoek grotendeels om draait is de stereotypering van veteranen in de onderzochte berichten, oftewel: Hoe wordt de veteraan afgebeeld in het bericht? Zoals bij de eerder genoemde thema's is vermeld, zijn de variabelen, die betrekking hebben op de stereotypering van veteranen, op een zodanige manier ingekaderd dat één vraag over de inhoud van het bericht volstaat. Namelijk: wordt de veteraan in het bericht afgebeeld als stereotype X? Van elke stereotypering is een definitie gegeven, zodat duidelijk is wat onder de stereotype wordt verstaan en wat er onder valt. Hieronder volgt een opsomming van deze stereotypen:

1. **held**: de veteraan wordt op een positieve manier afgebeeld. Hij of zij is dapper geweest, heeft moed getoond, heeft belangrijk werk verricht, en krijgt hiervoor waardering.
2. **dader**: de veteraan wordt op een negatieve manier afgebeeld. Hij of zij heeft geweld gebruikt (buiten opgedragen bevelen) tijdens de missie of in de hoedanigheid van veteraan en hiermee anderen gedood, gemarteld, misbruikt, enzovoort. Hij of zij heeft gestolen, verraden, in de steek gelaten, enzovoort. Ook oorlogsmisdaden vallen hieronder.
3. **schuldige**: de veteraan wordt op een negatieve manier afgebeeld, maar milder dan wanneer sprake is van een 'dader'. De veteraan heeft iets nagelaten te doen en hem wordt iets verweten en hij wordt (deels) als medeverantwoordelijk gezien voor zaken die naderhand als foutief worden betiteld. Er is een beeld van een dader, maar de veteraan heeft geen strafbare handelingen verricht. Hij heeft ten tijde van de daden niets fout gedaan. Pas na de missie zijn deze militairen en/of veteranen hierop aangevallen en als een soort van daders bestempeld. Er is hier geen sprake van een duidelijk misdrijf.

Er is gekozen voor twee soorten negatieve stereotypen (dader en schuldige) omdat in dit onderzoek veel berichten zijn gevonden over Srebrenica. In deze berichten wordt de veteraan als een schuldige afgebeeld, immers de veteraan heeft ten tijde van zijn handelen geen strafbare feiten gepleegd. De 'schuldige' kan daarom als minder negatief (milder, genuanceerder) worden gezien dan de 'dader'.

4. **gezondheidsslachtoffer**: de veteraan wordt als gezondheidsslachtoffer afgebeeld. Hij of zij is door toedoen van de missie geestelijk en/of lichamelijk aangetast. Psychische klachten bijvoorbeeld in de vorm van oorlogstrauma's.
5. **slachtoffer van miskennis**: de veteraan wordt als een slachtoffer van miskennis afgebeeld. De veteraan voelt zich op een bepaald

gebied niet erkend. Hij of zij wordt als een 'zielig' persoon neergezet aangezien hij of zij iets niets mag of kan. Tegenwerking of miskenning door de autoriteit of samenleving speelt hier een rol.

6. **neutraal**: de veteraan wordt op een neutrale manier afgebeeld. Er wordt een mededeling gedaan/ feitelijk informatie gegeven over de veteraan, die verder niet positief of negatief te benoemen is. Soms is de stereotypering van een veteraan neutraal omdat de veteraan niet centraal staat in het bericht. Een voorbeeld hiervan is de berichtgeving over het Joegoslavië-Tribunaal waar veteranen hebben moeten getuigen maar het centrale onderwerp gaat over Bosnisch-Servische verdachten.

De veteraan kan op verschillende manieren in één bericht naar voren komen. Het kan dus een combinatie zijn van verschillende stereotypen. Met de '0' (niet aanwezig) en de '1' (aanwezig) zal in SPSS worden aangegeven op welke wijze de veteraan in welk bericht wordt afgebeeld. Zoals eerder werd vermeld, is 10% van het onderzoeksmateriaal naast de eerdergenoemde variabelen onderworpen aan een kwalitatieve inhoudsanalyse op het gebied van de toonzetting van het gehele bericht en dat van de kop van het bericht. De variabelen **toonzetting bericht** en **toonzetting kop** zijn niet bij alle berichten onderzocht, omdat hier, rekening houdend met de tijd die staat voor deze thesis, te weinig tijd voor was. In dit onderzoek gaat het vooral om de stereotypering van Nederlandse veteranen en niet zozeer om de toonzetting van het gehele bericht of kop waarin de veteraan niet altijd centraal staat. Op deze manier kan de onderzochte 10% van de berichten worden gerechtvaardigd. Voor de toonzetting van het bericht en de kop van het bericht is gekozen omdat deze onderling kunnen verschillen en tevens kunnen verschillen van de manier waarop de veteraan wordt afgebeeld. De toonzetting en stereotypering komen dus niet altijd overeen omdat de focus verschilt. Namelijk, de focus op de veteraan bij stereotypering en de focus op het hele bericht of op de kop waarin de veteraan niet centraal hoeft te staan of niet in genoemd wordt. Het gaat bij beide variabelen om de auteur van het bericht. De journalist, deskundige of burger geeft zijn of haar mening (of niet) door op een bepaalde manier het bericht te schrijven.

Allereerst zal de toonzetting van de kop van een bericht aan bod komen. Deze kop is na de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse, waarbij de 48 eerdergenoemde variabelen waren betrokken, uitgevoerd om op die manier een zo blanco mogelijk beeld te krijgen van de kop. Wat hiermee wordt bedoeld is dat de inhoud van het bericht, die de kop nader verklaart,

op dat moment onbekend is. Op deze manier kan de kop zo objectief mogelijk worden bekeken.

Om de toonzetting van de kop van een bericht over veteranen te benoemen, moesten er drie vragen worden beantwoord. Deze vragen zijn opgesteld volgens de methoden van Entman (1993:52) en Wester voor de uitvoering van een kwalitatieve inhoudsanalyse. (Wester, Pleijter, Renckstorf, 1998:196-201) De vragen zijn echter wel aangepast aan dit onderzoek, waarbij de methoden van Entman en Wester zijn gebruikt als uitgangspunt. Bij de toonzetting van de kop ging het overigens alleen om de hoofdkop van het bericht. De sub-kop is niet bij het onderzoek betrokken. Over elke kop van een bericht zijn de volgende vragen gesteld:

1. Waar gaat het om?
2. Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?
3. Wat is de eindconclusie?

Wanneer deze vragen zijn beantwoord, is bij vraag nummer drie aangegeven wat de toonzetting van de kop is:

1. positief: de kop is positief geschreven.
2. negatief: de kop is negatief geschreven.
3. neutraal: de kop is neutraal geschreven.
4. genuanceerd: de kop is een combinatie van de bovenstaande opties

Wanneer er geen sprake was van een positieve, negatieve of genuanceerde berichtgeving, viel de kop onder neutraal. Alle koppen zijn schematisch genoteerd en te vinden in bijlage 3.

De toonzetting van het gehele bericht gaat zoals eerder werd vermeld over het *gehele* bericht waarin Nederlandse veteranen niet altijd centraal staan. Hierdoor kan het bericht een negatieve toonzetting hebben (wanneer iets anders dan veteranen centraal staat) terwijl de stereotypering van veteranen in dat bericht neutraal of positief kan zijn. Om de toonzetting van het gehele bericht over veteranen te benoemen, moesten er vijf vragen worden beantwoord. Ook deze vragen zijn volgens de methoden van Entman en Wester samengesteld. De vragen zijn echter wel aangepast aan dit onderzoek waarbij de methoden van Entman en Wester zijn gebruikt als uitgangspunt. Over elk bericht zijn de volgende vragen gesteld:

1. Waar gaat het bericht over?
2. Wat zijn de oorzaken?
3. Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?
4. Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?
5. Wat is de eindconclusie?

Wanneer deze vragen zijn beantwoord, is bij vraag vijf aangegeven wat de toonzetting van het bericht is ten aanzien van veteranen:

1. positief: het bericht is positief geschreven ten aanzien van veteranen.
2. negatief: het bericht is negatief geschreven ten aanzien van veteranen.
3. neutraal: het bericht is neutraal geschreven ten aanzien van veteranen.
4. genuanceerd: het bericht is een combinatie van de bovenstaande opties.

Wanneer er geen sprake was van een positieve, negatieve of genuanceerde berichtgeving, viel het bericht onder neutraal. Net als bij de koppen is de analyse van de berichten ook terug te vinden in bijlage 3. Tijdens de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse zijn er verrassende gegevens naar voren gekomen. Een deel van de onderzochte berichten was gewijd aan het Balkansyndroom. Dit Balkansyndroom staat voor eventuele kanker bij veteranen door het gebruik van verarmd uranium in wapens tijdens de oorlog in de Balkan (Kosovo, Bosnië). In deze berichtgeving staan Nederlandse veteranen vaak niet centraal omdat het over VN-veteranen gaat van over de hele wereld. Nederlandse veteranen worden zijdelings genoemd en er wordt voornamelijk vanuit de NAVO gesproken. Net als veel andere VN-landen had Nederland ook een intern onderzoek ingesteld en bepaalde maatregelen genomen.

De meeste aandacht in de onderzochte berichten ging uit naar de kwestie rondom Srebrenica. De rol van Dutchbat en de rol van de Nederlandse regering en de militaire top naar aanleiding van de val van de moslimenclave in Srebrenica speelden de hoofdrol in een aanzienlijk deel van de onderzochte berichten. Deze grote aandacht voor Srebrenica werd veroorzaakt door de komst van verschillende rapporten over de val van de moslimenclave. De conclusies van de diverse rapporten verschilden namelijk nogal van elkaar. Dit zorgde voor veel commentaar en kritiek uit verschillende hoeken binnen en buiten Nederland. Vooral het NIOD rapport, het rapport van Mient Jan Faber, en in mindere mate het Franse rapport en het onderzoek onder leiding van Van Kemenade stonden centraal in de berichtgeving over de Bosnische enclave Srebrenica en Dutchbat.

In de berichten over Srebrenica gaat het meestal om de slechte communicatie en het slechte handelen van de overheid en/of topmensen van defensie (landmacht) ten tijde en na de val van de moslimenclave in Srebrenica. Doordat de Nederlandse veteranen vaak niet centraal staan in deze berichten, worden ze als neutraal getypeerd. Ook worden Nederlandse veteranen in deze berichtgeving benoemd als schuldigen. Ze hebben geen strafbare handelingen uitgevoerd, maar worden achteraf als medeverantwoordelijk gezien voor bepaalde daden. Ze hebben iets nagelaten te doen volgens anderen. Kritiek is er vooral op de legertop en de Nederlandse regering van toen, maar vrijwel nooit op de Dutchbatveteranen.

Vaak wordt in de berichten gesproken over Dutchbat, Dutchbatters of ex-Dutchbatters. Nederlandse veteranen worden niet in elk bericht expliciet genoemd, maar er kan van worden uitgegaan dat een flink aantal van de genoemde militairen die heeft deelgenomen aan Dutchbat nu veteraan is. In sommige berichten wordt ook wel gesproken over veteranen. Elke krant en elke verslaggever geven hier een andere benaming voor. Algemeen geconcludeerd en vooral bij de berichtgeving rond de parlementaire enquête rond Srebrenica, is het dus onduidelijk of de genoemde figuren al veteraan zijn. Soms wordt iemand in het ene bericht als 'oud-bevelhebber Couzy' beschreven en in het andere bericht als 'bevelhebber Couzy'.⁸ Ik ben er in dit onderzoek van uitgegaan dat de berichten over Srebrenica waarin de woorden 'Dutchbat', 'Dutchbatters', 'ex-Dutchbatters', 'blauwhelmen' en andere verwijzingen naar Nederlandse militairen/veteranen voorkomen, worden meegenomen in het onderzoek. Het gaat immers (deels) om Nederlandse veteranen.

---

⁸ Voorbeeld uit bericht 2002-237.

H5 Analyse

In dit hoofdstuk zullen de resultaten en uitkomsten van het onderzoek worden gepresenteerd. Omdat in dit onderzoek een grote hoeveelheid variabelen is gebruikt, zijn als uitgangspunt allereerst de stereotypevariabelen genomen. Deze variabelen worden afzonderlijk van elkaar aan andere variabelen verbonden zoals de verschillende deelvragen hebben laten zien. Hiernaast is ook een aantal deelvragen vanuit een andere en bredere invalshoek gesteld.

Nadat voor alle berichten over Nederlandse veteranen de gegevens van de variabelen zijn gevonden, zijn deze verwerkt in SPSS. Met dit computerprogramma zijn verbanden tussen deze gegevens op een overzichtelijke en snelle manier uit te rekenen. Daarom is dit programma voor dit onderzoek gekozen. Ik ben in dit onderzoek een aantal extreme waarden (uitbijters) tegengekomen die voor een scheef resultaat kunnen zorgen. De massale berichtgeving over het Balkansyndroom en vooral de nasleep van de val van de Moslimenclave in Srebrenica zijn hiervan voorbeelden. Uit de resultaten zal blijken in welke mate deze onderwerpen en missies van invloed zijn geweest op de negatieve dan wel positieve berichtgeving over Nederlandse veteranen. Wanneer wordt gekeken naar andere extreme waarden, valt een groot aantal kleine getallen op. Sommige missies of verslaggevers komen maar een enkele keer voor in de berichten en kunnen een scheef resultaat veroorzaken wanneer wordt uitgegaan van het procentuele aandeel ten opzichte van het totaal. Wanneer bijvoorbeeld een verslaggever één keer is voorgekomen in combinatie met de stereotype dader, lijkt het of deze verslaggever alleen negatief schrijft over Nederlandse veteranen. Er kan op basis van één bericht niet worden geconcludeerd dat iemand puur negatief of positief bericht over Nederlandse veteranen. Dit geldt evenzo voor een bepaalde missie die maar één keer voorkomt in de berichtgeving in combinatie met een bepaalde stereotype. Om deze kleine getallen niet van grote invloed te laten zijn op de uiteindelijke conclusies die worden getrokken, is gekozen voor een minimum aantal berichten van vijf. Wanneer een variabele in vijf of meer berichten voorkomt, zal deze worden meegenomen in de analyse, anders valt deze af.

Belangrijke grafieken en tabellen zullen in dit hoofdstuk getoond worden. Deze zijn genummerd en voorzien van een omschrijving. Het grootste deel van de tabellen en grafieken is opgenomen in *Bijlage 4 Tabellen en Grafieken*. Wanneer in de tekst naar deze bijlage wordt verwezen, zal dit worden aangegeven met 'B4' en de bijbehorende grafiek of tabel. De tabellen die hier in voorkomen zijn gemaakt met gegevens die door SPSS

zijn berekend. Om het overzicht te bewaren zijn gegevens van verschillende variabelen samengevoegd in zelf samengestelde tabellen.

5.1 Stereotypen

Om aan te geven hoe Nederlandse veteranen in de berichtgeving in de Nederlandse dagbladers worden afgebeeld, is gebruik gemaakt van stereotypen. Deze stereotypen geven een positieve, negatieve of neutrale beschrijving van de veteraan.

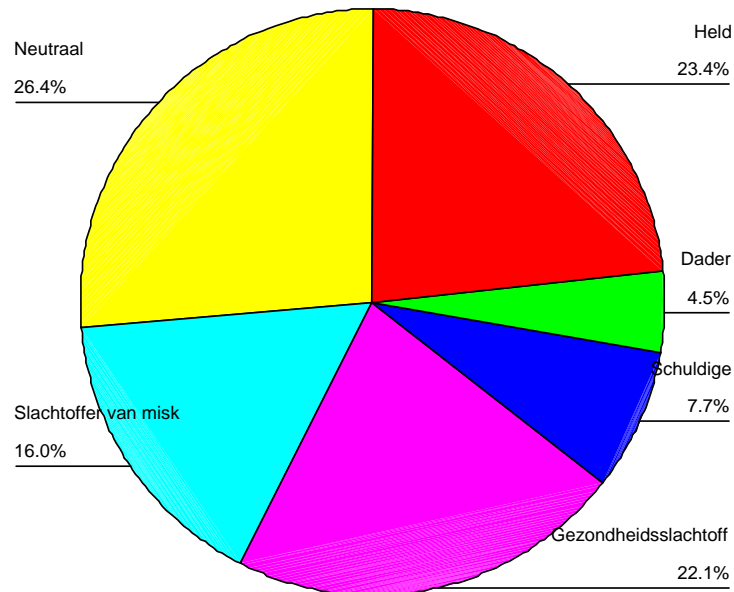
De neutrale beschrijving kan natuurlijk niet worden getypeerd als een stereotype, omdat er geen beeld van de veteraan wordt gegeven, maar enkel een mededeling wordt gedaan die geen waardeoordeel geeft. Om het overzichtelijk te houden, wordt wel gebruik gemaakt van de woorden 'stereotype neutraal'. Zo is het duidelijk dat het om stereotypen gaat, of in dit geval, dat er dus eigenlijk geen stereotype wordt afgebeeld.

Bij de twee negatieve stereotypen 'dader' en 'schuldige' moet worden aangegeven dat de stereotypering schuldige minder negatief is dan de 'dader'. De 'dader' heeft, in tegenstelling tot de 'schuldige', strafbare feiten gepleegd.

Naast deze beschrijvingen zijn er nog twee stereotypen opgenomen in het onderzoek. Deze zijn moeilijk(er) te verdelen onder positief, negatief of neutraal. Het gezondheidsslachtoffer en het slachtoffer van miskennis maken van de veteraan een zielige persoon, een *loser* waar je medelijden mee kan krijgen of een bepaalde sympathie voor kan krijgen omdat hij of zij lijdt of heeft geleden.

Wanneer wordt gekeken naar het percentage stereotypen in de onderzochte berichten, komt de stereotype neutraal in iets meer dan een kwart van de berichten voor, op de voet gevolgd door 'held' en 'gezondheidsslachtoffer', met respectievelijk 23,4% en 22,1% (zie grafiek 5.1). De twee negatieve stereotypen, dader (4,5%) en schuldige (7,7%), komen het minst voor in de onderzochte berichten. Nederlandse veteranen worden in 16% van de berichten als slachtoffer van miskennis afgebeeld. Wanneer deze percentages worden omgezet in aantallen, komt dit niet overeen met de aantallen die vanuit SPSS worden berekend. Immers, 23,4% van de 511 onderzochte berichten is 119 en geen 131 zoals in tabel 5.1 wordt aangegeven. Dit is te verklaren doordat in sommige berichten meerdere stereotypen voor veteranen voorkomen. Dit zorgt dat het totale aantal stereotypen dat voorkomt, hoger ligt dan de 511 berichten. De combinatie van de stereotypen held en slachtoffer van miskennis komt in bijna 18 procent van de onderzochte berichten voor

(B4, tabel 8). Hier zal echter geen verdere aandacht aan worden besteed in deze analyse omdat anders te veel wordt uitgewijd.

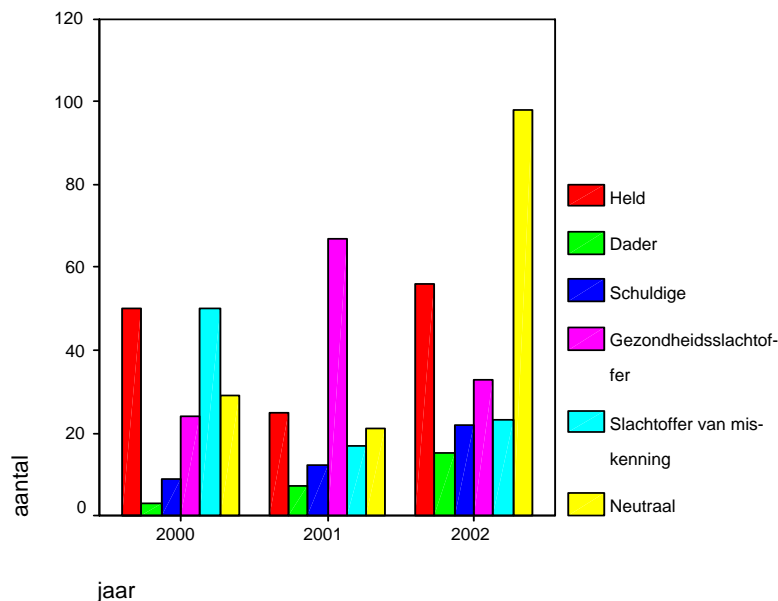

Grafiek 5.1: Stereotypering van Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers 2000-2002

<i>Stereotype</i>	ja	nee	totaal
held	131	380	511
dader	25	486	
schuldige	43	468	
gezondheidsslachtoffer	124	387	
slachtoffer van miskening	90	421	
neutraal	148	363	

Tabel 5.1: Het aantal stereotypen van veteranen in de Nederlandse dagbladers 2000-2002

De percentages in grafiek 5.1 zijn te verklaren, wanneer wordt gekeken naar het aantal van elke stereotype per jaar. In grafiek 5.2 is te zien dat in 2002 het neutrale beeld van de Nederlandse veteraan de boventoon voerde in de Nederlandse berichtgeving. Deze stereotypering is niet alleen een uitschieter ten opzichte van de andere stereotypen in vergelijking met de twee voorafgaande jaren, maar ook ten opzichte van hetzelfde stereotype.

Grafiek 5.2: Stereotypering van Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers per onderzocht jaar

Was er in 2000 en 2001 in 29 en 21 van de berichten een neutrale stereotype te vinden. In 2002 is er in 98 berichten sprake van deze stereotype. Deze verandering is te verklaren door het domineren van de kwestie Srebrenica in de onderzochte berichten (B4, grafiek 1). Dit zal verder worden besproken in paragraaf 1.6, waarin de neutrale stereotype centraal staat. Grafiek 5.2 zal, nadat alle stereotypen afzonderlijk zijn besproken, nog eens worden bekeken en verklaard.⁹

In de volgende sub-paragrafen komen de zes stereotypen aan bod in combinatie met verschillende variabelen. Hierin zal worden uitgegaan van aantallen en percentages van de gevonden gegevens die van elkaar kunnen verschillen. Bij de aantallen gaat het om de meest voorkomende van een bepaalde variabele in combinatie met een stereotype. Bij het percentage wordt het totaal van een variabele meegenomen waardoor een ander en juist beeld wordt geschepd.

Om het overzicht te bewaren zal bij elke stereotype een grafiek worden getoond van een andere variabele. Zo zijn er niet bij elke stereotype acht grafieken te vinden. In de laatste sub-paragraaf zullen de verschillende stereotypen samen worden genomen en naar veranderingen in de onderzochte jaren worden gekeken.

5.1.1 Held

De stereotype held komt, zoals in grafiek 5.1 te zien is, in 23,4% van de onderzochte berichten voor. De missie die het meest voorkomt in

⁹ In plaats van aantallen, zal dan worden gekeken naar het gemiddelde. Zie paragraaf 5.1.7

combinatie met de stereotypering held zijn 'meerdere missies' (B4, tabel 1). De optie 'meerdere missies' kwam vaak voor wanneer er werd bericht over (landelijke) veteranendagen, waarbij jonge en oude veteranen beide aanwezig waren (B4, tabel 9). Er werd dan uiteraard over verschillende missies gesproken in het bericht.

Wanneer naar het gemiddelde wordt gekeken, dan komt de missie Tweede Wereldoorlog als beste naar voren. Van de in totaal 51 berichten waarin de WOII centraal staat, wordt in 27 berichten de Nederlandse veteraan bestempeld als held. Dit in tegenstelling tot 'meerdere missies' waar in 45 van de 104 berichten de stereotype held wordt gebruikt voor Nederlandse veteranen.

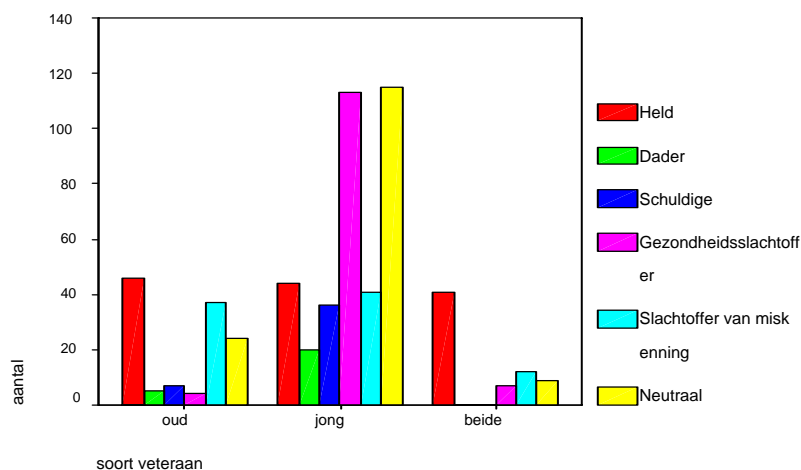
Het meest voorkomende thema is erkenning en waardering voor de veteraan (B4, tabel 8). Dit komt in 118 berichten voor. In 68 berichten komt het thema herdenking voor. Het thema dat nooit voorkomt in combinatie met de stereotype held is 'misdrijf'. Het thema verwijten komt één keer voor. Omdat veel berichten meerdere thema's bevatten, kan de combinatie van een negatief thema (verwijten) en een positieve stereotype (held) voorkomen.

De top 3 van bronnen die worden gebruikt in berichten waar de stereotype held in voorkomt ziet er als volgt uit. Op de eerste plek staat de veteraan zelf, met aanwezigheid in 40 berichten, hierna volgen het Ministerie van Defensie, in 23 berichten, en de deskundigen, in 18 berichten (B4, tabel 2). Kamerleden en vakbonden komen hier het minst voor als bron. Dat de bron veteraan op de eerste plek eindigt is niet zo gek. Ook in het totale aantal bronnen komt deze bron het meest voor in de onderzochte berichten. Kamerleden en familie en bekenden van veteranen komen het minst aan bod als bron.

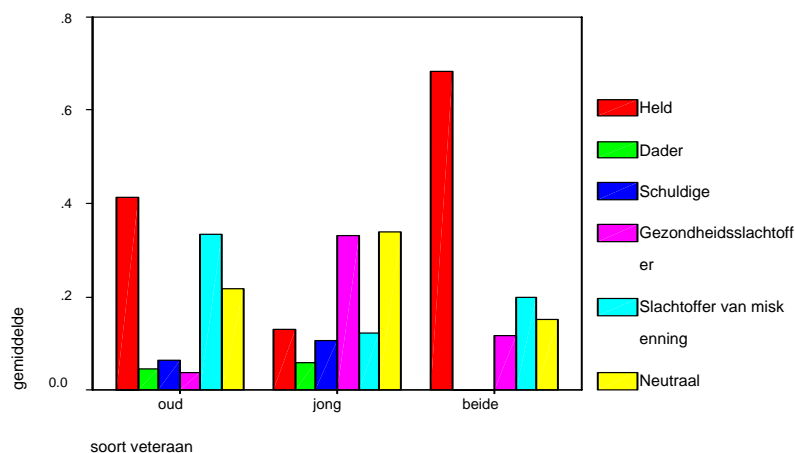
Van de 131 berichten waar de stereotype held in voorkomt zijn 40 berichten minder dan 250 woorden lang (B4, tabel 3). Deze 40 vormt een aanzienlijk deel van de in totaal 116 berichten die minder dan 250 woorden bedragen. Er zijn immers nog vijf andere stereotypen. Ook berichten met een lengte van 250 tot 500 en van 501 tot 750 woorden komen veel voor in combinatie met de stereotypering held. Boven de 750 woorden is het aandeel berichten minder groot.

De stereotype held wordt, uitgaande van aantallen, voor jonge en oude veteranen gebruikt evenals wanneer beiden in een bericht voorkomen (B4, tabel 4). Maar wanneer wordt gekeken naar het totale aantal 'jonge' en 'oude' veteranen en naar de optie 'beide', dan wordt er in de berichten waarin beide veteranen aan de orde komen in tweederde van de gevallen een stereotype held afgebeeld. Dit in tegenstelling tot het aantal 'jonge' veteranen dat in aantal meer voorkomt maar in verhouding tot het totale aantal 'jonge' veteranen echter een klein percentage bedraagt. In de

onderstaande grafieken is dit duidelijk te zien. In de eerste grafiek, grafiek 5.3, zijn de aantallen per stereotype te zien in combinatie met de soort veteraan. Hier is te zien dat de rode staven (stereotype held) bij alle drie de opties bijna gelijk liggen, waarbij de ‘oude’ veteranen het meeste voorkomen in combinatie met de stereotype held. In grafiek 5.4 stijgt de optie ‘beide’ juist hoog boven de andere opties uit. Hier wordt het *percentage ten opzichte van het totaal* in weergegeven waaruit blijkt dat de stereotype held procentueel het meest voorkomt in combinatie met berichten waarin beide veteranen worden genoemd. Zoals al eerder werd vermeld, zijn herdenkingen en veteranendagen vaak het onderwerp van deze berichten. Hier komen zowel de ‘jonge’ als ‘oude’ veteranen in voor. Waar goed op moet worden gelet is dat het totale aantal hier van belang is om tot de juiste eindconclusie te komen. Zoals te zien is in grafiek 5.4, wordt de ‘jonge’ veteraan in de Nederlandse dagbladers het minst vaak getypeerd als held. De ‘jonge’ veteraan wordt meer in verband gebracht met gezondheidskwesties.

Grafiek 5.3: Soort veteraan in combinatie met de stereotyperingen die voorkomen in de Nederlandse dagbladers tussen 2000 en 2002 in **aantallen**.

Grafiek 5.4: Soort veteraan in combinatie met de stereotyperingen die voorkomen in de Nederlandse dagbladers tussen 2000 en 2002 in **percentages** (ten opzichte van het totale aantal).

De stereotype held komt het meest voor in (het genre) nieuwsberichten (B4, tabel 5). Dit is ongeveer een kwart van de in totaal 210 nieuwsberichten die in dit onderzoek zijn gevonden en geanalyseerd. In de algemene berichtgeving is dus in 25% van de onderzochte berichten sprake van Nederlandse veteranen als held. Deze 'held' is ook terug te vinden in een kwart van de reportages met of zonder interview. Verder zijn 15 van de 22 onderzochte op zichzelf staande foto's gekoppeld aan de stereotype held. De column en recensie lijken weinig voor te komen wanneer het om de 'held' gaat, maar het aantal columns dat is gevonden bedraagt een derde van het totaal. Voor de recensie gaat het zelfs om meer dan de helft van het totaal, namelijk zeven van de dertien recensies. Columns en opiniestukken beschrijven beide de mening van de auteur, maar in de columns komt de veteraan er beduidend beter van af dan in de opiniestukken. In maar vijf van de 42 opiniestukken is sprake van een 'held'.

De onderzochte berichten in dit onderzoek komen uit negentien Nederlandse kranten, waarvan 18,2% regionaal (B4, tabel 6). Gemiddeld wordt er in regionale kranten meer over 'helden' gesproken dan in de landelijke dagbladers. Het verschil is echter niet erg groot, namelijk 32% in regionale kranten tegenover 24% in landelijke dagbladers. De *Haagse Courant* heeft het grootste aandeel binnen de regionale dagbladen in dit onderzoek. Deze krant spreekt, net als bij het totale percentage van de regionale kranten, in ongeveer 32% van de berichten over 'helden' (B4, tabel 7). Bij de landelijke dagbladers is *de Telegraaf* het meest positief over Nederlandse veteranen, wanneer wordt gekeken naar het aantal berichten waar de 'held' in voorkomt. Het *Reformatorisch Dagblad* is gemiddeld gezien het meest positief over Nederlandse veteranen, omdat 70% van de onderzochte berichten uit deze krant over de veteraan als held bericht. Dit in tegenstelling tot de 40% in *de Telegraaf*. De *Trouw* spreekt in ongeveer 30% van de berichten van een 'held' en het *Algemeen Dagblad* staat op de derde plaats met twaalf 'heldenberichten' op een totaal van 68. Wat hier kan worden geconcludeerd is dat de meer rechtsgeoriënteerde kranten, wat betreft het gebruik van de stereotype held, positiever over de Nederlandse veteraan schrijven dan de linksgeoriënteerde kranten zoals *de Volkskrant*, *het Parool* en *NRC Handelsblad*. Deze uitkomst komt overeen met de uitkomsten uit een opinieonderzoek, dat in opdracht van het Vi is gehouden. Hierin komt naar voren dat linksgeoriënteerde Nederlanders veteranen minder vaak zien als de stereotype held. (Blauw Research, 2006:5)

Samengevat kunnen de clichébeelden van een veteraan als 'held' worden bevestigd. Immers, gemiddeld komen de Tweede Wereldoorlog, 'oude' en

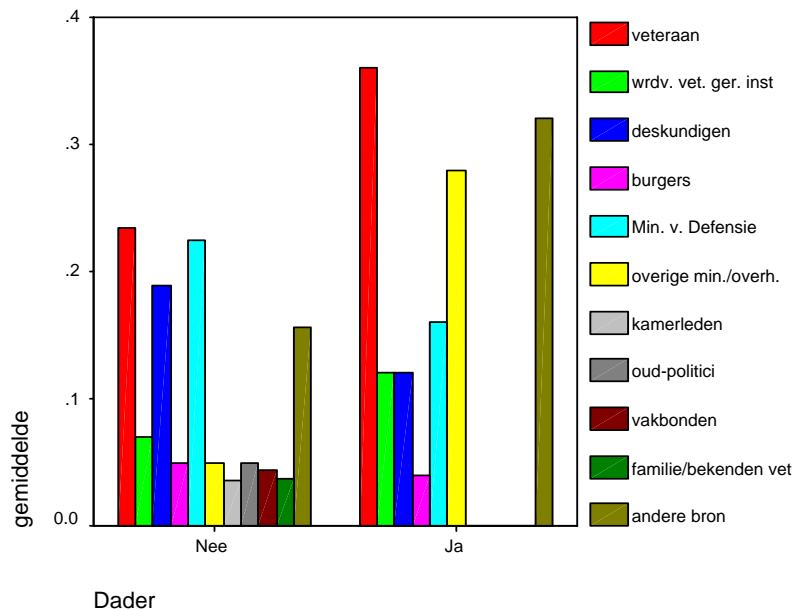
'jonge' veteranen samen (herdenking) en de rechtsgeoriënteerde kranten, het meest voor in combinatie met de stereotype held.

5.1.2 Dader

De stereotype dader is met een aantal van 25 het minst voorgekomen in de 511 onderzochte krantenberichten. (B4, tabel 1) De meeste 'daders' waren te vinden in berichtgeving over Srebrenica. Al eerder is gebleken dat Srebrenica de meest voorkomende missie is in de onderzochte berichten. In 46,4% van alle berichten komt de missie Srebrenica namelijk voor. Toch bedragen de veertien gevonden 'daders' in berichten over Srebrenica maar 5% van de totale berichtgeving over de Bosnische stad. Hoewel de stereotype dader in maar vijf berichten over Nederlands-Indië voorkomt, is dat wel bijna 14% van het totale aantal berichten over deze oorlog. In de berichten over Libanon werd zelfs in de helft van de berichten over Nederlandse veteranen gesproken als 'daders'. Omdat het hier gaat om drie van de zes berichten, zal deze missie niet worden opgenomen in deze analyse in verband met een scheef resultaat. Het meest voorkomende thema bij deze stereotypering is 'misdrijf' (B4, tabel 9). In alle 25 'daderberichten' komt dit thema aan bod. De aanwezigheid van andere thema's kan als minimaal worden gezien. Miskenning komt na het thema misdrijf, in vijf berichten, het meest voor.

Op het gebied van bronnen komen, net als bij de stereotype held, de veteranen zelf het meest aan bod (B4, tabel 2). Hierbij moet wel worden gezegd dat de veteranen ook het meest voorkomen als bron in het totale aantal onderzochte berichten. Dit is in grafiek 5.5 goed te zien. De aanwezigheid van de bron veteraan in combinatie met de stereotype dader (ja) of in combinatie met andere stereotypen (nee) is bij beide gemiddeld het hoogst. De bron overige ministeries en overheden spreekt gemiddeld het meest over 'daders'. Uit het onderzoek blijkt dat in zeven van de 31 berichten waar deze bron in voorkomt, de Nederlandse veteraan als 'dader' wordt afgebeeld. Ook dit is goed te zien in onderstaande grafiek. De gele staaf in het rechter gedeelte (ja), waar sprake is van een stereotype dader, is vele malen groter dan de gele staaf in het linker gedeelte (nee). Wanneer je een lijn zou trekken van de linker gele staaf naar de rechter gele staaf, zal deze lijn zeer steil lopen. Hoe steiler de lijn omhoog loopt, hoe meer de bron gemiddeld voorkomt in een bericht waar de Nederlandse veteraan als 'dader' wordt afgebeeld. Wanneer er een lijn tussen de rode staven zou worden getrokken, kan worden geconcludeerd dat deze minder stijl is dan de lijn tussen de gele staven. Hieruit blijkt nogmaals dat de bron 'veteraan' gemiddeld minder voorkomt in een bericht waarin de 'dader' centraal staat, dan wanneer het

gaat om de bron 'overige ministeries en overheden'. Kamerleden, oud-politici en vakbonden komen in deze berichten nooit voor als bron.

Grafiek 5.5: Gemiddeld aantal bronnen dat voorkomt in combinatie met de stereotype dader.

Net als bij de 'held' ligt ook bij de stereotype dader de gemiddelde lengte van een bericht in de drie eerste categorieën tot 750 woorden (B4, tabel 3). Kijkend naar de totale hoeveelheid aan korte berichten komen de kleinste berichten, tot 250 woorden, het meest voor in combinatie met deze stereotypering. In twintig van deze korte berichten komt de 'jonge' veteraan het meest voor, zowel in aantal als gemiddeld (B4, tabel 4). In de andere vijf berichten wordt de 'oude' veteraan getypeerd als dader. De 'jonge' en 'oude' veteranen samen komen niet voor in de berichten waar de stereotype dader centraal staat. De berichtgeving over deze stereotype is over het algemeen te vinden in de reportage/achtergrond met interview (B4, tabel 5). In mindere mate komt de 'dader' ook in nieuwsberichten voor. Gemiddeld zijn de meeste 'daderberichten' te vinden in de regionale dagbladen al is het verschil met de landelijke dagbladpers bijna nihil, namelijk 1,5% (B4, tabel 6). Zodoende maken de *Volkskrant* en de *Haagse Courant* beide gemiddeld het meeste gebruik van de stereotype dader voor Nederlandse veteranen (B4, tabel 7). Naast de *Haagse Courant* is de *Gelderlander* de enige andere regionale krant waarin over een 'dader' wordt gesproken.

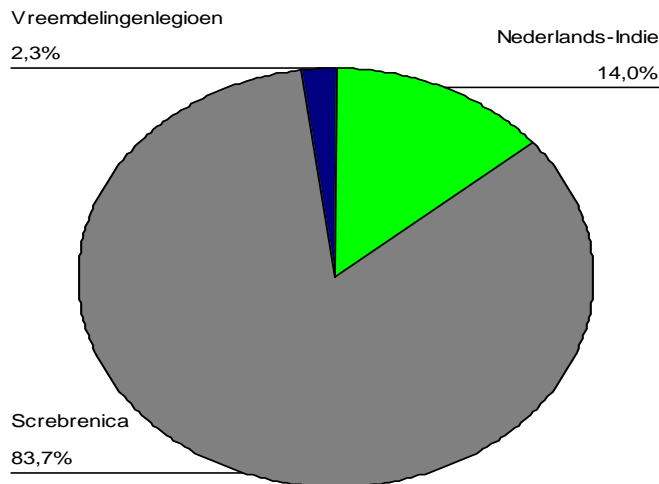
De belangrijkste conclusies voor de stereotype dader, bevestigen het clichébeeld. Nederlands-Indië is de meest voorkomende missie, wanneer wordt uitgegaan van de 'dader'. De 'jonge' veteraan is het meest

getypeerd als een 'dader'. Dit is te verklaren door de grote hoeveelheid aandacht in de berichtgeving voor Srebrenica.

5.1.3 Schuldige

Van de 511 berichten is in 43 de stereotype schuldige voorgekomen. Net als de 'dader' één van de minst voorkomende stereotypen. Om alvast vooruit te lopen op de zaken, kan worden gesteld dat van de zes stereotyperingen de twee negatieve stereotypen het kleinste aandeel hebben in de onderzochte berichtgeving. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de berichtgeving over Nederlandse veteranen meer positief of neutraal dan negatief is. Hierop zal later in deze thesis worden teruggekomen.

36 van deze 43 berichten staan in het teken van de missie Srebrenica (B4, tabel 1). In mindere mate (zes berichten) wordt Nederlands-Indië genoemd in combinatie met de stereotype schuldige. Het enige bericht waarin een missie van het Franse Vreemdelingen Legioen centraal staat wordt ook gekoppeld aan de 'schuldige'. Omdat het hier om één bericht gaat, wordt dit niet meegenomen in de analyse. In grafiek 5.6 is duidelijk te zien wat de percentages zijn, waarin de genoemde missies voorkomen in een bericht waar de stereotype schuldige centraal staat. De meeste 'schuldigen' zijn te vinden in berichten die gaan over de missie Srebrenica. Al eerder is aangegeven dat de stereotype schuldige niet zo negatief moet worden gezien als de stereotype dader. De veteraan heeft immers tijdens zijn missie geen strafbare daden gepleegd. In de berichtgeving over Srebrenica (na de missie) worden de daden van de ex-Dutchbatters niet goedgekeurd, maar daarbij wordt meteen vermeld dat zij niet schuldig zijn geweest aan de massamoord die daar heeft plaatsgevonden. Hogergeplaatsten zijn volgens de berichtgeving en diverse rapporten de verantwoordelijken.

Grafiek 5.6: Missies die voorkomen in combinatie met de stereotype schuldige.

Op het gebied van het meest voorkomende thema, staat het thema ‘verwijten’ op de eerste plaats (B4, tabel 9). In 41 van de 71 berichten waarin dit thema voorkomt is sprake van de stereotype schuldige. Het thema dat volgt is miskenning. De veteraan wordt verweten nalatig te zijn/medeverantwoordelijk door de gebeurtenissen in Srebrenica. Hierdoor voelt de veteraan zich niet gewaardeerd. Dit is vaak het geval met ex-Dutchbatters of Indië-gangers zoals te lezen is in hoofdstuk 1 van deze thesis.

Het grootste gedeelte van de bronnen die in de berichtgeving over ‘schuldigen’ zijn gebruikt zijn de ‘overige bronnen’ (B4, tabel 2). Dit aandeel is zo hoog omdat de meeste berichten over Srebrenica gingen, waarin veel buitenlandse politici en buitenlandse defensie de hoofdrol speelden. Deze vallen allen onder de ‘overige bronnen’ in dit onderzoek. Hierna komen deskundigen, overige ministeries en overheden en kamerleden voor als gebruikte bronnen. Dit is te verklaren vanuit de hoofdonderwerpen in de berichten over Srebrenica. Deze hadden namelijk te maken met de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering (overige ministeries en overheden en kamerleden) en het verschijnen van diverse rapporten over de val van de moslimenclave (deskundigen). Doordat de berichtgeving over Srebrenica het meest voorkomt bij deze stereotype, is het ook niet verwonderlijk dat de ‘jonge’ veteraan wordt getypeerd als schuldige (B4, tabel 4). Het aantal oude veteranen dat hier voorkomt wordt veroorzaakt door de berichtgeving over Indiëveteranen. De berichten waarin de stereotype schuldige gemiddeld het meest voorkwam waren opiniestukken (B4, tabel 5). In meer dan 20% van alle opiniestukken werd de Nederlandse veteraan in het hokje van de

schuldige geplaatst. Ook in reportages zonder interview werd de veteraan getypeerd als schuldige, al is dit aandeel beduidend kleiner dan bij de opiniestukken. De lengte van deze stukken bedroeg gemiddeld tussen de 250 en 750 woorden (B4, tabel 3). Reportages en opiniestukken zijn over het algemeen langer dan de normale nieuwsberichten. Dit verklaart waarschijnlijk waarom het aantal berichten met minder dan 250 woorden het minst voorkomt in combinatie met deze stereotype.

De berichten over Nederlandse veteranen als schuldige zijn vooral te vinden in de landelijke pers (B4, tabel 6). Slechts twee van de 43 berichten betreft een regionaal dagblad, namelijk alleen de *Haagse Courant* (B4, tabel 7)

Het *NRC Handelsblad* bericht het meest over veteranen als schuldige, namelijk in iets meer dan 20% van zijn berichten. Hierna volgen de *Trouw* en het *Algemeen Dagblad* met berichtgeving waarin deze stereotypering naar voren komt.

De resultaten bij de derde stereotype, bevestigen wederom een clichébeeld. De 'schuldige' komt gemiddeld het meest voor in combinatie met Srebrenica, 'jonge' veteranen en het *NRC Handelsblad*.

5.1.4 Gezondheidsslachtoffer

De stereotype gezondheidsslachtoffer komt veel voor in de berichtgeving over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladpers. Bijna een kwart van de onderzochte berichten verbindt het 'gezondheidsslachtoffer' met de Nederlandse veteraan. Vooral de combinatie tussen 'gezondheidsslachtoffer' en de missie Balkan wordt veel gemaakt (B4, tabel 1). De stereotype gezondheidsslachtoffer staat bijna synoniem voor de missie Balkan, omdat in 50 van de 53 berichten over de Balkan deze stereotypering centraal staat. Toch staat de missie Libanon bovenaan met vijf van de zes berichten waarin de veteraan als een gezondheidsslachtoffer wordt afgebeeld. Verder wordt deze stereotype in mindere mate toegekend aan de missie Srebrenica en wanneer sprake is van meerdere missies in een bericht. Uiteraard is gezondheid het meest voorkomende thema bij deze stereotypering (B4, tabel 8). Verder komt in 33% het thema veteranenbeleid en in 30% van de berichten over de veteraan als 'gezondheidsslachtoffer' het thema misdrijf voor. De gezondheid van de Nederlandse veteranen is één van de belangrijkste pijlers van het veteranenbeleid. Het gaat hier dan om de nazorg van veteranen. Het thema misdrijf is te verklaren doordat in veel berichten naar voren komt dat de psychische klachten van de veteraan aanleiding zijn voor later crimineel gedrag. Deze thema's kunnen weer worden verklaard vanuit de bronnen die zijn gevonden in deze berichten. Wanneer naar de top drie van bronnen wordt gekeken die voorkomen in de berichtgeving

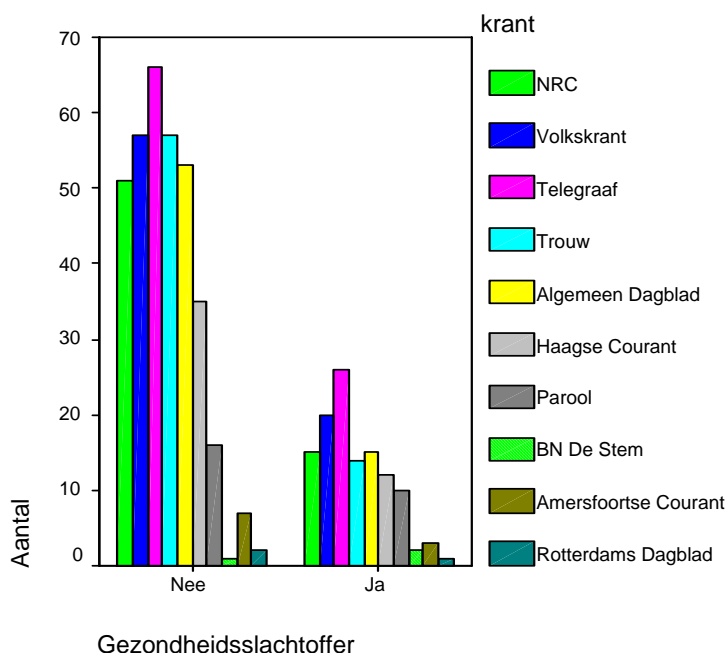

waarbij de veteraan als gezondheidsslachtoffer centraal staat, staan op de eerste plaats met 62% de vakbonden. Deze maken zich onder andere sterk voor de nazorg, de gezondheid, van de Nederlandse militairen en veteranen. In het verlengde hiervan ligt ook het veteranenbeleid waarin de nazorg voor veteraan opgenomen is. In een derde van de berichtgeving over 'gezondheidsslachtoffers' komen de familie en/of bekenden van de veteraan voor als bron. Vaak is dit berichtgeving waarin de ouders of de echtgenoot van een 'zieke' veteraan worden geciteerd. Hierdoor wordt een bericht persoonlijker en dramatischer gemaakt. De deskundigen ten slotte hebben als bron een aandeel van 30%. Dit zijn vooral artsen en onderzoekers die verklaringen geven voor bepaalde ziektebeelden van veteranen en bepaald gedrag.

Zoals de eerdergenoemde missies in combinatie met de stereotype gezondheidsslachtoffer al aangaven, gaat het hier om voornamelijk 'jonge' veteranen (B4, tabel 4). Het aandeel berichten over 'jonge' veteranen bedraagt voor deze stereotype zelfs een derde van het totale aantal onderzochte berichten, namelijk 113. Slechts in 3% van de berichten worden 'oude' veteranen bestempeld als 'gezondheidsslachtoffer'.

De 'jonge gezondheidsslachtoffers' zijn het meest te vinden in zowel nieuwsberichten als reportages/achtergrond met interviews (B4, tabel 5). Beide genres bedragen 31% van het totale aantal berichten waarin de veteraan als gezondheidsslachtoffer wordt getypeerd. In de reportages worden vaak de familie of bekenden van een 'zieke' veteraan geïnterviewd. De ingezonden brief komt als genre in bijna een kwart van de berichten voor. Al deze berichten hebben gemiddeld het meest een lengte van meer dan 1250 woorden wat neerkomt op 29% van de berichtgeving over de stereotype gezondheidsslachtoffer (B4, tabel 3). Hier sluiten de reportages/achtergrondstukken goed bij aan omdat deze vaak groter zijn dan een gemiddeld krantenbericht. Het verschil met de nieuwsberichten is echter minimaal aangezien in 28% van de berichtgeving sprake is van een grootte van 250 tot 500 woorden. Dit minimale verschil is ook terug te vinden in het type krant waar deze stereotypering in voorkomt (B4, tabel 6). In 24% van de berichten in landelijke en in 23% van de berichten in regionale dagbladen worden Nederlandse veteranen beschreven als gezondheidsslachtoffers. Landelijk besteedt het *Parool* gemiddeld de meeste aandacht aan deze stereotypering. Het gezondheidsslachtoffer komt namelijk in 39% van alle *Parool*-berichten voor. Wanneer alleen wordt gekeken naar het aantal berichten waarin de stereotype wordt beschreven, dan staat *De Telegraaf* bovenaan met 26 berichten. (B4, tabel 7) Dit is overigens 28% van het totale aantal *Telegraaf*-berichten. Gemiddeld komt deze krant hierdoor op de tweede plek terecht. In de helft van de regionale dagbladen wordt ook

van een veteraan als 'gezondheidsslachtoffer' gesproken. In aantal (twaalf berichten) komt deze stereotypering het meest voor in de *Haagse Courant*. In de andere regionale dagbladen ligt het aantal onder de vijf berichten per krant, dus worden deze niet meegenomen in de analyse, omdat dit zou zorgen voor een scheef beeld. Een voorbeeld hiervan is de berichtgeving van *BN De Stem*. Gemiddeld komt in 66% van deze berichten het gezondheidsslachtoffer als stereotype voor. Hier is echter wel sprake van twee van de in totaal drie berichten die zijn gevonden in dit onderzoek. Dit is te zien in grafiek 5.7. De meeste regionale dagbladen zijn niet in deze grafiek verwerkt, omdat deze niet voorkwamen of omdat de aantallen te laag waren (< 5). Om het voorbeeld van *BN De Stem* te visualiseren, is deze wel opgenomen in de grafiek, evenals twee andere regionale dagbladen. Dit om aan te geven dat het aandeel van deze kranten minimaal is ten opzichte van de (vaak) landelijke kranten. In grafiek 5.5 werd al aangegeven, dat hoe steiler de lijn omhoog loopt (tussen de linker en rechter staven), hoe meer de variabele gemiddeld voorkomt in een bericht waar de Nederlandse veteraan als een bepaalde stereotype wordt afgebeeld. In grafiek 5.7 is dit alleen van toepassing op de groengestreepte staven van *BN De Stem*, maar dit dagblad wordt, zoals eerder vermeld, niet meegenomen in de analyse. Wanneer met deze lijnen wordt gewerkt, is er bij het *Parool* sprake van de minst steile lijn neerwaarts (er van uitgaande dat de getoonde regionale dagbladen niet worden meegenomen in de analyse). Dit geeft aan dat het gemiddelde aantal berichten met de veteraan als 'gezondheidsslachtoffer' hoog ligt ten opzichte van het totale aantal berichten afkomstig uit het *Parool*. Hoe steiler de neerwaartse lijn (van links naar rechts) is, hoe kleiner het aandeel van de krant in de berichtgeving over de stereotype gezondheidsslachtoffer.

Grafiek 5.7: Kranten waarin de Nederlandse veteraan als gezondheidsslachtoffer voorkomt.

Het 'gezondheidsslachtoffer' is erg veel te vinden in berichtgeving over de Balkan, maar komt gemiddeld het meest voor in combinatie met de missie Libanon. De 'jonge' veteraan wordt het meest genoemd, en bevestigt hiermee het gegeven van het overheersende slachtofferbeeld van de 'jonge' veteraan.

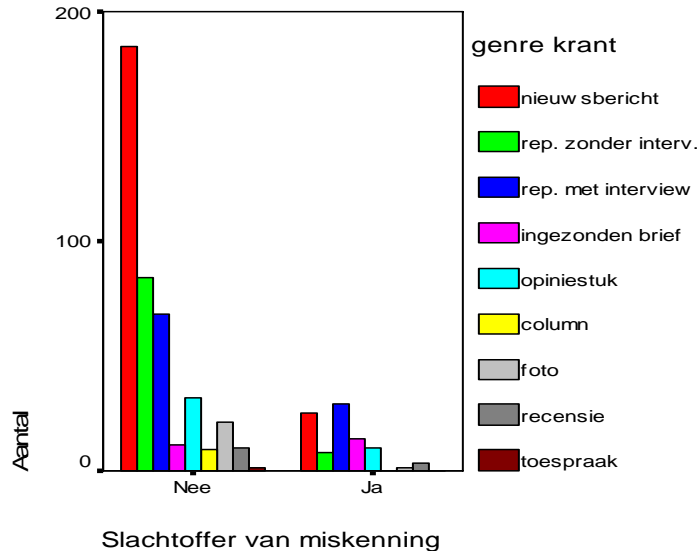
5.1.5 Slachtoffer van miskening

In 90 van het 511 onderzochte berichten wordt de Nederlandse veteraan afgebeeld als een slachtoffer van miskening. Deze stereotype komt in aantal het meest voor in berichten waarin de missie Srebrenica centraal staat (B4, tabel 1). Zoals eerder al duidelijk is geworden is deze missie de meest voorkomende missie in dit hele onderzoek. Verhoudingsgewijs is echter Nederlands-Indië, en niet Srebrenica, de meest voorkomende missie in de berichtgeving over de stereotype slachtoffer van miskening. Deze stereotype komt het meest voor in berichten waar het thema miskening aan bod komt, namelijk in 87 van de 125 berichten over miskening (B4, tabel 8). Veel berichten over de miskende veteraan hebben betrekking op het veteranenbeleid. Daarom komt 35% van de berichtgeving over dit thema voor in combinatie met de stereotype slachtoffer van miskening. Het gaat hier doorgaans om kritiek op het veteranenbeleid, er is immers sprake van miskening. De vakbonden worden hierbij gemiddeld het meest gebruikt als bron (B4, tabel 2). In 62% van de berichten komt deze bron voor in combinatie met de stereotype slachtoffer van miskening. Hierna volgen familie en bekenden van de

veteraan, veteraangerelateerde instellingen en de veteraan zelf als meest voorkomende bron in combinatie met de stereotypering. Zou dit nu kunnen betekenen dat de stereotype slachtoffer van miskennen wordt getypeerd door de veteraan zelf, door mensen die dicht bij de veteraan staan en door vakbonden en veteraangerelateerde instellingen die allen juist waardering en erkenning willen voor de veteraan. Deze groepen bevestigen op deze manier telkens weer de slachtofferrol van de veteraan, terwijl ze dat eigenlijk tegen willen gaan. Het gaat hierbij vooral om de 'oude' veteranen die gemiddeld in 33% van de berichten over 'oude' veteranen voorkomen (B4, tabel 4). Beide veteranen en 'jonge' veteranen worden in veel mindere mate verbonden aan deze stereotypering, namelijk in 20% en 13%. De 'oude' veteranen als slachtoffer van miskennen zijn gemiddeld het meest te vinden in ingezonden brieven (B4, tabel 5). Van de 25 ingezonden brieven die in dit onderzoek zijn opgenomen wordt in 56% de veteraan als slachtoffer van miskennen getypeerd. Van deze 14 berichten is de helft afkomstig van de veteraan zelf (B4, tabel 11). Dit geeft wederom aan dat de veteraan zichzelf een slachtofferrol toebedeelt, terwijl hij hier ogenschijnlijk van af wil. De stereotype slachtoffer van miskennen is verder op kleinere schaal terug te vinden in reportages/achtergrond met interview en in opiniestukken. In grafiek 5.8 (p.66) is te zien dat de ingezonden brief het enige genre is dat meer voorkomt wanneer sprake is van de stereotypering slachtoffer van miskennen, dan wanneer het een andere stereotype betreft. De roze staaf in het rechter gedeelte is als enige van alle staven groter dan de gelijkgekleurde staaf in het linker gedeelte, wanneer een genre bij een andere stereotypering voorkomt.¹⁰ Een column en een toespraak komen niet eens voor in combinatie met deze stereotype.

---

¹⁰ Er is hier wederom niet uitgegaan van genres die in minder dan vijf berichten voorkomen, zoals het genre foto.

Grafiek 5.8: Genres die voorkomen in combinatie met de stereotype slachtoffer van miskenning.

Wanneer er in de onderzochte berichten sprake is van de stereotype slachtoffer van miskenning, hebben deze gemiddeld een lengte van tussen de 1000 en 1250 woorden (B4, tabel 3). Iets meer dan een kwart van de onderzochte berichten die groter zijn dan 1250 woorden behoren ook tot deze stereotypering. Ook het ‘gezondheidsslachtoffer’ scoorde al hoog op deze lengte van berichten. De twee slachtofferstereotypes zijn dus veel te vinden in de grotere berichten.

Wat niet overeenkomt met de andere slachtofferstereotype is de mate van berichtgeving in de regionale dagbladen ten opzichte van de landelijke dagbladen (B4, tabel 6). Hoewel de percentages elkaar niet zoveel ontlopen als bij het ‘gezondheidsslachtoffer’, is deze stereotypering toch meer in de regionale kranten te vinden dan in de landelijke. Wanneer naar de kranten apart wordt gekeken, is het juist een landelijke krant waar de stereotype gemiddeld het meest in de berichtgeving voorkomt (B4, tabel 7). In 27% van de berichten van het *Algemeen Dagblad* wordt de veteraan afgebeeld als een slachtoffer van miskenning. Kort hierop volgt *de Telegraaf*. De combinatie van het *Algemeen Dagblad* en ingezonden brieven als meest voorkomend dagblad en genre bij de stereotype slachtoffer van miskenning is niet verwonderlijk. Het *Algemeen Dagblad* wil immers een krant zijn waar de lezer centraal staat en waar de mening van de lezer telt (www.ad.nl). Deze mening wordt grotendeels gegeven middels ingezonden brieven. Bij de regionale dagbladen besteedt de *Haagse Courant* de meeste aandacht aan de veteraan als slachtoffer van miskenning. Saillant detail hierbij is dat in 2005 de *Haagse Courant* is opgegaan in het *Algemeen Dagblad*.

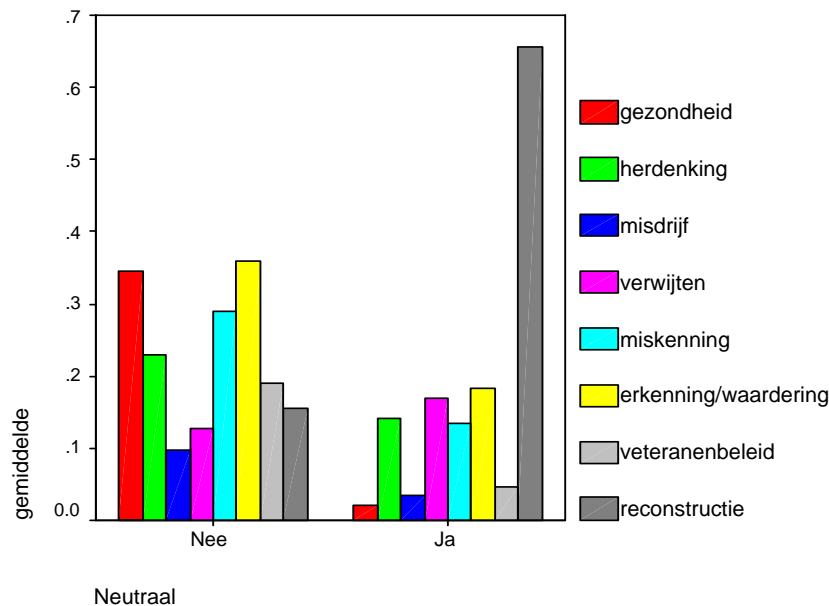
Bij de stereotype slachtoffer van miskennen valt op dat de meest voorkomende bronnen groepen zijn die juist erkenning en waardering willen voor Nederlandse veteranen. Door de veteraan af te schilderen als een slachtoffer van miskennen, wordt het slachtofferbeeld juist bevestigd. Na het thema miskennen, is het thema veteranenbeleid in een aanzienlijk deel van de berichten over het 'slachtoffer van miskennen' gevonden. Het gaat hier dan vooral om kritiek op het veteranenbeleid. Niet voor niets komen als genre, de ingezonden brieven het meest voor bij deze stereotypering en is de helft geschreven door vooral 'oude' veteranen. De veteraan krijgt volgens deze briefschrijvers niet genoeg positieve aandacht.

5.1.6 Neutraal

Zoals in paragraaf 5.1 al werd beschreven, staat de stereotype neutraal gelijk aan het feit dat er eigenlijk geen sprake is van een stereotype. De Nederlandse veteraan die in het bericht naar voren komt wordt hier niet in het spreekwoordelijke hokje gestopt. Uit dit onderzoek is gebleken dat de stereotype neutraal in vergelijking met de rest van de stereotypen het meest voorkomt, namelijk in 148 van de 511 berichten. In 106 van deze berichten werd de missie Srebrenica vermeld (B4, tabel 1). Dit is bijna de helft van alle onderzochte berichten waarin Srebrenica als missie werd genoemd. Neutrale stereotypen waren ook te vinden in berichtgeving over de Tweede Wereldoorlog, Nederlands-Indië en wanneer er sprake was van meerdere missies. Deze drie missies hadden overigens een veel kleiner aandeel in de berichtgeving over neutrale stereotypen dan Srebrenica. De uitkomst heeft te maken met het feit dat de berichtgeving over Srebrenica zich voornamelijk richt op buitenlandse overheden, de NAVO en op de parlementaire enquête over Srebrenica. Dus geen grote focus op micro-, meso- of macroniveau (B4, grafiek 1). De Nederlandse veteranen staan dan niet centraal in deze berichtgeving. Zij worden zijdelings genoemd, vaak als getuigen wanneer de legertop en oud-politici worden ondervraagd in zake de val van de moslimenclave Srebrenica. Hierbij komt in 97 van de 148 berichten het thema reconstructie voor (B4, tabel 8). Dit thema wordt ook het meest gebruikt voor berichten waar de neutrale stereotype in voorkomt, namelijk in 63%. De aanwezigheid van dit thema in de neutrale berichtgeving over Nederlandse veteranen is te verklaren, doordat in veel berichten de val van de enclave en verhalen van getuigen worden beschreven. De vraag die telkens in de berichtgeving over Srebrenica naar voren komt gaat om wat er nu precies is gebeurd en wie hier verantwoordelijk voor zijn geweest. Daarom wordt de missie zo vaak beschreven in de berichten om duidelijkheid te krijgen over wat er volgens wie gebeurd is. Omdat de missie Srebrenica het meest voorkomt

in combinatie met deze stereotypering, is het ook niet verwonderlijk dat het thema verwijten een tweede notering behaalt in meest voorkomende thema's. Immers, de ex-Dutchbatters wordt vaak nalatigheid verweten, zoals bij de stereotype schuldige al duidelijk werd.

Deze resultaten zijn te zien in grafiek 5.9. Het thema reconstructie valt meteen op en komt, samen met het thema verwijten, meer voor bij de stereotype neutraal dan bij de andere stereotypen. De grafiek laat overigens een gemiddelde zien ten opzichte van de stereotype en geen aantallen.

Grafiek 5.9: Thema's in de berichtgeving waarin de neutrale stereotype voorkomt.

De bronnen die het meeste voorkomen in berichten over de neutrale stereotype zijn de oud-politici (B4, tabel 2). Dit is te verklaren doordat er veel oud-politici ten tijde van de missie Srebrenica (1994-1995) nog minister of parlementariër waren. Zij worden daarom nu ondervraagd door de parlementaire enquête commissie of spreken op een andere manier over Srebrenica. Overigens is de helft van het totale aantal van deze bron terug te vinden in de berichtgeving over de neutrale stereotype.

Kamerleden en Defensie komen als bron in 41% en 37% van de berichtgeving voor. Aangezien het bij deze stereotypering vooral gaat om Srebrenica, zijn het ook de 'jonge' veteranen die het meeste voorkomen in deze berichtgeving (B4, tabel 4). Ongeveer 22% van de 'oude' veteranen is te vinden in de neutrale berichten over de Nederlandse veteraan.

Met 43% zijn de reportages/achtergrondstukken zonder interview het meest te vinden in combinatie met de neutrale stereotype (B4, tabel 5).

Vaak wordt in deze berichten dieper ingegaan op de kwestie Srebrenica.

Frappant is dat in 38% van de opiniestukken sprake is van een neutrale stereotype. In een opiniestuk wordt doorgaans een duidelijke mening over

iets gegeven. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat in opiniestukken de Nederlandse veteraan niet centraal staat. De enige toespraak die in de onderzochte berichten is gevonden, valt onder deze stereotypering. Deze genres zijn grotendeels te vinden in berichten die meer dan 250 woorden bevatten (B4, tabel 3). De berichten met een lengte van 750 tot 1000 woorden betreffen in 39% een neutrale stereotype. In mindere mate komen berichten met een lengte van 500 tot 750 woorden voor. 29% van de berichten groter dan 1250 woorden beschrijven ook de neutrale stereotype.

Wederom ligt, net als bij voorgaande stereotyperingen, het aantal regionale en landelijke kranten die neutraal over de Nederlandse veteraan berichten dicht bij elkaar (B4, tabel 6). De landelijke dagbladpers besteedt iets meer aandacht aan de neutrale stereotype dan de regionale dagbladen, namelijk 29% van de landelijke dagbladen tegenover 27% van de regionale. Het *Parool* besteedt van de kranten de meeste aandacht aan de neutrale stereotype van veteranen (B4, tabel 7). In 38% van de *Parool* berichten komt deze stereotype naar voren. Wat hier wel meteen moet worden vermeld, is dat het hier gaat om slechts dertien berichten. In aantal heeft *Trouw* de meeste neutrale berichten over veteranen. Het betreft hier 30% van het totale aantal berichten van *Trouw*.

Het aandeel van de neutrale stereotype is in dit onderzoek het grootst. Deze uitkomst heeft te maken met de massale berichtgeving over Srebrenica, waarin de focus vaak niet specifiek was gericht op de veteraan. Nederlandse veteranen werden meestal zijdelings genoemd en vaak zonder hier een waardeoordeel over te geven.

5.1.7 Conclusie stereotypen

In onderstaande tabel (tabel 5.2) staan op schematische wijze uitkomsten zoals deze in de eerdere sub-paragrafen zijn genoemd. Het gaat hier om de combinaties van variabelen en stereotypen die het meest voor zijn gekomen, gekeken vanuit het gemiddelde. Het gaat dus niet om de aantallen van een stereotype in combinatie met de variabele.

	held	dader	schuldige
<i>aantal</i>	131	25	43
<i>missie</i>	WOII	Nederlands-Indië	Srebrenica
<i>thema</i>	erkenning	misdrijf	verwijten
<i>bron</i>	veteraan	overige min./overh.	overige bron
<i>soort</i>	beide	jong	jong
<i>genre</i>	foto	reportage met interview	opiniestukken
<i>lengte</i>	> 250	> 250	250-750
<i>krant</i>	Reformatorisch Dgbl.	Volkskr. & Haagse Crnt.	NRC
<i>type krant</i>	regionaal	regionaal	landelijk

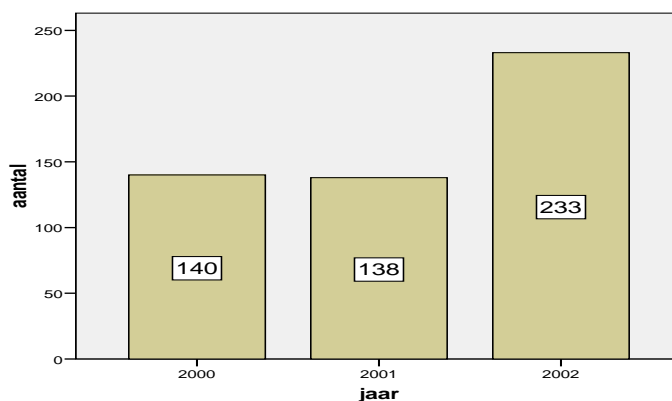
	gezondheidsslachtoffer	slachtoffer van miskennen	neutraal
<i>aantal</i>	124	90	148
<i>missie</i>	Libanon	Nederlands-Indië	Srebrenica
<i>thema</i>	gezondheid	miskennen	reconstructie
<i>bron</i>	vakbonden	vakbonden	oud-politici
<i>soort</i>	jong	oud	jong
<i>genre</i>	nwsber. & rep.+ interv	ingezonden brief	reportage zonder interview
<i>lengte</i>	> 1250	1000-1250	750-1000
<i>krant</i>	Parool	Algemeen Dagblad	Parool
<i>type krant</i>	landelijk	regionaal	landelijk

Tabel 5.2: Variabelen die gemiddeld het meeste voorkomen in combinatie met een bepaalde stereotype.

5.2 Berichtgeving door de jaren heen

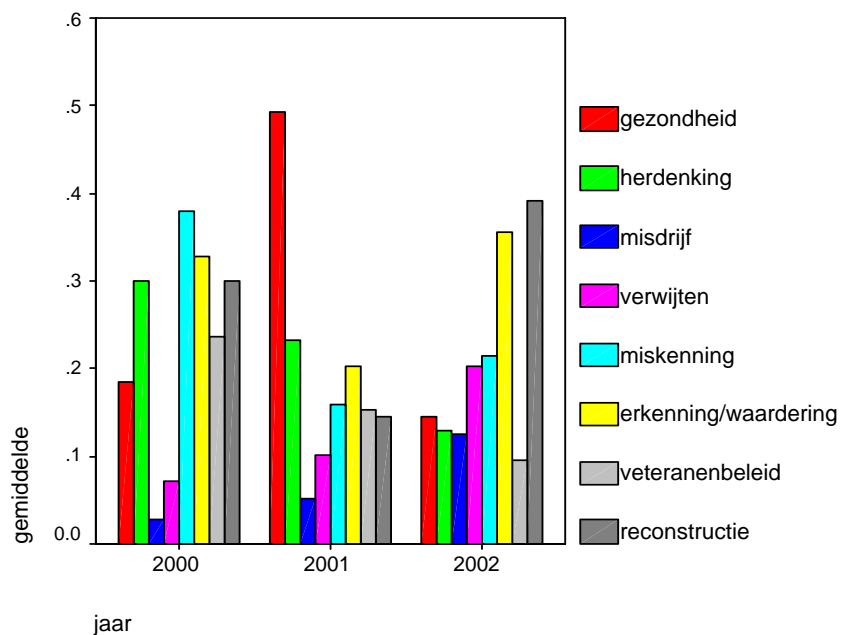
De stereotyperingen zijn in de voorgaande sub-paragrafen onderworpen aan diverse analyses in combinatie met andere variabelen. Zoals eerder werd vermeld kan er met de gevonden gegevens van vijftig variabelen ontzettend veel worden bekeken en berekend. Om de hoofdvraag van deze thesis niet uit het oog te verliezen is geprobeerd om een zo gestructureerd mogelijke analyse op te stellen. Hierbij is een groot aantal variabelen gebruikt maar de hoofdlijnen zijn duidelijk zichtbaar gebleven. De stereotypen waren immers het uitgangspunt.

Om deze overzichtelijkheid te behouden is ook gekozen voor een paragraaf waarin enkele variabelen worden bekeken vanuit de onderzochte jaren 2000, 2001 en 2002. Bij de analyse van deze variabelen wordt uitgegaan van de resultaten uit de voorgaande sub-paragrafen. De variabelen die in deze paragraaf zullen worden behandeld zijn de thema's, de missies en de stereotypen in combinatie met de variabele 'jaar'. Voordat deze thema's echter aan bod zullen komen, zal eerst worden gekeken naar het totale aantal berichten dat in dit onderzoek is onderzocht. Wanneer naar de berichten per jaar wordt gekeken, kan een stijging in berichtgeving over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers worden geconstateerd. In grafiek 5.10 is te zien dat de jaren 2000 en 2001 ongeveer gelijk waren in aantal maar dat in 2002 het aandeel berichten over Nederlandse veteranen bijna is verdubbeld naar 233. Dit kan worden gezien als iets positiefs, immers de aandacht voor de Nederlandse veteranen in de dagbladers is groter geworden en uitgaande van de resultaten uit de voorgaande sub-paragrafen gaat het vooral om neutrale of positieve berichtgeving. Hieruit kan dus worden geconcludeerd dat er meer (positieve en neutrale) aandacht is gekomen voor de Nederlandse veteranen.

Grafiek 5.10: Berichten over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers per jaar.

In grafiek 5.11 is te zien welke thema's het meeste voorkomen in de berichtgeving over Nederlandse veteranen per onderzocht jaar. Een kleine kanttekening die geplaatst moet worden is dat de nummering van het Vi acht berichten uit 2000 onder 2001 heeft geplaatst.¹¹ Dit is echter 1,5% van het totale aantal berichten en zal dus niet voor grote schommelingen in de resultaten zorgen.

Grafiek 5.11: Gemiddeld aantal thema's in de berichtgeving over veteranen per jaar.

De piek in 2000 behoort toe aan het thema miskenning. Dit thema wordt gevolgd door het thema erkenning en waardering dat werd verkregen door berichtgeving over (vooral) herdenkingen. Dit thema komt tevens als derde voor in 2000. In dit thema is overigens een daling te zien in de drie onderzochte jaren. Veel berichten uit 2000 gingen dus over miskende veteranen of juist over helden zoals ook grafiek 5.13 (p.75) laat zien. De piek van het thema gezondheid in 2001 is te verklaren door de grote hoeveelheid berichtgeving over het Balkansyndroom. Veteranen die op de Balkan hadden gediend zouden door het gebruik van verarmd uranium in wapens een grotere kans op kanker hebben. De piek van het thema reconstructie in 2002 is te verklaren door het grote aantal berichten over Srebrenica waarin de missie wordt beschreven. Dit is in paragraaf 5.1.6 al aan bod gekomen.

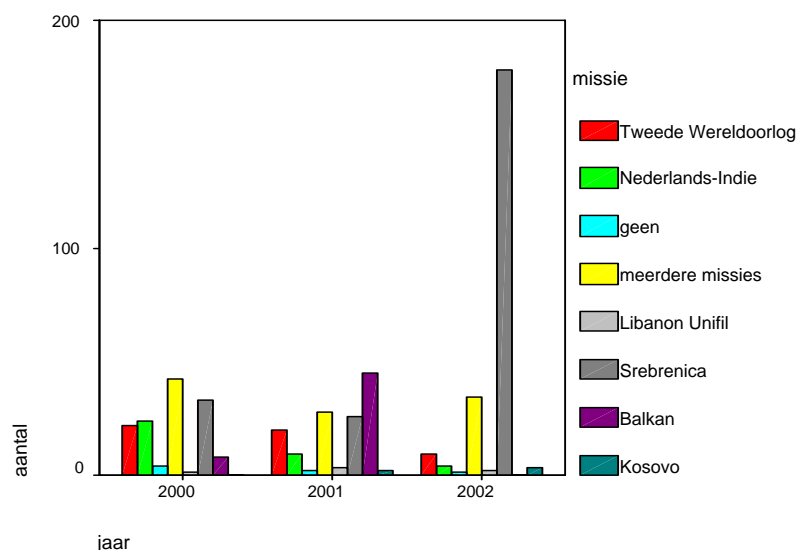
¹¹ Omdat de berichten door het Vi vooraf zijn genummerd, heb ik me aan deze nummering gehouden, op een paar gevallen na. Op deze manier zijn de onderzochte berichten ook makkelijker terug te vinden. Het onderzoeksmateriaal is in bezit van het Vi. Ik ga daarom de nummering op de berichten niet aanpassen.

De enige thema's die gemiddeld een stijging hebben doorgemaakt zijn misdrijf en verwijten, de twee negatieve thema's dus. Het aandeel van deze twee thema's is echter wel minimaal, al komen beide in 2002 wel op een redelijk niveau uit. Dit is te verklaren door de berichtgeving over Srebrenica waarin vaak werd gesproken over deze thema's. In grafiek 5.13 is echter te zien dat de Nederlandse veteranen in dit jaar gemiddeld het meest worden getypeerd als een held of als neutraal. De dader en schuldige komen het minst voor.

Zoals eerder is aangegeven, zijn berichten met het thema herdenking in de onderzochte jaren gedaald. Dit geldt eveneens voor het thema veteranenbeleid. Beide thema's zijn enigszins met elkaar verbonden doordat één van de pijlers van het veteranenbeleid erkenning en waardering is voor de Nederlandse veteraan in de vorm van herdenkingen.

Zoals in grafiek 5.12 duidelijk te zien is dat de missie Srebrenica in 2002 met kop en schouders boven de andere missies uitsteekt. Het uitbrengen van diverse rapporten over de rol van Dutchbat in Srebrenica heeft gezorgd voor deze massale berichtgeving. De missie 'Balkan' is de uitschieter van 2001. Het betreft hier overigens meerdere missies die zich hebben afgespeeld in de Balkan (zuidoost Europa). De grote hoeveelheid berichten uit 2001 waarin deze missie werd genoemd had te maken met het Balkansyndroom.

Verder kan worden gesteld dat de missies van de 'oude' veteranen in de onderzochte jaren zijn afgenomen in de berichtgeving. Niet alle gevonden missies zijn overigens opgenomen in grafiek 5.12. Van de in totaal veertien missies die zijn voorgekomen in de berichten, zijn alleen de missies die vijf of meer keer voorkwamen meegenomen in de grafiek. Het thema 'meerdere missies', dat in 2000 de meest genoemde missie was in de berichtgeving, kan worden verklaard door het lustrumjaar van het herdenken van de Tweede Wereldoorlog. Naast deze missie zijn ook veteranen van andere missies welkom op de herdenkingsplechtigheden. De aandacht in de berichten gaat hierbij dan ook uit naar Nederlands-Indië en/of de verschillende vredesmissies.

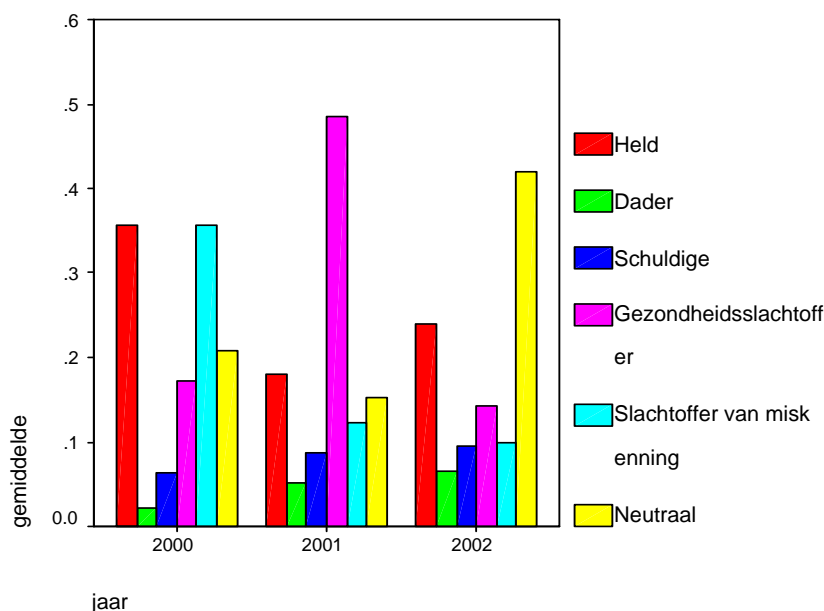

Grafiek 5.12: Aantal missies in de berichtgeving over veteranen per jaar.

Eerder is al aangegeven dat in 2002 verschillende rapporten over Srebrenica zijn verschenen waarin de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van Nederland centraal stonden. Over Nederlandse veteranen is minder vaak een oordeel gegeven. Van de 98 neutrale stereotypingen in 2002 zijn er namelijk 85 afkomstig uit de berichtgeving over Srebrenica (B4, tabel 12). Dit verklaart ook de grote piek in grafiek 5.13 van de neutrale stereotype in 2002. Het gezondheidsslachtoffer dat in 2001 gemiddeld het meest voorkomt als typering voor een Nederlandse veteraan, heeft te maken met het eerdergenoemde Balkansyndroom. Alleen bij de stereotype slachtoffer van miskenning is door de jaren heen sprake van een afname. Een stijgende lijn is er voor de 'dader' en 'schuldige', maar zoals eerder werd genoemd is het aandeel van beiden minimaal ten opzichte van de andere stereotypingen. De gemiddelden van de andere drie stereotypen schommelen per jaar. De stereotype held komt gemiddeld het meest voor in de drie onderzochte jaren. In 2000 samen met het 'slachtoffer van miskenning' en in 2001 en 2002 op een tweede plek achter de pieken van het 'gezondheidsslachtoffer' en 'neutraal'. In aantallen is de neutrale stereotype nummer één. De 'dader' en 'schuldige' komen gemiddeld het minst voor in elk van de drie jaren.

De conclusie is dat Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers tussen 2000 en 2002 vooral positief of neutraal worden beschreven. In mindere mate is sprake van een slachtofferrol. Wanneer wordt gekeken naar negatieve berichtgeving over deze veteranen is het aandeel minimaal. Er is door de jaren heen meer aandacht gekomen in de Nederlandse dagbladers voor de Nederlandse veteranen, gezien de stijging van het aantal berichten over veteranen. Dit is vooral positieve en neutrale berichtgeving. De meest voorkomende missie is toch wel

Srebrenica gevolgd door diverse missies die in de Balkan hebben plaatsgevonden. De aanwezigheid van deze missies in de berichtgeving zorgde er voor dat de thema's als miskennen, gezondheid en reconstructie door de jaren veel zijn voorgekomen.

Grafiek 5.13: Gemiddeld aantal stereotypen van Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers per jaar

5.3 Toonzetting versus stereotypering

Zoals eerder werd aangegeven, zijn de Nederlandse veteranen volgens medewerkers van het Vi, niet zo te spreken over hoe zij door de media worden afgebeeld. De oorzaak hiervan kan te maken hebben met het verschil tussen de toonzetting van een bericht of kop en de stereotypering van de veteraan. Naast de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de 511 berichten die in dit onderzoek zijn opgenomen, is er daarom nog een uitgebreidere kwalitatieve inhoudsanalyse toegepast op 10% van de berichten. Deze inhoudsanalyse gaat uit van een aantal vragen, dat aan elk van de 52 berichten wordt gesteld. De antwoorden op deze vragen geven uiteindelijk aan of er sprake is van een positieve, negatieve, neutrale of genuanceerde toonzetting van het bericht of van de kop van het bericht.

Wanneer naar de uitkomsten van deze analyse wordt gekeken, valt allereerst op dat er een verschil bestaat tussen de toonzetting van het bericht en de toonzetting van de kop van het bericht (B4, tabel 13 & 14). Het aantal positieve koppen ligt hoger dan het aantal positieve berichten. Dit houdt dus in dat de kop van een bericht een positieve toonzetting kan hebben, terwijl het bericht zelf een negatieve toonzetting bevat. Het aantal

negatieve berichten ligt hoger dan het aantal negatieve koppen. Toch komt de neutrale toonzetting over het algemeen het meest voor bij beide variabelen. Meer dan de helft van de berichten bevat een neutrale toonzetting (51%). Bij de koppen wordt de eerste plaats gedeeld met de positieve toonzetting. De genuanceerde toonzetting komt bij de onderzochte berichten in bijna 6% voor en bij de kop in bijna 10%. Het kan als positief worden gezien dat de koppen van de onderzochte berichten in 70% van de onderzochte berichten een positieve of neutrale toonzetting hebben. Dit is immers het eerste wat de lezer ziet. Het valt op wanneer in één oogopslag naar een krantenpagina wordt gekeken. Op deze manier wordt vooraf al een oordeel gegeven over het gehele bericht. Wanneer het bericht uiteindelijk wordt gelezen, kan de toonzetting van het bericht zelf uiteraard zorgen voor een ander, wellicht negatiever beeld. Naast het verschil in toonzetting tussen bericht en kop, is er ook een verschil te constateren tussen de toonzetting en de stereotype in een bericht. Wanneer in tabel 5.3 wordt gekeken naar de toonzetting van het bericht ten opzichte van de verschillende stereotypen is te zien dat in berichten met een negatieve toonzetting, toch de stereotype held voorkomt. Kort gezegd: het bericht is negatief maar de Nederlandse veteranen in het bericht worden positief getypeerd. Dit geldt ook voor de neutrale stereotype. In berichten waar de toonzetting negatief is, komt in vijf berichten de neutrale stereotype voor. Ook de slachtofferstereotypen komen in een aanzienlijk deel van deze berichten voor. Slechts éénmaal is er sprake van een 'dader'. Dit verschil tussen stereotypen en toonzetting is te verklaren doordat Nederlandse veteranen niet altijd centraal staan in een bericht. Alle onderzochte berichten hebben te maken met Nederlandse veteranen, maar verschillen in focus. Hierdoor kan het dus voorkomen dat in een bericht met een negatieve toonzetting een stereotype held naar voren komt.

Stereotype	toonzetting bericht				
	positief	negatief	neutraal	genuanceerd	totaal
held	5	3	4	0	12
dader	0	1	1	0	2
schuldige	0	1	3	0	4
gezondheidsslachtoffer	2	3	10	0	15
slachtoffer van miskenning	2	4	3	1	10
neutraal	2	5	7	2	16

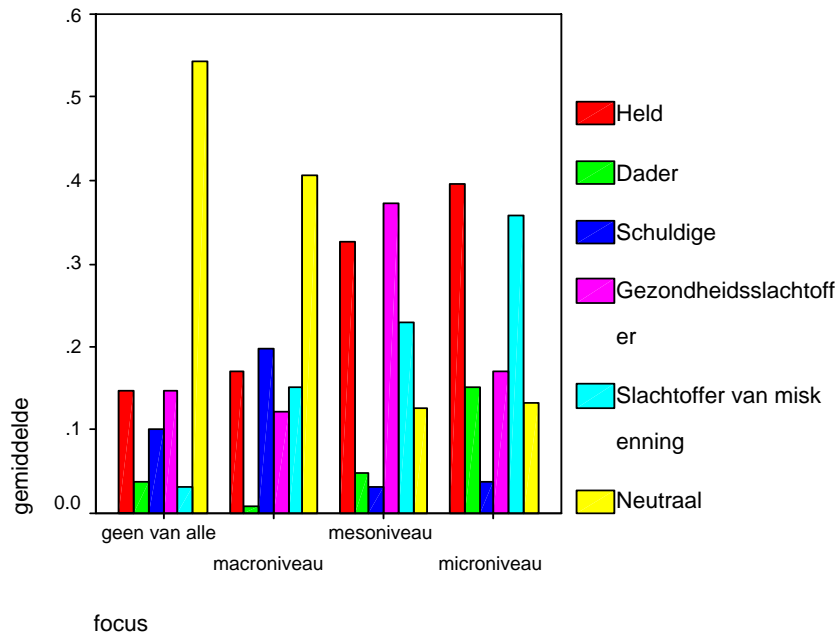
Tabel 5.3: Toonzetting van het bericht in combinatie met de stereotypen die in het bericht voorkomen.

Ook wanneer naar de toonzetting van de kop van een bericht wordt gekeken, is sprake van een verschil tussen toonzetting en stereotype (B4, tabel 15). Bij een negatieve toonzetting van de kop, komt in de onderzochte berichten de stereotype dader niet eens voor. De meest voorkomende stereotype hierbij is de neutrale.

In bijna een derde van de onderzochte berichten is sprake van een negatieve toonzetting. Positieve toonzetting komt een stuk minder voor in de berichten, namelijk is 15,7% (B4, tabel 13). Slecht nieuws is eerder nieuws dan goed nieuws. De nieuwswaarde van slecht nieuws ligt immers een stuk hoger. De media-aandacht is vooral gericht op grotere missies, en dan vooral wanneer het misgaat. Kleine en zeker goedlopende missies krijgen geen aandacht en zijn daardoor wellicht minder bekend bij het Nederlandse publiek.

De lezer gaat uit van de toonzetting van het bericht, dus veteranen ook. Wat hier over het hoofd wordt gezien, is dat de veteranen die in de berichtgeving naar voren komen, juist positief of neutraal worden afgebeeld. Omdat de berichten 'negatief' zijn, wordt in de ogen van veteranen ook negatief over hen bericht, terwijl dit gezien de resultaten juist niet zo is. Ook andere onderzoeken hebben dit al uitgewezen, zoals de uitkomsten van de opinieonderzoeken die elk jaar door het Vi worden gehouden. Er is een verschil in opinie over oorlogen en conflicten waar Nederland bij betrokken is geraakt en de veteranen die deze missie hebben uitgevoerd. Dit laatste wordt positiever beoordeeld dan wanneer het gaat om de rol van Nederland op macroniveau. In grafiek 5.14 is te zien hoe deze focus in de berichtgeving verdeeld is ten opzichte van de zes stereotypen. Wanneer sprake is van de optie 'geen van alle' of 'macroniveau' staat de veteraan niet centraal in het bericht. Vaak wordt hierover dan ook geen oordeel gegeven. Dit verklaart de twee pieken van de neutrale stereotype. Wanneer de focus wel is gericht op veteranen, dus op meso- of microniveau, komt de stereotypering held gemiddeld het meest voor. Bij de focus op groepen veteranen staat de 'held' op de tweede plaats achter de 'gezondheidsslachtoffers'. Is de focus gericht op de individuele veteraan dan wordt deze vooral als held getypeerd. Ook het 'slachtoffer van miskennis' heeft een aanzienlijk aandeel wanneer de focus in een bericht is gericht op de individuele veteraan. Naarmate het niveau verplaatst naar meso en macro, daalt het aandeel van deze stereotypering. Dit geldt overigens ook voor de 'held'.

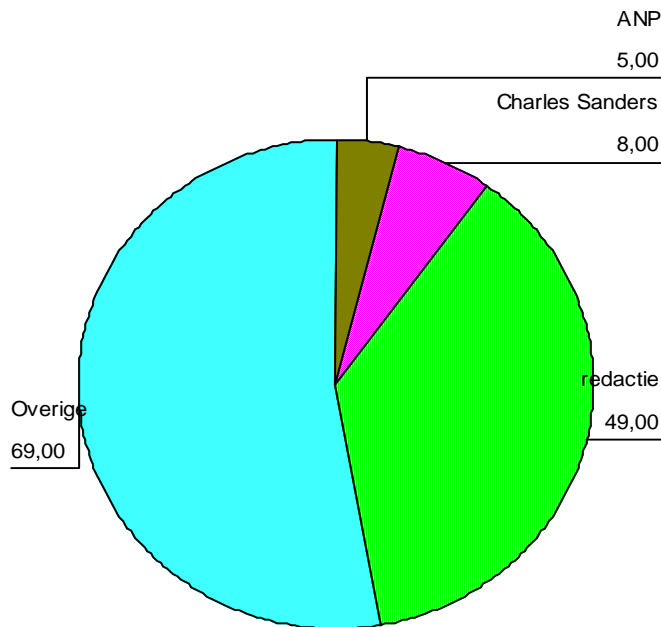

Grafiek 5.14: Focus van een bericht in combinatie met een stereotype (gemiddeld)

Wanneer naar de verslaggevers en persbureaus wordt gekeken, is het aantal enorm (B4, tabel 16). Vaak zijn de verslaggevers auteur van slechts één (145) of enkele berichten, daarom is in grafiek 5.15 uitgegaan van verslaggevers en persbureaus die in minimaal 3% van de totale berichtgeving voorkwamen wanneer de Nederlandse veteraan werd getypeerd als een held. In grafiek 5.16 staat de stereotype dader centraal. In deze grafiek zullen de verslaggevers worden genoemd die twee of meer berichten hebben geschreven waarin de Nederlandse veteraan werd getypeerd als een dader. Deze twee stereotypen zijn gekozen, omdat dit elkaars uitersten zijn. Positiever of negatiever dan de stereotype held of dader kan de veteraan niet worden getypeerd. Verder zijn in de beide grafieken de aantallen weergegeven en niet het gemiddelde aantal verslaggevers. Wanneer het gemiddelde aantal zou worden gebruikt, ontstaat een scheef resultaat vanwege het aantal verslaggevers dat één of enkele berichten heeft geschreven. Dit enorme aantal auteurs van de onderzochte berichten wordt goed aangegeven in grafiek 5.15. Zij omvatten hier *samen* het grootste aandeel in de berichtgeving over de stereotype held. Het gaat hier dus wel om het samenvoegen van een groot aantal verslaggevers. Daarom is de 'redactie', gezien het aantal als op zichzelf staande auteur, het meest positief over Nederlandse veteranen. Dit is ook niet verwonderlijk omdat de 'redactie' in 202 van de 511 onderzochte berichten voorkomt als verslaggever.¹² Telegraafjournalist Charles Sanders spreekt in de helft van zijn berichten

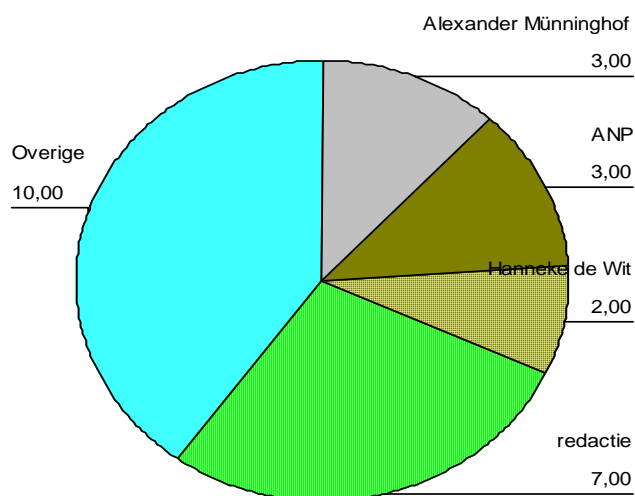
¹² 'Redactie' houdt in dat de auteur van het bericht onbekend is.

over een 'held' en komt hiermee in aantal op de tweede plek. Het ANP volgt met 5 berichten op een derde plek. Dit komt overeen met een derde van het totale aantal gevonden berichten van het ANP. Over het algemeen wordt door een grote groep journalisten positief geschreven over de Nederlandse veteraan, getuige het grote aantal heldenberichten geschreven door verslaggevers met één bericht in dit onderzoek.

Grafiek 5.15: Verslaggevers en persbureaus die in hun berichten spreken over de stereotype held.

In grafiek 5.16 zijn alle verslaggevers/persbureaus te vinden die de Nederlandse veteraan in hun stuk typeren als een dader. Ook hier is de 'redactie' weer de toonzetter als het om aantallen gaat. De tien overige verslaggevers hebben allen één bericht geschreven waarin de veteraan als dader werd getypeerd. Naast het ANP heeft ook Alexander Münninghof drie berichten op zijn naam staan waarin de stereotype dader in voorkomt. Deze Münninghof was ten tijde van zijn schrijven journalist bij de *Haagse Courant*. Hanneke de Wit (*Parool*) spreekt in twee berichten over een 'dader'. Beide journalisten hebben in dit onderzoek enkel daderberichten geschreven over Nederlandse veteranen.

Grafiek 5.16: Verslaggevers en persbureaus die in hun berichten spreken over de stereotype dader

Er kan dus worden geconcludeerd dat de toonzetting van een bericht, evenals de toonzetting van de kop van een bericht, kan verschillen met de stereotype dat in het bericht naar voren komt. Wanneer de toonzetting van een bericht over veteranen negatief is, wordt vaak de conclusie getrokken dat de veteranen in dit bericht ook negatief worden afgebeeld. Vaak worden zij echter als positief of neutraal getypeerd. Deze stereotypen komen ook het meest voor in dit onderzoek. Dit heeft te maken met de focus die het bericht heeft. De veteraan staat vaak niet centraal in een bericht waar sprake is van een negatieve toonzetting.

H6 Conclusie

In deze thesis staat de beeldvorming over Nederlandse veteranen centraal. Daarom is uitgegaan van de volgende vraagstelling:

Hoe is de beeldvorming over Nederlandse veteranen in de Nederlandse dagbladers in de periode 2000 tot 2002?

Naar aanleiding van eerder onderzoek door het Vi, is ook in deze thesis gekozen voor een indeling van veteranen in stereotypen. Op deze manier kan een overzichtelijk beeld worden gegeven van de beeldvorming over veteranen in de Nederlandse dagbladen. Naast de zes stereotyperingen, zijn nog 44 andere variabelen in dit onderzoek opgenomen. Alle variabelen zijn samengevoegd in een SPSS-bestand, van waaruit eenvoudig berekeningen van grote hoeveelheden gegevens kunnen worden gemaakt.

Om de centrale probleemstelling te kunnen beantwoorden, is een aantal deelvragen opgesteld, met (voornamelijk) de stereotypen als uitgangspunt. Er zijn 'oude' en 'jonge' veteranen die elk weer in een ander soort missie hebben gediend. De 'oude' veteraan uit de Tweede Wereldoorlog wordt als held getypeerd. Een 'jonge' Dutchbatveteraan (Srebrenica) wordt vooral gezien als een 'schuldige', maar deze komt ook terug in de neutrale stereotype. Deze stereotypering houdt in dat er geen waardeoordeel wordt gegeven over de veteraan. De stereotyperingen dader en slachtoffer van miskenning, worden in combinatie met Nederlands-Indië het meest gebruikt. Bij het 'gezondheidsslachtoffer' is gemiddeld het meest sprake van een UNIFIL-veteraan. Deze resultaten laten zien dat *de* Nederlandse veteraan niet bestaat. Wel kan worden gezegd dat de neutrale stereotype en de 'held' de boventoon voeren in de berichtgeving over Nederlandse veteranen. De twee negatieve stereotypen hebben het kleinste aandeel in dit onderzoek. In nog geen 5% van de onderzochte berichten komt de dader als stereotype voor. Dit in tegenstelling tot de neutrale stereotype, die in meer dan een kwart van de berichtgeving voorkomt. Er is door de jaren heen tevens meer (positieve en neutrale) aandacht gekomen in de Nederlandse dagbladers voor Nederlandse veteranen, gezien de stijging van het aantal berichten Nederlandse veteranen.

In de onderzochte jaren is de missie Srebrenica in de meeste berichten te vinden. De focus in deze berichtgeving is echter vooral gericht op de Nederlandse overheid, de Defensietop en de VN. De Nederlandse

veteraan wordt zijdelings genoemd, waardoor een waardeoordeel over de veteraan vaak uitblijft. Dit verklaart de grote hoeveelheid neutrale stereotypen in dit onderzoek. Dit verklaart tevens het verschil tussen het negatieve beeld dat veteranen van de mediaberichtgeving hebben en het positieve/neutrale wetenschappelijke oordeel daarover. Eerder verkennend onderzoek van het Vi heeft al aannemelijk gemaakt dat de media positief berichten over de Nederlandse veteraan, en daar sluiten de resultaten uit dit onderzoek naadloos op aan. De toonzetting van een bericht (en van een titelkop) kan verschillen met de stereotype, die in het bericht wordt afgebeeld. De veteraan staat vaak niet centraal in een bericht waarin sprake is van een negatieve toonzetting. De media berichten liever over negatieve gebeurtenissen, omdat de nieuwswaarde van deze berichten veel hoger ligt dan bij positief nieuws. De onderzoeksresultaten geven vaak een clichébeeld van een bepaald soort veteraan. De 'held' komt uit de Tweede Wereldoorlog, de 'dader' uit Nederlands-Indië en de 'schuldige' is een 'jonge' veteraan die heeft gediend in Srebrenica. Ook wordt de 'jonge' veteraan als gezondheidsslachtoffer getypeerd.

Wanneer naar de stereotype slachtoffer van miskennis wordt gekeken, zijn de bronnen die het meeste voorkomen, afkomstig van groepen, die dicht bij veteranen staan of deze vertegenwoordigen. Op deze manier wordt het stereotiepe beeld waar ze ogenschijnlijk van af willen, onbewust door hen zelf in stand gehouden. Het dialectisch proces van Tennekes is hierop van toepassing. Immers, (1) Individuen creëren feiten (2) die deel gaan uitmaken van een maatschappelijke trend (3) waardoor deze feiten maatschappelijke relevantie krijgen en als vanzelfsprekend worden gezien binnen een cultuur. De individuen zijn de veteranen zelf en groepen die dicht bij de veteranen staan en het beste met hen voor hebben. Zij zorgen voor een slachtofferbeeld, omdat de media dit oppakt. Media vormen grotendeels de werkelijkheid. Beeldvorming geeft vorm aan de werkelijkheid, omdat het zelf de werkelijkheid creëert en niet reflecteert. Zo gaat het deel uitmaken van de maatschappelijke trend. Ook van de 'jonge' veteranen is een bepaald slachtofferbeeld ontstaan, omdat er veel onderzoek werd gedaan naar psychische aandoeningen bij veteranen na terugkomst van een vredesmissie. De resultaten van deze onderzoeken nemen de media mee, waardoor een bepaald beeld wordt versterkt door eenzijdige berichtgeving. De media zorgen zo voor een dominant perspectief. Uiteindelijk weet niemand meer beter, en is het een vanzelfsprekendheid geworden. 'Oude' veteranen gaan zich nu ook zo voelen en spreken dit weer uit naar de buitenwereld, waardoor er herhaling plaatsvindt van de gecreëerde feiten. Door deze herhaling, wordt

een beeld van iets of iemand steeds bevestigd, waardoor een stereotype ontstaat. Stereotypering vindt namelijk onbewust plaats doordat oordelen worden geveld op basis van traditie, gewoonte en geschiedenis binnen een samenleving.

Het dialectisch proces kan ook zorgen voor een verandering in een cultuur, namelijk wanneer nieuwe feiten worden gecreëerd. Zo is het verschil in stereotype te verklaren tussen bijvoorbeeld 'oude' en 'jonge' veteranen. De 'jonge' veteranen staan bekend als 'gezondheidsslachtoffer', terwijl deze stereotype in combinatie met 'oude' veteranen nauwelijks voorkomt. Wanneer het beeld onderdeel is geworden van de samenleving, gaat men zich zo ook voelen.

Door het ontbreken van een veteranencultuur, zoals die wel in andere landen nadrukkelijk zichtbaar is, kunnen Nederlandse veteranen zich wellicht ook minder gewaardeerd voelen. Ze vergelijken hun eigen situatie met die in andere landen en zien dat daar op het eerste gezicht meer positieve aandacht is voor de veteranen, dan in Nederland. Alles kan altijd beter en het gras bij de burens is altijd groener. Maar wanneer wordt gekeken naar de resultaten van de onderzoeken naar beeldvorming over veteranen en de opinieonderzoeken die door het Vi worden gehouden, is er weinig te merken van een overheersende miskennis van Nederlandse veteranen.

Tijdens het schrijven van deze thesis, is een aantal vragen in me opgekomen dat zich leent voor verder onderzoek.

Naast de inhoudsanalyses die in deze thesis zijn gedaan, kunnen interviews worden afgenomen met verschillende verslaggevers die veelvuldig in het onderzoek voorkomen. Naar aanleiding van de hier gepresenteerde resultaten kan hun mening worden gevraagd. Voor deze interviews kunnen verslaggevers worden gezocht, die overwegend positief of negatief over Nederlandse veteranen hebben geschreven. In hoeverre zijn ze zich bewust van hun typering van veteranen en hoe kijken zij zelf tegen Nederlandse veteranen aan? Naast deze interviews, kan het onderzoek ook worden uitgebreid door de audiovisuele media erbij te betrekken. Wellicht kunnen deze resultaten tegenover die van de Nederlandse dagbladen worden geplaatst.

Ook kan er onderzoek worden gedaan naar de berichtgeving van vijf jaar voor en vijf jaar na de oprichting van het Vi in 2000. Een medestudent en ik hebben nu de periode 2000 tot 2005 geanalyseerd. Twee andere studenten zouden de periode 1995 tot 1999 kunnen gaan onderzoeken. Dit moet echter wel met minimaal twee studenten, aangezien het onderzoeksmateriaal voor deze periode niet aanwezig is bij het Vi. Het zoeken naar berichten zal dus veel extra tijd vergen. Ook moet goed

worden nagedacht over de zoekcriteria en de plaats van zoeken. De KB of het NIMH vormen een goede vindplaats van krantenberichten uit de eerdergenoemde periode. Ook LexisNexis kan worden gebruikt om aan berichten over Nederlandse veteranen te komen.

Ten slotte kunnen gegevens vanuit het SPSS-bestand worden gebruikt voor verder onderzoek. Bijvoorbeeld welke stereotyperingen samen voorkomen in een bericht, zoals in paragraaf 5.1 al deels aan de orde kwam.

Lijst van afkortingen

BNMO	Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en dienstslachtoffers
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
IMG	Inspectie voor de Militaire Gezondheidszorg
KB	Koninklijke Bibliotheek
KOC	Kennis- en onderzoekscentrum (van het Veteraneninstituut)
NIMH	Nederlands Instituut voor Militaire Historie
OLK	Onverklaarde lichamelijke klachten
PDS	Post-Deployment Syndroom
PTSS	Posttraumatische stressstoornis
SDV	Stichting Dienstverlening Veteranen
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
Vi	Veteraneninstituut
VP	Stichting Veteranen Platform

Bronnen

Algemeen Dagblad. www.ad.nl. Geraadpleegd 14 juni 2007.

Algemene Vereniging van Oud-personeel van de Koninklijke Marine.
www.avom.nl. Geraadpleegd 13 maart 2007.

ANP. 8 februari 2007. Veteranen krijgen zorgbrief van Defensie. Algemeen Dagblad. http://www.ad.nl/binnenland/article1072810.ece_ Geraadpleegd 19 februari 2007.

Blauw Research. 2006. Veteranenmonitor 2006.
http://www.veteranen.nl/viewobje.asp?obj_id=302. Geraadpleegd 6 juni 2007.

Bond van Wapenbroeders. www.bondvanwapenbroeders.nl.
Geraadpleegd 13 maart 2007.

Culturele Antropologie. www.onderzoekinformatie.nl. Geraadpleegd 9 juli 2007.

Kester, B.C.M. Februari 2007. Studiehandleiding onderzoeksseminar 'Beeldvorming en Media'. Erasmus Universiteit Rotterdam/Master Media & Journalistiek. 2006-2007.

Koninklijke Bibliotheek Den Haag. www.kb.nl. Geraadpleegd 20 februari 2007.

Lardenoye, F. 2006. Veteranenpas moet worden uitgereikt. *Checkpoint* (7) september 2006, 18-19

LexisNexis Academic.
<http://maatwerk.lexisnexis.nl.access.authkb.kb.nl/ln/KB>. Geraadpleegd 27 februari 2007.

Lippmann, W.
http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Walter_Lippman.
Geraadpleegd 27 februari 2007.

Ministerie van Defensie. <http://www.mindef.nl>. Geraadpleegd 2 maart 2007.

Netwerk. 11 december 2006. *Nazorg veteranen faalt*. (19.25 uur op Nederland 2)
<http://mmbase.netwerk.tv/index.jsp?p=items&r=299&b=168693&a=266796>
Geraadpleegd 4 maart 2007.

NIMH. www.nimh.nl. Geraadpleegd 3 maart 2007.

Roemers, M. 2004. World War II commemorations: France, Normandy.
www.martinroemers.com. Geraadpleegd 22 juni 2007. (foto voorkant)

Stam, S. 2006. Bosnië- en Irakveteraan Frank Bloem: Vijf missies en een kater. *Checkpoint* (10) december 2006, 29.

Stichting Veteranen Platform. 2007. <http://www.veteranen-platform.nl>.
Geraadpleegd 21 februari 2007.

Stichting Veteranen Platform. 2001. *Erkenning en waardering : beleidsnota 2002-2005*. Doorn: Stichting Veteranen Platform

Trimbos Instituut. <http://www.trimbos.nl/default13335.html>. Geraadpleegd 21 februari 2007.

Universiteitbibliotheek Erasmus Universiteit Rotterdam. www.eur.nl/ub.
Geraadpleegd 20 februari 2007.

Vakgroep Communicatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.
www.vub.ac.be. Geraadpleegd 30 mei 2007.

Veteraneninstituut. 2007. <http://www.veteraneninstituut.nl>. Geraadpleegd 21 januari 2007.

Veteraneninstituut. Juni 2006. *Factsheet 7: Veteranen en hun gezinsleden*. http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=282.
Geraadpleegd 20 februari 2007.

Veteraneninstituut. December 2005. *Factsheet 5: Veteranen en hun missies*.

Veteraneninstituut. Juli 2005. *Factsheet 1: Veteraneninstituut*.
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=200. Geraadpleegd 20 februari 2007.

Veteraneninstituut. Juli 2005. *Factsheet 2: Veteranenbeleid*.
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=201_ Geraadpleegd
20 februari 2007.

Veteraneninstituut. Juli 2005. *Factsheet 3: Veteranenzorg*.
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=202. Geraadpleegd
20 februari 2007.

Veteraneninstituut. 2005a. *Jaarverslag 2005*.
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=284. Geraadpleegd
21 februari 2007.

Veteraneninstituut. 2005b. *Handboek Veteraan*. Doorn: Veteraneninstituut

Veteraneninstituut. 2005c. *Jaarverslag Veteraneninstituut 2005*.
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=284. Geraadpleegd
21 februari 2007.

Volkskrant. 7 februari 2007. *Betere psychische begeleiding voor oud-
militairen*. <http://maatwerk.lexisnexis.nl.access.authkb.kb.nl/ln/KB/>.
Geraadpleegd 5 maart 2007. (Via LexisNexis)

Wecke, L. 2006. *De Wereld volgens Wecke. Checkpoint (7)* september
2006, 37.

Literatuur

Algra, G.A., Elands, M. en Schoeman, J.R. 2007. The Media and the Public Image of Dutch Veterans from World War II to Srebrenica. *Armed Forces & Society* 33 (3) april 2007. (voorpublicatie)

Algra, G.A., Elands, M. en Schoeman, J.R. 2003. The times, they are changing.... Ongepubliceerd rapport. Inter-University Seminar on Armed Forces and Society in Chicago. (conferentie) oktober 2003.

Amersfoort, H. & Kamphuis, P.H. (red.) 1990. *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied*. Den Haag: Sdu Uitgeverij.

Banaji, M.R. 2001. Social Psychology of Stereotypes. In: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Elsevier Science Ltd. http://www.fas.harvard.edu/~mrbworks/articles/2002_NSMELSER.pdf. Geraadpleegd 12 maart 2007.

Dyer, R. 1993. *The Matter of Images. Essays on Representations*. London: Routledge.

Carey, J. 1989. Communication as Culture. Essays on Media and Society. In: Thorburn, D. (red.) *Media and Popular Culture. A Series of Critical Books*. New York/London: Routledge, 13-36.

Elands, M. 2005a. Imago van de Nederlandse veteraan naar WO2. *Carré* 28 (6), 16-18.

Elands, M. 2005b. Veteranenbeleid in vogelvlucht, 1990-2005. *Carré* 28 (6), 6-8.

Elands, M. 2005c. Nederlandse veteranen en hun missies. (ongepubliceerd stuk)

Entman, R. M. 1993. Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. In: *Journal of Communication* 43 (4). ABI/INFORM Global, 1-58

Gauntlett, D. 2002. *Media, Gender and Identity. An introduction*. New York/London: Routledge.

Jagtenberg, W.D. 1995. *Geschiedvervalsing over de meidagen van 1940. Kiest Defensie vóór de SS en tégen haar veteranen?* Wijchen: Drukkerij de Kleijn B.V.

Klep, C. 2004. Beeldvorming en vredesoperaties. (lezing) In: *Nederlandse 'vredesstichters' in beeld (van Korea tot Irak)*. (conferentie) 22 april 2004.

Klep, C. & van Gils, R. 2000. *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Kester, B.C.M., Roozenbeek, H. en Groot, O. 2000. *Focus op Korea: de rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Lannoy, A. de. 2000. *Internationale nieuwsvorming in de westerse pers: Vergelijkende analyse van de berichtgeving over de kwestie Oost-Timor*. Scriptie. Universiteit Gent/Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.
http://www.thesis.net/oost_timor/oost_timor_deel_3_hfdst_1.htm#l.%203.%20Analysemethodes. Geraadpleegd 30 mei 2007.

Lester, P.M. 1997. Images and Stereotypes. In: E. D. Cohen & D. Elliott (red.). *Contemporary Ethical Issues: Journalism*. Santa Barbara/California: ABC-CLIO
<http://commfaculty.fullerton.edu/lester/abacon/stereotypes.doc>.
Geraadpleegd 12 maart 2007.

Lippmann, W. 1945. *Public Opinion*. New York: The Macmillan Company. (10^e herziene druk, 1e oorspronkelijke uitgave 1922)

McGarthy, C., Yzerbyt, V.Y. en Spears, R. 2002. Social, cultural and cognitive factors in stereotype formation. In: C. McGarthy et al. (red.). *Stereotypes as Explanations. The formation of Meaningful Beliefs about Social Groups*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-15

Mouthaan, J. 2002. *Wat willen jonge veteranen? Onderzoek naar wensen en behoeften van jonge veteranen*. Doorn: KOC. (intern verslag).
http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=130. Geraadpleegd 20 februari 2007.

Nelissen, P.W.M. 2003. Effectieve communicatie: van interventie naar dialoog. In: M.L. Noorlander et al. (red.). *Effectieve publiekscommunicatie*:

Hints voor de wetenschaps- en techniekcommunicatie (WTC). Amsterdam: Stichting Weten, 2004, 160-166. (Kennisdagen Communicatie 2003) <http://www.weten.nl/kennisontwikkeling/documents/Hoofdstuk16.pdf>. Geraadpleegd 3 maart 2007.

Pleijter, A.R.J. 2006. Typen en logica van kwalitatieve inhoudsanalyse in de communicatiewetenschap. Proefschrift. Radboud Universiteit Nijmegen. Ubbergen: Uitgeverij Tandem Felix.

Rietveld, N. 2004. Schuldbeleving bij jonge veteranen. *Link, Magazine van de Wetenschapswinkel*, september 2004, 4-7. http://www.veteraneninstituut.nl/viewobje.asp?obj_id=259. Geraadpleegd 4 maart 2007.

Schoeman, J.R. 2006. Meer plicht dan passie. *Checkpoint*, nr.10, december 2006, 8-10.

Schoeman, J.R. 2005. Trots en tevreden? *Carré* 28 (6), 22-25.

Schoeman, J.R. 2003. Tussen schaamte en solidariteit: Nederland over zijn veteranen en zijn eigen militair verleden. *Carré* 26 (4/5), 18-22

Schreuder, J.N. 1997. *Veteranenzorg in beweging: Centrum '45*. Assen: Van Gorcum. (Uitgegeven op initiatief van Centrum '45)

Smelik, A.M., Buikema, R.L. en Meijer, M.J.H. 1999. *Effectief Beeldvormen. Theorie, praktijk en analyse van beeldvormingsprocessen*. Assen: van Gorcum.

Spijk, N. van. 2005. *Amerika in beeld. Een onderzoek naar de beeldvorming van de Verenigde Staten in de jaaroverzichten van het NOS journaal*. Masterthesis. Erasmus Universiteit Rotterdam/Media & Journalistiek. <https://ep.eur.nl/scripties/bitstream/2105/3797/1/Spijk-van-N.pdf>. Geraadpleegd 2 maart 2007.

Tennekes, J. 1990. *De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht*. Leuven/Apeldoorn: Garant. 18-46.

Vastenhouw, E. 2005a. Het Veteraneninstituut (Vi) in vogelvlucht. *Carré* 28 (6), 12-14.

Vastenhouw, E. (red.) 2005b. *Libanon laat ons nooit helemaal los*. Doorn: Veteraneninstituut / Amersfoort: Drukkerij Wilco (publiekssamenvatting)

Veer, C.J.M. de. 2004. *Advies Veteranenzorg*.
http://www.mindef.nl/binaries/Veteranenzorg_tcm15-25423.pdf.
Geraadpleegd 2 maart 2007.

Zoonen, L. van. 1994. *Feminist Media Studies*. London: Sage. 66-86.

Bijlage 1: Opmerkingen bij inhoudsanalyse van berichten over Nederlandse veteranen uit de Nederlandse dagbladpers tussen 2000 en 2002.

Een cijfer tussen haakjes achter een jaartal geeft het totale aantal berichten aan die gelden voor een bepaalde opmerking.

Een bericht vervalt door:

1. Het gaat om buitenlandse veteranen. Nederlandse veteranen worden niet genoemd in het bericht.
2000: (8)
2000-10, 57, 59, 78, 109, 110, 111, 112
2001: (16)
2001-02, 03, 05, 12, 20, 25, 33, 39, 44, 51, 52, 60, 61, 127, 139, 149
2002:
2002-2, 138, 139, 149, 161
2. Het gaat om een ander onderwerp. Nederlandse veteranen worden niet genoemd in het bericht.
2000: (4)
2000-27: In de kop van het bericht wordt een veteraan gesuggereerd, maar dit woord is door de krant onjuist gebruikt. Bosnië-veteraan Dick Berlijn wordt de nieuwe bevelhebber der luchtmacht, dus is hij nog in dienst en geen veteraan.
2000-43: In dit bericht komt een oud marinepersoon aan het woord over de kwestie 'vrouwelijke mariniers doen een stripteaseact op schip'. Het gaat hier niet om veteranen.
2000-62: Het gaat om een levend museum waar WOII wordt nagespeeld. Er wordt niet over veteranen gesproken.
2000-130: Het is een omschrijving van een militair luchtvaartmuseum. Er wordt niet over veteranen gesproken.
2001: (5)
2001-74: bericht gaat over soldaten, niet over veteranen.
2001-75: bericht gaat over soldaten, niet over veteranen.
2001-128: bericht gaat over overlevende Bosnische-Serviërs die teruggaan naar Srebrenica. Er wordt niet gesproken over Nederlandse veteranen.
2001-137: bericht gaat over overlevenden en slachtoffers van Jappenkampen. Er wordt niet gesproken over veteranen.
2001-138: bericht gaat over politieveteranen, niet over militaire veteranen.
2002: (13)
2002-4: bericht gaat over soldaten tijdens de WOII waar een archief van is gevonden. Er wordt niet gesproken over veteranen.
2002-6: bericht gaat over soldaten tijdens de WOII waar een archief van is gevonden. Er wordt niet gesproken over veteranen.
2002-12: bericht gaat over de opleidingen aan de KMA. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-25: bericht gaat over Nederlandse commando's in Afghanistan waar veteranen hun commentaar over geven. Er wordt niet gesproken over veteranen zelf.

2002-66: bericht gaat over het eventueel instellen van een enquêtemissie voor het hele Srebrenica vraagstuk. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-67: bericht gaat over een aantal inwoners van Srebrenica. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-83: bericht gaat over het functioneren van defensie en de legertop tijdens en na Srebrenica. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-84: bericht gaat over nabestaanden van vermoorde Moslims tijdens de val van de Srebrenica. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-85: bericht gaat over Franse 'Artsen zonder Grenzen' die reageert op enkele conclusies van het NIOD rapport over Srebrenica. Frankrijk wordt daar namelijk ook in genoemd. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-110: bericht gaat over Mient Jan Faber die een rapport over Srebrenica heeft geschreven. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-111: bericht gaat over de reactie van de politiek op het NIOD rapport. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-119: bericht gaat over toenmalig minister van defensie De Grave, die voor een dilemma staat. Er wordt niet gesproken over veteranen.

2002-124: bericht gaat over uitlatingen van premier Kok over de Srebrenica kwestie en het Nederlandse aandeel daarin. Er wordt niet gesproken over veteranen.

3. Het bericht komt uit een weekblad of buitenlandse krant.

2000: (5)

2000-73, 101: bericht uit de *Elsevier*.

2000-114: bericht uit *HP/De tijd*.

2000-115: bericht uit *Vrij Nederland*.

2000-120: bericht uit *Focus*.

2001: (13)

2001-36, 77, 96: bericht uit de *Elsevier*.

2001-54: bericht uit *de Groene Amsterdammer*.

2001-72: bericht uit *HP/De tijd*.

2001-82, 102, 131, 171: bericht uit *Vrij Nederland*.

2001-121, 172: bericht uit de *Nieuwe Revu*.

2001-148: bericht uit *VARA tv Magazine*.

2001-178: bericht uit KRO magazine *Studio*.

2002: (12)

2002-1: bericht komt uit een Surinaamse krant.

2002-33, 34, 105, 122: bericht uit *Vrij Nederland*.

2002-37, 120, 243: bericht uit *de Groene Amsterdammer*.

2002-52, 121, 123, 253: bericht uit weekblad *HP/De tijd*.

4. Een deel van het bericht mist, waardoor de context niet duidelijk is. Ook is het bericht niet via 'LexisNexis' op te zoeken. (Wanneer de context duidelijk is wordt het bericht wel meegenomen in de analyse) Daarom wordt het bericht niet meegenomen in de analyse.

- 2000:** (1)
2000-67: Naast een deel van de tekst ontbreken ook verslaggever, krant en datum.
- 2001:** (0)
- 2002:** (0)
5. De volgende berichten zijn afwezig in de telling van het Vi.
- 2000:** (5)
2000-01, 02, 03, 38, 49
- 2001:** (0)
- 2002:** (1)
2002-255
6. De volgende berichten zijn aangemaakt. Deze waren niet opgenomen in de telling van het Vi. Voor dit berichtnummer is in het SPSS-bestand een 2 geplaatst.
- 2000:** (4)
2000-28, 55, 61, 125
- 2001:** (0)
- 2002:** (1)
2002-197
7. De volgende berichten staan dubbel in de telling van het Vi. Voor dit berichtnummer is in het SPSS-bestand een 1 geplaatst.
- 2000:** (2)
2000-44, 50
- 2001:** (1)
2001-01
- 2002:** (1)
2002-148
8. De volgende berichten die een deel van de tekst misten of de datum, en niet konden worden opgezocht via LexisNexis maar waarvan de context duidelijk is zijn:
- 2000:** (2)
2000-09, 44
- 2001:** (0)
- 2002:** (3)
2002-96: geen datum vermeld maar waarschijnlijk 11 april wanneer naar voorliggende en nakomende berichten wordt gekeken.
2002-99: geen datum vermeld maar naar alle waarschijnlijk 11 april wanneer naar voorliggende en nakomende berichten wordt gekeken. Door de lay-out van het bericht gaat het om een bericht uit de *Volkscrant*.
2002-215
9. De volgende berichten zijn anders genummerd dan de gebruikelijke telling van het Vi. Ze zijn aangepast aan de nummering zoals die wordt gehanteerd door het Vi.
Bericht 2002-131 tot 2002-147 zijn door mij genummerd. Door het Vi zijn de berichten genummerd van 1 tot 17. Om de continuïteit in nummering te

behouden, heb ik gekozen om de eerder genoemde berichten te nummeren volgens de methode van het Vi.

10. Overig:

2002-162: de foto's die bij het bericht horen zijn door het kopiëren zeer donker uitgevallen waardoor de foto's zelf niet goed zichtbaar zijn. Deels wordt gebruik gemaakt van onderschriften om te achterhalen wie en/of wat de foto's laten zien. Tot en met bericht 2001-13, dus jaar 2001, zijn de berichten uit december 2000 afkomstig.

Bijlage 2: Kwalitatieve inhoudsanalyse van toonzetting van het gehele bericht en van de kop van het bericht.

10% van het totale aantal onderzochte berichten is hiervoor onderzocht.

1. nr. 2000-04: *Slijtage in decoratiestelsel van Defensie. Een lintje, met excuses*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het decoratiestelsel van defensie is aan slijtage onderhevig

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Defensie heeft haar decoratiestelsel niet goed op orde. (ex-)militairen die een lintje krijgen voor hun verdiensten, krijgen ook een excuus van defensie voor het niet goed functioneren wat betreft het uitreiken van onderscheidingen.

Wat is de eindconclusie?

Positief. Defensie zit hier 'fout' en moet hiervoor haar excuses aanbieden aan de

(ex-)militairen die hierdoor erkenning krijgen.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Onvrede onder veteranen over het decoratiestelsel van defensie.

Wat zijn de oorzaken?

Er zijn teveel onderscheidingen te verkrijgen voor (ex-)militairen. Dertig dagen in een gebied geeft bijvoorbeeld al recht op een NAVO-medaille en er zijn heel veel verschillende missies die elk hun eigen medaille moeten hebben.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Defensie gaat haar decoratiestelsel herzien. Hiervoor heeft zij een commissie in het leven geroepen om te kijken of het stelsel moet worden aangepast of vereenvoudigd.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver van het bericht?

Het Ministerie van defensie moet een duidelijk beleid opstellen betreft haar decoratiestelsel. Op dit moment zijn veel (ex-)militairen de dupe van fouten van defensie. Men moet na ontvangst de medailles weer inleveren, vanwege de beperkte verblijfsduur heeft men geen recht op een medaille en medaille-uitreikingen komen veel te laat na een missie.

Wat is de eindconclusie?

Positief: De veteranen verdienen een beter beleid betreft het krijgen van onderscheidingen.

2. nr. 2000-15: *Dienstplichtige Indië-gangers wachten op excuses*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Indiëveteranen wachten op excuses

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal: er wordt immers geen oordeel gegeven.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Dienstplichtige Indië-gangers willen excuses van de Nederlandse regering vanwege hun zware strijd die zij in Indië destijds hebben moeten voeren en die door de regering onopgemerkt is gebleken.

Wat zijn de oorzaken?

De Nederlandse regering wil haar excuses aanbieden aan Indonesië voor het koloniale verleden.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De Nederlandse regering moet haar excuses ook aanbieden aan alle Indië-gangers.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Het bericht is geschreven door een Indiëveteraan als reactie op een eerder bericht waar 'er in kringen van Indiëveteranen verzet zou zijn tegen het politiek schoon schip maken over hetgeen in Indië is geschied in militair opzicht' (Sytsema, 1 maart 2000).

Er is onbegrip bij de schrijver over het handelen van de Nederlandse regering. Indiëveteranen verdienen naar zijn idee beter en de Nederlandse regering was verantwoordelijk voor alles wat er is gebeurd in Nederlands-Indië.

Wat is de eindconclusie?

Positief: Veteranen die hebben gediend in Nederlands-Indië verdienen excuses van de Nederlandse regering.

3. nr. 2000-25: *Indië-veteranen 1*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Indiëveteranen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over.

De auteur is een Indiëveteraan die kritiek heeft op een eerder geplaatst opiniestuk.

Wat zijn de oorzaken?

In dit bericht worden de dienstweigeraars voor de oorlog in toenmalig Nederlands-Indië geprezen voor hun standvastigheid om niet naar Nederlands-Indië te vertrekken en is een excuus namens Nederland op zijn plaats, volgens de geciteerde auteur.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Om juist excuses te maken aan de Indië-gangers.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Excuses moeten worden gemaakt aan de Indiëveteranen. Zij lijden nog steeds na zoveel jaren. De personen die destijds hebben geweigerd hebben geen gevaar gezien en gevoeld.

Wat is de eindconclusie?

Positief: aandacht voor/excuses aan de Indiëveteranen die in naam van Nederland hebben gestreden.

4. nr. 2000-35: *'Ik zei dat ik óók vreesde voor hun leven'*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Iemand, waarschijnlijk iemand van Dutchbat, vreesde voor het leven van de moslims in Srebrenica. Hij of zij was hier niet de enige in volgens het citaat. (onder de titel staat overigens 'Srebrenica')

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Het was al bekend dat bepaalde mensen moesten vrezen voor hun leven maar het kon niet worden tegengehouden.

Wat is de eindconclusie?

Negatief: Het is bekend dat mensen zullen worden vermoord maar er wordt niets tegen gedaan.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Majoor Franken van Dutchbat legt uit waarom de Nederlanders hadden meegewerkt met het wegvoeren van mannelijke moslims.

Wat zijn de oorzaken?

De Bosnisch-Servische troepen waren bezig met het wegvoeren van moslimmannen en -jongens.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De Nederlanders moesten wel meehelpen anders zouden er nog meer doden vallen zoals vele vrouwen en kinderen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Franken deed wat hij moest doen, hij had geen keus.

Wat is de eindconclusie?

Positief: Majoor Franken kon geen kant op. Er wordt begrip getoond voor het besluit door een moslim die in de enclave zit.

5. nr. 2000-46: *Prins zwaait af bij wapenbroeders (foto)*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De Prins (Bernhard) houdt er mee op met zijn functie bij de wapenbroeders.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Prins Bernhard stopt als voorzitter van de Bond van Wapenbroeders.

Wat zijn de oorzaken?

Onbekend.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Hij wordt opgevolgd door vice-admiraal b.d. J.L.A. van Aalst.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

6. nr. 2000-56: *Massale viering bevrijding*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De bevrijding van Nederland tijdens de WO II wordt massaal gevierd

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iedereen viert de bevrijding.

Wat is de eindconclusie?

Positief

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De viering van Bevrijdingsdag heeft een recordaantal bezoekers getrokken. De vele concerten, festivals en het defilé in Wageningen door prins Bernhard zorgden voor veel bekijks.

Wat zijn de oorzaken?

Niet van toepassing

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt een beschrijving gegeven van de viering van bevrijdingsdag in Nederland

Wat is de eindconclusie?

Neutraal: het gaat om een algemene beschrijving.

7. nr. 2000-68: *Fanfare*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Fanfare

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Onduidelijk aangezien de kop bestaat uit één woord

Wat is de eindconclusie?

Neutraal

Toonzetting van het gehele bericht

Waar gaat het bericht over?

Over de manier waarop de commissie-Bakker de betrokkenen van Dutchbat verhoort. Nederland is verantwoordelijk geweest voor de moord op duizenden moslims, maar daar wordt nauwelijks aandacht aan besteed. De Nederlandse regering vindt het belangrijker hoe Nederland wordt gezien op topconferenties.

Wat zijn de oorzaken?

Nederland heeft tijdens de missie in Srebrenica meegewerkt met het afvoeren van moslimmannen, gewonde moslims niet geholpen en is bij vertrek over moslims heen gereden met pantservoertuigen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De commissie zorgt niet voor verheldering.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De verhoren zoals die nu worden gehouden eens harder voeren en goede vragen stellen.

Wat is de eindconclusie?

Negatief: wat er is gebeurd in Srebrenica is fout en daar moeten mensen voor worden gestraft en niet voor worden geëerd.

8. nr. 2000-80: *Soldaat moet stoom kunnen afblazen*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Soldaat moet af en toe even kunnen ontspannen

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Soldaat moet zo nu en dan tot rust kunnen komen.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal: het gaat om een soldaat en niet om een veteraan

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Het afkeuren door premier Kok van het gedrag van militairen die in Srebrenica zijn geweest was niet correct.

Wat zijn de oorzaken?

Door alle ellende in Srebrenica zijn de Dutchbatters blootgesteld aan vreselijke beelden en gebeurtenissen. Ze hebben mentaal een harde klap gehad.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Deze ellende kon door het optreden van de blaaskapel even worden verzacht en vergeten, maar werd door Kok en vele anderen op een verkeerde manier geïnterpreteerd.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Het is niet juist geweest van Kok de Dutchbatters af te keuren op hun gedrag na de gruweligheden die zich hebben afgespeeld in Srebrenica. Psychologisch gezien is het even goed geweest dat ze tijdelijk konden ontspannen na zo'n heftige en gespannen periode.

Wat is de eindconclusie?

Positief: het 'ontspannen' van de Dutchbatters toentertijd is goed geweest.

9. nr. 2000-90: *Oud-VN-commandant kampt met oorlogstrauma.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Een oud-VN-commandant heeft een oorlogstrauma

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Een Canadese veteraan heeft een oorlogstrauma opgelopen en heeft zichzelf al menigmaal van het leven proberen te beroven.

Wat zijn de oorzaken?

Tijdens zijn missie voor de VN in Rwanda stond hij machteloos tegenover de bevolking, terwijl hij wel om hulp had gevraagd. Ook heeft hij de genocide van dichtbij zien gebeuren.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Er moet een nieuw sociaal contract komen tussen leger en burgers voor de erkenning van deze problemen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De veteraan heeft gedaan wat hij, maar hij stond machteloos en werd niet gehoord toen dat nodig was. Veel militairen die in bepaalde gebieden

hebben gezeten hebben last van oorlogstrauma's en daar moet nu snel erkenning voor komen en hulp.

Wat is de eindconclusie?

Positief: de (ex-)militairen worden neergezet als personen die er alles aan gedaan hebben hun taak goed uit te voeren. Het blijkt echter, dat dit niet altijd even eenvoudig is en daarbij komt nog eens de constante blootstelling aan gruwelijkheden. Mentaal breekt dat de militair op wat zorgt voor het krijgen van een oorlogstrauma met alle gevolgen van dien.

10. nr. 2000-100: 'Srebrenica meest schokkende missie'

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De missie Srebrenica is het heftigst van alle missies.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver.

Het oordeel kan beide kanten op. Of dat wat er in Srebrenica gebeurd is, door toedoen van de Dutchbatters, kan totaal niet door de beugel, of Srebrenica heeft de meeste impact gehad op de Dutchbatters. Het was de meest gevaarlijke missie voor een militair.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Psychische klachten van Dutchbatters zijn erger geworden.

Wat zijn de oorzaken?

Lange tijd hebben de ex-Dutchbatters ontkend problemen te hebben. Na jaren komt dit er dan toch uit en zijn de klachten alleen maar toegenomen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Een parlementaire enquête. Een groot deel voelt vooral boosheid. Boos op defensie omdat men zich in de steek gelaten voelt.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Veteranen zijn in de steek gelaten door defensie en hebben oorlogstrauma's opgelopen die hun leven nu grotendeels bepalen. Het drama van Srebrenica is niet de schuld geweest van de militairen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

11. nr. 2000-111: *Veteranenmoeder. Tegen wil en dank.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Iemand wordt gezien als moeder van de veteranen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iemand wordt door anderen als veteranenmoeder bestempeld. Maar wil deze persoon dit zelf wel?

Wat is de eindconclusie?

Negatief: Iemand staat machteloos omdat zij door anderen als veteranenmoeder wordt gezien. Zij is in een hokje geplaatst.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Een weduwe van een Indiëveteraan schrijft een boek over haar man.

Wat zijn de oorzaken?

Zij vindt dat iedereen moet weten wat daar nu echt gebeurd is. Teveel wordt er negatief gesproken over de missie in Indië. Dit geldt ook voor jongere missies zoals Dutchbat.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Een boek.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Erkenning voor alle veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

12. nr. 2000-126: *Veteranen (foto)*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Veteranen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De veteranendagen van de Koninklijke Landmacht.

Wat zijn de oorzaken?

Niet van toepassing.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De komst van Nieuw-Guinea veteranen naar Ede.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld. Het gaat om een algemene beschrijving/mededeling.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

13. nr. 2000-137: *Oorzaak jungleziekte blijft groot raadsel.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Oorzaak van de jungleziekte is onbekend.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er is geen verklaring voor de geestelijke en lichamelijke klachten van Cambodja-veteranen.

Wat zijn de oorzaken?

Wellicht heeft een antimalariamiddel gezorgd voor de geheimzinnige klachten.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Voldoende nazorg vanuit defensie.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt extra gelet op psychische en lichamelijke klachten van (ex-) militairen naar aanleiding van klachten bij veteranen. Erkenning voor veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

14. nr. 2000-147: *De mannen van 'Houwe Zo'.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Mannen van 'Houwe Zo'.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver.

Er wordt geen (duidelijk) oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Viering van het 335-jarig bestaan van het Korps Mariniers.

Wat zijn de oorzaken?

Bestaan van 335 jaar.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

2500 oud-mariniers lopen een défilé in Rotterdam over de Coolingsingel.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt onder andere gesproken over 'helden', 'roem' en 'onverzettelijke daadkracht van het Korps'.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

15. nr. 2001-11: *NAVO-munitie wellicht oorzaak kanker.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Munitie van de NAVO zou de oorzaak kunnen zijn van kanker.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Bij een aantal Balkanveteranen is leukemie geconstateerd

Wat zijn de oorzaken?

Het gebruik van munitie door blauwhelmen waarin verarmd uranium is verwerkt.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Buiten Nederland zijn al enkele doden te betreuren. In Nederland zelf zijn geen klachten bekend van leukemie onder Balkanveteranen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld over veteranen. Het is een algemeen verslag van gezondheidsklachten onder Europese Balkanveteranen en de gevolgen daarvan.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

16. nr. 2001-23: *Van Hoof wil onderzoek naar leukemie.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Vanuit defensie moet er een onderzoek komen naar leukemie onder (ex-)militairen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er is in meerdere landen die hebben deelgenomen aan VN-vredesmissies in de Balkan leukemie geconstateerd onder de (ex-)militairen.

Wat zijn de oorzaken?

Het gebruik van munitie door blauwhelmen waarin verarmd uranium is verwerkt.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Een aantal landen doet al onderzoek naar leukemie onder haar (ex-)militairen. Nederland gaat dit nu ook deels doen. Er is veel commentaar vanuit de Tweede Kamer door het late besluit en de passieve houding van defensie.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld over veteranen. Het betreft een algemeen verslag van onderzoeken naar leukemie onder Balkanveteranen.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

17. nr. 2001-35: *'Uranium op de Balkan leidde niet tot leukemie'.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Leukemie is niet veroorzaakt door verarmd uranium dat op de Balkan werd gebruikt.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er is geen relatie tussen het gebruik van verarmd uranium op de Balkan en leukemiegevallen.

Wat zijn de oorzaken?

Een inventarisatie door defensie heeft dit aangetoond.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld. Het betreft een algemene beschrijving.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

18. nr. 2001-48: *'Militair kende risico'*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Militair is bewust van een bepaald risico.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Militair is op de hoogte geweest van een risico. Dus moet er achteraf niet worden gezeurd.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Nederlandse militairen zijn vooraf aan hun uitzending naar Kosovo geïnformeerd over het gebruik van verarmd uranium in NAVO-munitie.

Wat zijn de oorzaken?

De NAVO zelf had al gewaarschuwd voor verarmd uranium in de munitie

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De Nederlandse militairen die naar Srebrenica zijn gestuurd zijn nooit geïnformeerd over de gevaarlijke munitie.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er was bij een deel van de militairen bekend dat er verarmd uranium in de munitie aanwezig was. Een ander deel van de militairen heeft nooit een instructie gehad dus wisten van niets.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

19. nr. 2001-63: *Uranium en leukemie*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Uranium en leukemie

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Uranium wordt gekoppeld aan leukemie.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Gezondheidsklachten waarmee militairen terugkomen van hun missie behoren grotendeels niet tot PTSS.

Wat zijn de oorzaken?

Niet van toepassing.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Behandeling van klachten die niets van doen hebben met PTSS moeten anders worden behandeld dan PTSS.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er is een wezenlijk verschil tussen PTSS-klachten en niet gerelateerde PTSS-klachten.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

20. nr. 2001-76: *Van Hoof: weinig onrust over Balkansyndroom*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Minister van defensie Van Hoof stelt dat er weinig onrust over het Balkansyndroom heerst.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Onder militairen die op de Balkan hebben gediend is nauwelijks ongerustheid over het Balkansyndroom.

Wat zijn de oorzaken?

Niet van toepassing.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

21. nr. 2001-88: *Verarmd uranium niet schadelijk*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Verarmd uranium is niet schadelijk.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel gegeven.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er is geen wetenschappelijk bewijs dat blootstelling aan verarmd uranium schadelijk is voor de gezondheid.

Wat zijn de oorzaken?

De Europese Commissie wilde een eigen onderzoek naar verarmd uranium omdat EU-medewerkers voor langere tijd in Kosovo hebben gewerkt.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De conclusies van het onderzoek komen overeen met andere onderzoeken.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

22. nr. 2001-99: *Koninklijke Brigade Prinses Irene krijgt vuurdoop in Franse 'Hell-fire corner'. De pijn van een pelotonscommandant.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De vuurdoop van de Koninklijke Brigade Prinses Irene in Frans gebied.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Over de oprichting en het verloop in verdere jaren van de Koninklijke Brigade Prinses Irene.

Wat zijn de oorzaken?

Nederlanders die in het buitenland verbleven tijdens de WO II wilden ook bijdragen aan de bevrijding en daarom werd de Brigade opgezet.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Tijdens de WO II is er veel gevochten en heeft de brigade bijgedragen aan een aantal bevrijdingen van Franse, Belgische en Nederlandse steden/dorpen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist laat een veteraan van de Brigade grotendeels aan het woord wat voor een positief oordeel zorgt.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

23. nr. 2001-110: *'Willemsorde past Schlüsser niet'*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De Willemsorde, een bijzondere onderscheiding voor veteranen, behoort Schlüsser niet toe.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De veteraan Schlüsser mag geen Willemsorde krijgen/hebben.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Een Indiëveteraan (Oude Egberink)gunt een andere Indiëveteraan (Schlüsser) geen onderscheiding.

Wat zijn de oorzaken?

Uitspraken van Schlüsser in een boek zijn bij de Oude Egberink opgevat als misdaden.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Oude Egberink heeft nu de Ombudsman ingeschakeld om de Willemsorde terug te draaien.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist laat beide partijen aan het woord waardoor een genuanceerd beeld ontstaat.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

24. nr. 2001-120: *geen titel (foto)*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Niet van toepassing.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Prins Bernhard is gehuldigd in Soestdijk door veteranen en verzetsmensen.

Wat zijn de oorzaken?

Ter ere van zijn negentigste verjaardag.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld. Het gaat hier om een informatief verslag.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

25. nr. 2001-134: *Nederlanders voor veteranendag als nationale feestdag*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Nederlanders willen dat veteranendag een nationale feestdag wordt.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Erkenning voor veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er moet een nationale feestdag bijkomen in de vorm van een veteranendag.

Wat zijn de oorzaken?

Uit onderzoek is dit gebleken. Er moet volgens het onderzoek meer aandacht komen voor veteranen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De politiek ziet andere prioriteiten dan een nationale veteranendag.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist geeft aan dat er een groot animo is voor een nationale veteranendag. Een aparte status voor een veteraan is minder populair.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

26. nr. 2001-147: *Veteranen willen herdenkingspark militaire missies*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Veteranen willen een herdenkingspark voor alle missies.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Centraal in Nederland moet een herdenkingspark komen voor alle militaire missies vanaf 1940.

Wat zijn de oorzaken?

Veteranen missen hun kameraden en de samenhang. Ze hebben de behoefte aan bijeenkomsten en plekken waar met medestrijders kan worden samengekomen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Een park zou daarom ideaal zijn zodat elke veteraan zijn eigen plek kan hebben binnen een bepaalde missie..

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

27. nr. 2001-159: Franse eer

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De eer van Frankrijk.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Uit een Frans rapport blijkt dat Nederlanders schuldig zijn geweest aan de volkerenmoord in Srebrenica.

Wat zijn de oorzaken?

Nederlanders zouden hebben gefaald bij de bescherming van de Moslimenclave Srebrenica.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De hoofdverantwoordelijke vanuit de VN was een Fransman die zijn straatje probeert schoon te vegen door alle schuld op de Nederlanders te gooien.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Franse onderzoekers zitten fout. Nederlanders waren met opzet licht bewapend en konden nooit tegenstand bieden.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

28. nr. 2001-169: Kamerleden reageren met schrik en ergernis

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Kamerleden hebben met schrik en ergernis ergens op gereageerd.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De reactie op iets van Kamerleden was niet positief.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Volgens de Tweede Kamer zijn de Fransen te ver gegaan in het beschuldigen van Nederlandse blauwhelmen die in Srebrenica hebben gediend.

Wat zijn de oorzaken?

Er is een onderzoek gedaan naar de toedracht van de genocide in Srebrenica en wie hier verantwoordelijk voor kunnen worden gesteld.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De Nederlandse overheid wacht eerst het NIOD rapport af.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er is door het Franse onderzoek te hard geoordeeld over de Nederlanders.

Wat is de eindconclusie?

Positief

29. nr. 2002-07: *Nederland kent geen helden meer*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Er zijn geen helden meer in Nederland.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Nederland kent geen helden meer.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Er worden nauwelijks tot geen dapperheidsonderscheidingen uitgedeeld.

Wat zijn de oorzaken?

Er wonen geen echte helden meer in Nederland. In 1955 is de laatste Willemsorde uitgereikt.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

In 2002 werden 3 dapperheidsonderscheidingen uitgedeeld in de Haagse Ridderzaal.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er zijn heel veel helden geweest maar nu niet meer. Nu worden veteranen vaak ook geëerd/bedankt met een ereteken of een herinneringsmedaille. Vredesmissies zijn anders dan oorlogen zoals WO II en die in Nieuw-Guinea.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

30. nr. 2002-18: *IKV: Drama Srebrenica was te voorkomen*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het drama (genocide) in Srebrenica had voorkomen kunnen worden volgens een onderzoek van het IKV.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Nederlanders in Srebrenica hadden de genocide wel kunnen tegengaan, maar dat is niet gebeurd.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Dutchbat had de genocide in Srebrenica kunnen voorkomen.

Wat zijn de oorzaken?

Nederlanders verzuimden elk verzet en kozen voor hun eigen veiligheid in plaats van dat van de moslims die zij moesten beschermen. Ook werkten zij feitelijk mee aan de deportatie van moslimmannen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Dutchbat heeft onjuist gehandeld.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

31. nr. 2002-29: *'Het blijft toch fictie'. Imposant drama over de val van Srebrenica.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Een fictief drama over de val van Srebrenica (op tv)

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Dat het drama over de val van Srebrenica op een indrukwekkende manier wordt verbeeld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De VARA gat een serie genaamd 'De enclave' uitzenden. Deze serie zal geen historische reconstructie van het drama laten zien maar het is puur fictie.

Wat zijn de oorzaken?

Het onderwerp (drama in Srebrenica) leende volgens de maker goed voor drama.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De serie is ook in filmhuizen te zien.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Een verwarrende serie omdat fictie en werkelijkheid worden afgewisseld.

Het lijkt wel net echt. Het afvoeren van de moslimmannen door

Dutchbatters wordt wel genoemd.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

32. nr. 2002-42: *Oorlogsveteranen vrezen nieuw rapport over val van Srebrenica. Dutchbatters in de goot.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Dutchbatveteranen zijn bang voor de uitkomsten van een nieuw rapport over de val van Srebrenica. Veel van hen zijn bij terugkomst uit Srebrenica van het rechte pad geraakt.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De gruwelijkheden die in Srebrenica hebben plaatsgevonden hebben diepe impact gehad op de levens van de ex-Dutchbatters.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

(ex-)militairen zijn door Srebrenica zichzelf niet meer en zijn van het rechte pad afgeraakt. Mentaal zijn de veteranen flink beschadigd wat in het ergste geval zelfmoord tot gevolg heeft. Ze wachten al jaren op eerherstel. Wellicht dat het NIOD rapport daar iets in kan veranderen.

Wat zijn de oorzaken?

Als Dutchbatter in Srebrenica.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De veteranen zijn bang dat zij na het verschijnen van het NIOD-rapport wederom in het beklagenbankje moeten plaatsnemen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Dutchbatters hebben een fysiek maar vooral mentaal een klap gekregen na hun uitzending naar Srebrenica. Defensie doet niets aan nazorg.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal: Dutchbatters zijn de dupe geworden van het beleid, of het ontbreken van een beleid, van defensie: miskennis.

Gezondheidsklachten worden niet goed behandeld.

33. nr. 2002-53: *We gingen om te helpen.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het bieden van hulp.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De intentie was goed. Er zou hulp worden geboden.

Wat is de eindconclusie?

Positief

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Het verhaal van een adjudant van de Explosieven Opruimingsdienst die in Srebrenica zat.

Wat zijn de oorzaken?

Ze moesten naar Srebrenica om de moslims en Serviërs te helpen.

Explosieven lagen immers overal.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Lichamelijke en psychische klachten bij terugkomst

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Een adjudant vertelt zijn verhaal om zo aan te geven hoe het er daar aan toe ging en onder welke omstandigheden de Dutchbatters daar hebben gezeten. Ze hebben hun best gedaan en konden verder weinig doen omdat hulp van buitenaf niet werd geschonken.

Wat is de eindconclusie?

Positief: Dutchbatters hebben er alles aan gedaan om te helpen, maar materieel en externe partijen werkten niet mee waardoor ze machteloos kwamen te staan.

34. nr. 2002-63: *Dutchbat*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Dutchbat: de missie in Srebrenica met Nederlandse blauwhelmen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Dutchbat is op een missie gestuurd die niet te winnen was.

Wat zijn de oorzaken?

Al honderden jaren wordt in Srebrenica met geweld problemen opgelost.

Zonder geweer was je niets.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Dutchbat heeft dus ook niets kunnen doen maar wordt wel verantwoordelijk gehouden voor de genocide die heeft plaatsgevonden.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Vooraf was al duidelijk dat Dutchbat geen 'vrede' of hulp zou kunnen bieden in Srebrenica. Maar achteraf is er alleen maar kritiek op hen. Zij hebben er niets aan kunnen doen. Er is al decennia lang sprake van geweld in Srebrenica.

Wat is de eindconclusie?

Positief: De Dutchbatters treft geen blaam.

35. nr. 2002-75: *Srebrenica: intenties....en verantwoording*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

De intenties en verantwoording betreft de missie Srebrenica.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Srebrenica was geen veilig gebied en kon dat met Nederlandse militaire hulp ook niet worden. De regering dacht dat dit wel zou lukken. Het NIOD-rapport betreft geen hermetisch sluitend verhaal maar louter reconstructie en analyse.

Wat zijn de oorzaken?

Niet van toepassing.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Iedereen heeft gefaald.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iedereen heeft gefaald.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

36. nr. 2002-88: *Nederland hield zich meer dan strikt aan de regels*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Nederland hield zich meer dan strikt aan de regels.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Nederland handelde meer dan juist.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Dutchbat had het best geïnformeerde bataljon kunnen zijn geweest maar Dutchbat was arm aan militaire inlichtingen.

Wat zijn de oorzaken?

Men was bang dat de neutraliteit van de blauwhelmen in gevaar kwam als hulp van de VS werd aanvaard. Ook is er vooraf geen informatie verzameld. Dutchbat wist niet wat zich buiten de enclave afspeelde omdat ze geen 's nachts geen patrouilles uitvoerden buiten de compound.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De aanval op de stellingen was dan niet als een verrassing gekomen. Men had eerder kunnen ingrijpen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Door miscommunicatie en afhouden van hulp in eerste instantie schakelde Dutchbat zichzelf uit.

Wat is de eindconclusie?

Negatief: er is niet goed gehandeld tijdens de missie in Srebrenica.

37. nr. 2002-98: *Premier Kok nog niet uit gevarenzone.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Premier Kok is nog niet veilig.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Premier Kok is nog niet veilig.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Kok als verantwoordelijke voor het drama in Srebrenica of treft hem geen blaam?

Wat zijn de oorzaken?

Tijdens het drama toonde Kok zich geen echte leider. Ook noemde Kok het woord lotsverbondenheid. Nederland zou de moslims niet in de steek laten. Echter, ministers behoren de premier op de hoogte te stellen wanneer iets dreigt mis te lopen. Dit is toen niet gebeurd.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Kok kan nu nog steeds door de Kamer worden afgerekend op de hele Srebrenica zaak.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Zoveel de voors als de tegens die er over Kok worden besproken geven een wisselend oordeel.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

38. nr. 2002-109: *De wereld faalde rond Srebrenica*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Iedereen heeft gefaald in de kwestie Srebrenica.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iedereen heeft gefaald in de kwestie Srebrenica.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Het NIOD-rapport heeft veel duidelijkheid verschaft over de gebeurtenissen in Srebrenica rond de val van de moslimenclave.

Wat zijn de oorzaken?

Men vond het niet kunnen dat de Nederlandse militairen veilig thuis waren gekomen maar Bosnische mannen niet.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Het NIOD-rapport geeft aan dat Dutchbat direct noch indirect schuldig aan de genocide in Srebrenica. Er had überhaupt nooit een missie naar Srebrenica moeten worden gestuurd.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Dutchbat heeft niets kunnen doen aan de val van de moslimenclave. Het is de schuld van de internationale gemeenschap.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

39. nr. 2002-127: *Zelfde feiten, verschillend oordeel over Dutchbatters.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Met dezelfde feiten is een verschillend oordeel over Dutchbatters geveld.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Met dezelfde feiten is een verschillend oordeel over Dutchbatters geveld

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd: het kan zowel positief als negatief worden gezien.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Twee onderzoeken naar Srebrenica komen met dezelfde feiten tot verschillende conclusies.

Wat zijn de oorzaken?

In het ene rapport wordt het militair ingrijpen goedgekeurd, in het andere rapport wordt aangegeven dat de uitzending grote risico's met zich meebracht en dat de intentie voor uitzending een andere was dan hulp bieden aan Srebrenica..

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Het NIOD rapport zal moeten worden aangevuld door een parlementaire enquête die zal moeten zorgen voor een versterkte waarheidsvinding.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Op basis van dezelfde feiten kan tot een andere conclusie worden gekomen.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

40. nr. 2002-140: *Nostalgie voor ijzervreters (foto)*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Iets nostalgisch voor een harde militair/doorzetters.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Nostalgie voor doorzetters.

Wat is de eindconclusie?

Positief: er wordt gesproken over doorzetters/harde militairen (veteranen).

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De afbraak van de tranenpoort in het Nassaukazerne in Roosendaal voor commandotroepen.

Wat zijn de oorzaken?

Er komt nieuwbouw in de kazerne.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

41. nr. 2002-150: *VN-missies: geen heldendom en weinig resultaat.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

VN-missies brengen achteraf geen heldendom en weinig resultaat voor deelnemende militairen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

VN-missies zijn vaak onnodig.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De VN-missies UNIFIL en MINURSO zijn zinloos. Er is geen verbetering te zien.

Wat zijn de oorzaken?

Er is geen binnenlandsgezag en er wordt niets aangetrokken van de VN-resoluties door de rebellerende landen.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Beide missies moeten blijven en een oogje in het zeil houden.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De missies dragen tot niets bij en zijn dus niet nodig.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

42. nr. 2002-160: *Srebrenica-monument in Rotterdam.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Er is of er komt een Srebrenica-monument in Rotterdam.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

De Nederlands-Bosnische gemeenschap in Rotterdam wil een monument voor de slachtoffers van Srebrenica.

Wat zijn de oorzaken?

De behoefte aan een dergelijk monument is groot onder de Bosnische Nederlanders omdat het drama van Srebrenica zoveel littekens heeft achtergelaten.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

43. nr. 2002-171: *Nederlands onderonsje*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Een vertrouwelijk overleg tussen enkele Nederlandse personen waar anderen van worden buitengesloten. Het kan ook figuurlijk worden gebruikt, bijvoorbeeld voor een sportwedstrijd, waardoor het als neutraal kan worden gezien.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Dat er geen open kaart wordt gespeeld en zaken worden achtergehouden of dat er bijvoorbeeld een wedstrijd tussen twee Nederlanders of Nederlandse teams wordt gespeeld.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Na alle rapporten en onderzoeken over de val van de moslimenclave Srebrenica, volgt nu een parlementaire enquête waar alleen Nederlanders aan zullen deelnemen.

Wat zijn de oorzaken?

Er moet onderzoek gedaan worden naar het optreden van de Kamer, de Nederlandse regering en de ambtelijk/militair verantwoordenen in aanloop naar, tijdens en na afloop van de gebeurtenissen in Srebrenica.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Er moet worden opgelet dat alleen de Nederlandse rol in deze kwestie wordt besproken.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De auteur is erg benieuwd naar de manier waarop een aantal Nederlandse officieren van toentertijd zal worden ondervraagd. Zal dat gebeuren als VN-ers of als nationale functionarissen, want wanneer dit laatste gebeurt trekt Nederland de internationale verantwoordelijkheid naar zich toe.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

44. nr. 2002-181: *Soldaat van Oranje-strand*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Een strand met de naam 'Soldaat van Oranje'.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld. Iemand wil een strand vernoemen naar de Soldaat van Oranje.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Een deel van het strand van Scheveningen moet worden opgedoopt in 'Soldaat van Oranje-strand'.

Wat zijn de oorzaken?

Soldaat van Oranje, Erik Hazelhoff Roelfzema, is de bekendste Engelandvaarder en moet worden geëerd.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld. De journalist citeert enkel de persoon die dit initiatief heeft bedacht.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

45. nr. 2002-191: *OM: Geen nieuw onderzoek*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het Openbaar Ministerie zal geen nieuw onderzoek gaan verrichten.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Het OM ziet geen aanleiding tot nieuw onderzoek naar aanleiding van het NIOD-rapport over de val van Srebrenica.

Wat zijn de oorzaken?

Er zijn geen strafbare feiten gepleegd volgens het onderzoek.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Niet van toepassing.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

46. nr. 2002-199: *Pas toen hij al die paspoorten zag, wist hij: dit is fout*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Iemand wist na het zien van paspoorten dat er iets mis was.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iemand zag paspoorten en kon toen pas de conclusie trekken dat het foute boel was. Hiervoor wist hij van niets.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Drie ex-Dutchbatters vertellen hun verhaal. Deze staan lijnrecht tegenover elkaar als het gaat over de juistheid van het wel of niet begeleiden/afvoeren van de Moslimmannen.

Wat zijn de oorzaken?

Men kon niet anders dan begeleiden om zo de Moslims te beschermen, zeggen twee. De ander geeft aan dat Nederland nooit had mogen meewerken aan de deportatie.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De Moslimmannen zijn vermoord.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist laat verschillende personen aan het woord waardoor negatief en positief wordt geoordeeld.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

47. nr. 2002-206: *Landelijke veteranendag in plaats van vele reünies.*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

In plaats van verschillende reünies, zal er nu een landelijke veteranendag komen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Erkenning voor veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Staatssecretaris Van der Knaap wil dat er jaarlijks een landelijke veteranendag wordt gehouden. Ook wordt er een monument gebouwd in Roermond voor de gesneuvelden van de vredesmissies, de jonge veteranen. Hiernaast krijgt elke veteraan een insigne.

Wat zijn de oorzaken?

Tijdens de vele reünies die elk jaar worden georganiseerd ontbreekt het aan maatschappelijke erkenning waar de veteranen zo veel behoefte aan hebben.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Door het hebben van een landelijke veteranendag hoopt men op meer erkenning voor de veteranen zoals dit ook in de V.S. en Groot-Brittannië is.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Iedereen is blij met het voorstel voor een landelijke veteranendag, een monument voor de jonge veteranen en een insigne..

Wat is de eindconclusie?

Positief.

48. nr. 2002-216: *Wel VN-bussen gevraagd, maar niet gekregen*
Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Er is om VN-bussen gevraagd, maar deze zijn niet gekregen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er is om bussen van de VN gevraagd maar deze zijn niet gekomen. Het kan beide kanten op. Het ligt eraan wie om de bussen hebben gevraagd.

Wat is de eindconclusie?

Genuanceerd.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Verhoren van de parlementaire enquêtecommissie naar aanleiding van Srebrenica..

Wat zijn de oorzaken?

Het gaat hier om het onthouden van luchtsteun aan Dutchbat tijdens de Servische aanval.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Uit de verhoren kwam naar voren dat men bang was voor gijzelingen en andere acties van de Serven, wanneer er werd begonnen met luchtaanvallen.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Geeft de uitkomsten van de ondervraagden over de kwestie 'luchtsteun onthouding'.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal: beschrijving van de verhoren van de enquêtecommissie over de luchtsteun onthouding in Srebrenica.

49. nr. 2002-226: *Pronk wijt val Srebrenica vooral aan Nederland.*
'Schamen voor massamoord'

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Nederland moet zich volgens Pronk schamen voor de massamoord die in Srebrenica heeft plaatsgevonden.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist geeft aan hoe Pronk de rol van Nederland ziet in de Srebrenica-kwestie.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Nederland is schuldig aan de massamoord in Srebrenica volgens oud-minister Pronk. De Dutchbat-militairen vallen hier overigens buiten. Oud-premier Lubbers is het niet eens met Pronk.

Wat zijn de oorzaken?

Volgens Pronk ging Nederland ging naar Srebrenica om de bevolking te beschermen. Dit heeft men uiteindelijk nagelaten te doen. Lubbers geeft aan dat er toezeggingen zijn gedaan die niet zijn ingelost. Andere topambtenaren van defensie gaven de miscommunicatie aan tussen Voorhoeve en generaal Couzy.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Vooral heel veel persoonlijke zaken over Srebrenica zijn boven tafel gekomen maar waarvoor? Daar heeft niemand wat aan.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Tijdens de verhoren wordt van alles gezegd. Men spreekt elkaar tegen en zichzelf wanneer oude stukken er bij worden gehaald. De privacy van Dutchbat is behoorlijk aangetast maar dat heeft niet geleid tot duidelijkheid.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

50. nr. 2002-236: 'Vechthouding van leger tegen Voorhoeve'

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het leger en minister Voorhoeve zijn met elkaar in strijd.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Het leger neemt een vechthouding aan tegenover minister Voorhoeve.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Het botert niet tussen landmacht en Voorhoeve. Ze wijzen elk naar de ander wanneer fouten rond Srebrenica worden genoemd.

Wat zijn de oorzaken?

Volgens de landmacht werden vanuit het Ministerie onuitvoerbare opdrachten gegeven en Voorhoeve legde de zwarte pietten telkens neer bij de landmacht. Maar ook de debriefing van de Dutchbatters na terugkomst door de landmacht zelf was onvolledig.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

Tijdens de verhoren werden fouten rond de debriefing toegegeven.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Landmacht en Ministerie van defensie zij beide niet juist bezig geweest in de afwikkeling van het drama in Srebrenica.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

51. nr. 2002-246: Cambodja-trauma komt weer boven

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Het trauma wat (ex-)militairen hebben opgelopen in Cambodja komt weer boven.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Er wordt geen oordeel geveld, het is een constatering.

Wat is de eindconclusie?

Neutraal.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Nu de parlementaire enquête over Srebrenica op tv wordt uitgezonden komt bij veteraan Jan Sieders het trauma wat hij in Cambodja opliep weer naar boven.

Wat zijn de oorzaken?

Door geld konden de militairen tien jaar geleden in Cambodja ook op niets rekenen, net als in Srebrenica.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De trauma's komen weer boven.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

De journalist laat de veteraan aan het woord die zijn woede uitspreekt over de gang van zaken van defensie over hulp/nazorg aan Cambodja-veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Negatief.

52. nr. 2002-258: *GEVOELIG LIED slaat aan*

Toonzetting van de kop van het bericht:

Waar gaat het om?

Een gevoelig lied is aangeslagen bij het publiek.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Een gevoelig lied is aangeslagen bij het publiek.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

Toonzetting van het gehele bericht:

Waar gaat het bericht over?

Zanger Ton van Mourik steekt met speciaal lied Srebrenica-veteranen een hart onder de riem.

Wat zijn de oorzaken?

De Srebrenica-veteranen worden al jaren beschuldigd de moslims in de enclave in de steek te hebben gelaten.

Wat zijn de oplossingen en/of gevolgen?

De single is door de parlementaire enquêtecommissie in ontvangst genomen en door veteranen enthousiast ontvangen. De opbrengst van de single gaat naar een doel dat de in de steek gelaten Dutchbatter steunt.

Wat is het oordeel van de journalist/schrijver?

Een mooi initiatief en een steuntje in de rug voor de Srebrenica-veteranen.

Wat is de eindconclusie?

Positief.

Bijlage 3: Codeerschema van de variabelen

- 1 nummer:** elk bericht is door de Veteraneninstituut (Vi) al voorzien van een nummer. Wanneer een nummer twee maal voorkomt, wordt bij het tweede bericht een '1' voor het nummer geplaatst (bericht nummer 200044 en 1200044).
Wanneer een bericht niet in de nummering van het Vi is opgenomen maar wel bij de analyse wordt betrokken, zal het nummer '2' voor het nummer van het voorafgaande bericht worden geplaatst (berichtnummer 200058 en 2200058)
- 2 dag:** dit zal worden aangegeven met een cijfer tussen de 1 en 31
- 3 maand:** dit zal worden aangegeven met de maand waarin het bericht is verschenen (januari tot december)
- 4 jaar:** dit zal worden aangegeven met:
  1. 2000
  2. 2001
  3. 2002
- 5 krant:** dit zal worden aangegeven met de naam van de krant.
  1. *NRC*
  2. *Volkskrant*
  3. *Telegraaf*
  4. *Haagse Courant*
  5. *Algemeen Dagblad*
  6. *Haagse Courant*
  7. *Parool*
  8. *Reformatorisch Dagblad*
  9. *Helderse Courant*
  10. *Amersfoortse Courant*
  11. *Gelderlander*
  12. *Limburger/Limburgs Dagblad*
  13. *Rotterdams Dagblad*
  14. *Drentse Courant*
  15. *BN De Stem*
  16. *Nederlands Dagblad*
  17. *Haarlems Dagblad*
  18. *IJmuider Courant*
  19. *Metro*
- 6 type krant:** landelijk of regionaal georiënteerd:
  1. landelijk
  2. regionaal
- 7 verslaggever:** naam van de verslaggever, van het persbureau en/of de redactie. Wanneer er sprake is van een foto, zal de naam van de maker worden vermeld. Voor deze naam zal de letter 'F' worden

geplaatst zodat in de resultaten te zien is dat het om een foto graaf gaat.

Wanneer geen naam wordt genoemd, zal 'redactie' worden ingevuld. Dit geldt ook wanneer er 'door een van onze verslaggevers', 'door onze verslaggever', of 'door onze correspondent' staat vermeld.

8 aantal woorden: het aantal woorden zal worden ingedeeld op basis van een grove telling/LexisNexis in de volgende rubrieken:

1. < 250
2. 250-500
3. 501-750
4. 751-1000
5. 1001-1250
6. > 1250

9. genre:

1. nieuwsbericht
2. reportage/achtergrond zonder interview
3. reportage/achtergrond met interview
4. ingezonden brief: een mening van een burger en meestal kort en bondig
5. opiniestuk: een mening van een deskundige/expert en vaak een langer stuk
6. columns
7. foto
8. recensie
9. toespraak

Vooraf is ook het hoofdredactioneel commentaar opgenomen in de genremogelijkheden maar tijdens het onderzoek is gebleken dat het niet duidelijk was wanneer een bericht een hoofdredactioneel commentaar betrof. Nergens stond dit vermeld.

10. missie: welke missie komt aan bod in het bericht?

1. Tweede Wereldoorlog (1939-1945)
  2. Nederlands-Indië (1945-1950)
  3. Nieuw-Guinea (1949-1962)
  4. Korea-oorlog (1950-1953)
5. geen
6. meerdere missies
7. Libanon (Unifil)
8. Srebrenica
9. Irak
10. Bosnië
11. Cambodja
12. Vreemdelingenlegioen
13. Balkan
14. onbekend

- 11. soort veteraan:**
1. oud
2. jong
3. beide
- 12. aantal bronnen.**
13. bron veteraan.
14. bron woordvoerders veteraan gerelateerde instellingen.
15. bron deskundigen.
16. bron burgers.
17. bron Ministerie van Defensie.
18. bron overige Ministeries en overheidsinstellingen.
19. bron kamerleden.
20. bron oud-politici.
21. bron vakbonden.
22. bron familie/bekenden veteraan.
23. bron overig.
- 24. nationaliteit:**
1. Nederlands
3. beide
5. Surinaams: veteranen die voor Nederland hebben gediend voordat Suriname in 1975 onafhankelijk werd.
Na de analyse zijn de opties 2 en 4 weggehaald omdat deze voor het onderzoek niet nodig waren.
- 25. foto:**
0. geen
1. een
2. twee
3. drie
4. vier
- 26. grootte foto:**
1. < 25 cm²
2. 25 cm² - 100 cm²
3. 101 cm² - 225 cm²
4. > 225 cm²
5. niet van toepassing
- 27. foto portret.**
28. foto duo.
29. foto groep.
30. foto monument.
31. foto oorlogs-/conflictgebied.
32. foto thuis.
33. foto rest.

Thema's

- 34. **thema gezondheid.**
- 35. **thema herdenking.**
- 36. **thema misdrijf.**
- 37. **thema verwijten.**
- 38. **thema miskennis.**
- 39. **thema erkenning/waardering.**
- 40. **thema veteranenbeleid.**
- 41. **thema reconstructie.**

- 42. **focus:**
  - 0. geen van alle
  - 1. macroniveau (politiek en beleid: wettelijk geregeld),
  - 2. mesoniveau (groep veteranen)
  - 3. microniveau (individuele veteraan)

Stereotypering

- 43. **held.**
- 44. **dader.**
- 45. **schuldige**
- 46. **neutraal.**
- 47. **gezondheidsslachtoffer.**
- 48. **slachtoffer van miskennis.**

- 49. **Toonzetting van de kop van een bericht over veteranen.**
- 50. **Toonzetting van het gehele bericht over veteranen.**

Bijlage 4: Tabellen en Grafieken

Tabellen

Tabel 1: Missies in de onderzochte berichten per stereotype en in totaal.

Missies	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal	procent
WOII	27	0	0	1	16	9	51	10
NL's-Indie	12	5	6	3	15	5	37	7,2
Nw Guinea	0	0	0	0	0	2	2	0,4
Korea	1	0	0	0	1	0	2	0,4
meerdere missies	45	3	0	31	25	17	104	20,4
Libanon	0	3	0	5	0	1	6	1,2
Srebrenica	39	14	36	29	29	106	237	46,4
Irak	0	0	0	0	0	1	1	0,2
Bosnië	0	0	0	1	0	0	1	0,2
Cambodja	0	0	0	4	0	0	4	0,8
Vreemd. Legioen	0	0	1	0	1	0	1	0,2
Balkan	2	0	0	50	1	2	53	10,4
Kosovo	2	0	0	0	0	3	5	1
geen	3	0	0	0	2	2	7	1,4
Totaal	131	25	43	124	90	148	511	100%

Tabel 2: Aanwezigheid bronnen in de onderzochte berichten per stereotype en in totaal.

Bronnen	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal
veteraan	40	9	2	23	42	32	123
wrdv.vet. ger.inst.	13	3	2	4	14	9	37
deskundigen	18	3	9	30	14	31	95
burgers	9	1	2	2	5	7	25
min. van Defensie	23	4	4	30	22	42	113
overige min/overh.	6	7	5	2	4	11	31
kamerleden	3	0	4	2	1	7	17
oud-politici	5	0	2	3	2	12	24
vakbonden	3	0	2	13	10	0	21
fam./bekend.vet.	6	0	2	6	8	1	18
andere bronnen	17	8	19	18	6	21	84

Tabel 3: Aantal woorden van de onderzochte berichten per stereotype en in totaal.

aantal woorden	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal
onbekend	3	0	0	1	0	2	6
< 250	40	6	3	28	21	22	116
250-500	35	6	14	45	27	47	160
501-750	34	6	10	25	16	41	120
751-1000	8	3	8	12	7	22	56
1001-1250	6	2	4	5	12	6	26
> 1250	5	2	4	8	7	8	27

Tabel 4: Soort veteraan in de onderzochte berichten per stereotype en in totaal.

soort veteraan	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal
oud	46	5	7	4	37	24	111
jong	44	20	36	113	41	115	340
beide	41	0	0	7	12	9	60

Tabel 5: Genre van de berichten per stereotype en in totaal

Genre bericht	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal
nieuwsbericht	52	10	9	65	25	58	210
reportage/achtergr. zonder interv.	21	1	13	13	8	40	92
reportage/achtergr. met interv.	26	12	5	30	29	18	97
ingezonden brief	2	1	2	6	14	3	25
opiniestuk	5	0	9	8	10	16	42
column	3	1	4	1	0	1	9
foto	15	0	0	0	1	6	22
recensie	7	0	1	1	3	5	13
toespraak	0	0	0	0	0	1	1

Tabel 6: Type krant in combinatie met de stereotype

type krant	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal	procent
landelijk	101	19	41	101	70	123	417	81,6
regionaal	30	6	2	22	19	25	93	18,2
onbekend	0	0	0	1	1	0	1	0,2

Tabel 7: Kranten waarin de onderzochte berichten voorkwamen in combinatie met de stereotype (aantallen).

krant	held	dader	schuldige	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	totaal	Totaal
NRC	8	1	14	15	7	24	66	12,9
Volkskrant	12	8	8	20	12	23	77	15,1
Telegraaf	37	1	1	26	20	18	92	18
Trouw	20	3	9	14	5	25	71	13,9
AD	12	2	8	15	18	20	68	13,3
Haagse Courant	14	5	2	12	6	13	47	9,2
Parool	3	2	1	10	4	10	26	5,1
Reform. Dagbl.	8	1	0	0	1	2	11	2,2
Helderse Courant	2	0	0	0	4	1	7	1,4
Amersfoortse Crnt.	4	0	0	3	4	2	10	2
Gelderlander	4	1	0	2	1	3	10	2
Limburger/ Limburgs Dgbl.	4	0	0	2	2	2	8	1,6
R'dams Dagblad	1	0	0	1	0	1	3	0,6
Drentse Courant	1	0	0	0	2	1	4	0,8
BN De Stem	1	0	0	2	0	0	3	0,6
Nederlands Dgbl.	0	1	0	1	2	1	4	0,8
Haarlems Dagblad	0	0	0	0	0	1	1	0,2
IJmuider Courant	0	0	0	0	0	1	1	0,2
Metro	0	0	0	0	1	0	1	0,2
onbekend	0	0	0	1	1	0	1	0,2
								100

Tabel 8: Thema's in combinatie met stereotypen en in totaal.

Thema's							
T	held	dader	schuldige.	gez.slacht.	slacht.misk.	neutraal	Totaal
agezondheid	8	3	0	123	20	3	128
bherdenking	68	0	0	2	18	21	104
e misdrijf	0	25	1	12	7	5	40
l verwijten	1	1	41	3	9	25	71
miskenning	15	5	15	22	87	20	125
g erkenning	118	2	0	18	14	27	157
. vet.beleid	27	3	5	25	27	7	76
reconstructie	29	4	9	8	16	97	153

Tabel 9: De combinatie van de stereotypen held en slachtoffer van miskenning in een bericht.

		frequentie	procent
aanwezigheid combi stereotypen	nee	421	82,4
	ja	90	17,6
	totaal	511	100,0

Tabel 10: Het voorkomen van 'stereotype neutraal' met een bepaalde missie in de onderzochte berichten van 2002.

Missie x thema									
	gez.heid	misdrijf	herdenk.	verwijten	miskenning	erkenning	beleid	reconstr.	totaal
WOII	1	0	27	0	16	21	4	14	51
NL's-Indie	3	5	16	7	17	15	11	8	37
Nw Guinea	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Korea	0	0	2	0	1	0	1	2	2
meerdere missies	32	7	50	1	30	47	43	13	104
Libanon	5	3	0	0	0	0	4	1	6
Srebrenica	30	25	2	62	55	67	9	107	237
Irak	0	0	0	0	1	0	0	1	1
Bosnië	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Cambodja	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Vreemd. Legioen	0	0	0	1	1	0	0	1	1
Balkan	52	0	1	0	1	2	1	0	53
Kosovo	0	0	3	0	0	1	2	2	5
geen	0	0	3	0	3	4	1	2	7
Totaal	128	40	104	71	125	157	76	153	511

Tabel 11: De veteraan als bron bij de verschillende genres in combinatie met de stereotype slachtoffer van miskenning.

		veteraan		
		nee	ja	totaal
genre	nieuwsbericht	18	7	25
krant	reportage/ achtergrond zonder interview	2	6	8
	reportage/ achtergrond met interview	10	19	29
	ingezonden brief	7	7	14
	opiniestuk	9	1	10
	foto	1		1
	recensie	1	2	3
	totaal	48	42	90

Tabel 12: Missies waarin de stereotype held in 2002 in voorkwam.

		held			
		nee	ja	totaal	
2002	missie	Tweede Wereldoorlog	7	2	9
		Nederlands- Indië	3	1	4
		Nieuw Guinea		1	1
		Korea-oorlog	1		1
		geen	1		1
		meerdere missies	27	7	34
		Libanon Unifil	2		2
		Srebrenica	93	85	178
		Kosovo	1	2	3
	totaal		135	98	233

Tabel 13: Toonzetting van het bericht.

		frequentie	%
Toonzetting bericht	positief	8	15,7
	negatief	14	27,5
	neutraal	26	51,0
	genuanceerd	3	5,9
	totaal	51	100,0

Tabel 14: Toonzetting van de kop van het bericht.

		frequentie	%
Toonzetting kop	positief	18	35,3
	negatief	10	19,6
	neutraal	18	35,3
	genuanceerd	5	9,8
	totaal	51	100,0

Tabel 15: Toonzetting kop versus stereotype.

Stereotype	toonzetting kop				
	positief	negatief	neutraal	genuanceerd	totaal
held	8	0	3	1	12
dader	0	0	1	1	2
schuldige	1	3	0	0	4
gezondheidsslachtoffer	5	2	7	1	15
slachtoffer van miskenning	5	2	1	2	10
neutraal	4	4	7	1	16

Tabel 16: Auteur van de onderzochte berichten.

Verslaggever	Frequency	Percent
Verslaggever van één bericht	145	29
Adriaan van Vuren	7	1,4
Alexander Münninghoff	3	,6
Annieke Kranenberg	4	,8
ANP	16	3,1
Antoinette Reerink	2	,4
Arnout Brouwers & Annieke Kranenberg	2	,4
Bas Blokker	3	,6
Bert Huisjes	3	,6
Cees Banning & Petra de Koning	2	,4
Cees van der Laan	3	,6
Cees van der Laan & Teun Lagas	7	1,4
Charles Sanders	17	3,3
Ellen van Gilst	3	,6
F ANP	3	,6
F Martin Mooij	2	,4
F redactie	2	,4
Fred Soeteman	2	,4
George Marlet	5	1,0
GPD	5	1,0
Guido van de Kreeke	4	,8
Hanneke de Wit	2	,4
Hans van der Beek & Patrick Meershoek	4	,8
J.C.H. Blom	2	,4
Jaco van Lambalgen & Lianne Sleutjes	2	,4
Maaïke Oppier	2	,4
Maarten van Meurs	2	,4
Maarten van Meurs & Joost Ruempol	6	1,2

	Mark van Driel	2	,4
	Martine Kamsma	2	,4
	Othon Zimmermann & Milja de Zwart	4	,8
	Pamela Hemelrijk	2	,4
	Pieter Huysman	3	,6
	redactie	202	39,5
	Riekelt Pasterkamp	3	,6
	Roy Klopper	9	1,8
	Steven Derix	5	1,0
	Steven Derix & Floris van Straaten	8	1,6
	Stieven Ramdharie	2	,4
	Teun Lagas	3	,6
	Theo Koelé & Annieke Kranenberg	4	,8
	Willem Beusekamp	2	,4
	Totaal	511	100,0

Grafieken

Grafiek 1: De focus in de berichtgeving waarin de stereotype neutraal in voorkomt.

